

2013 сиктса алыб

Петр Зен

Редеров

31044

ПОДА МОРТ

Шалсјө мiр туј куза пода морт. Том-на, ар кыџитјас гөгөр. Энергичнөј чужөма. Кокјассө зумы-да шыблалө.

Пөс. Шондi сывдөма јенежсө.

„Мыј-нын өктас? Од кымын во-нын“ ..

Тазi мөвпалiс пода морт.

„Кушдөм лөнь гөгөр, зiк мојдынкоф лөсыд. Кор-кө... өкмыс во сајын... Шунгисны сiјө војас — челаф дыроа војас“.

Тыдовтчiсны јөрјас. Сесеа мiртуј петкөдiс ерд вылө. Тыдовтчiс өкт — мујаснас, рынышјаснас, турi голакоф куз вiчко көлөкөльничанас.

Пода морт вужiс јол пос вомөн.

Сiктын чөвкүјлө. Сесеа друг јуркнитiс вiчко, көлөкөльнича. Ыргөн шыјас гыҗисны мујас сајө.

Пода морт мөвпыштiс:

„Звөяөн стречайтөны“ ..

Герөктiс — аслыс теш лөi сещөм мөвпысыс. Од өкмыс во. Быдөн-нын вунөдiсны сiјөс. Оз-i төдны көнкө...
31044.

Өтi керка дорыс адзiс ыжыд кынöма нывбабаос.

— Сiмi-сiмi-сiмi, — вöтлыö чiпаняс бöрса. Гөрд сорса петук четчыштiс пощöс вылö да голiсö нужöдöмөн горöдiс:

— Кi-кi-рул-лу-у!...

Пода морт жуалис нывбабалыс:

— Исполкоманыд-нö, вöтка, емöс абу öнi?...

Нывбаба пуктiс кiяссö жажжалöм кынöм вылас, жүрсаң кокулöзыс вижöдлiс пода морт вылö.

— Исполкомын? Талун-öд пращник. Вес луннас оз овлыны-а. Те-нö карыс гашкö-да?

— Карыс. Коркö тан-жö овлi. Сөрт-нын, көнкö, вунöдiнныд. Сöва саржалөн пиыс—Павел Зонов.

Жажжалöм кынöма нывбаба шлапкывлiс кiяссö да пондiс аксыны да оксыны. Рожа мешöкыс су кiсöгiг моз помала жуалö: „кысаң, корсаң, кызи, мыйла“. Öдвa мынтöдчiс пода морт. Керка сажö сажалигөн кывлiс-на варов нывбабалыс горöдöм:

— Пыр, шöйтчы мижанын. Керкаыд-öд оз-нын шогмы...

Ва дорын сулалö важыник керка. Еновтöм пöчö-код. Сетчö-i пiскöдчiс пода морт.

дас во сажын öшiнув вöлi паскыд, öнi—жу нулöма.

— Ек, мый вöчöма кадыс, —ышловзiс Зонов да чужiс öчöс тассö.

ӨКМЫС ВО САЖЫН

Павел Зонов сөккүд сөлөмөн восковтис өңөс по
рог вомөн да сүвтис, веерг өңөссө ез пөдлышт.

...Коркө таяо өңөсөдыс петкөдисины мамысылю
гортсө... Со—сijө-жө пызан, лабичяс, белиттөм пач.
Ставыс важ коф-на. Жожын чунь судта наjt. Мамсө
гуалөм бөрын ез-и чышкыолыны...

Сөккүд восковясөн Павел мунис пызан дорө.
Пукөис да вөйтчис мөвпяс пыщкө. Уеи төдвылас
өкмыс во сажса олөмыс.

Коркө i тати шуңгис сөд кымөр—гражданскөj
воjна. Вөлины курыд ойнавяс, вөли i гажа серам.
Сытөг воjна оз мунлыв.

...Помнiтө мамсө—мелi сiнма, косiнзи, нывбаба.
Зев jона радеjtлис асөыс өтка пiсө. Естөн, өшич
улас вөли градяс дорын нокөывлө. Нещыштас вiж
соркнi да сетас:

— Павлуң, на чөсккүд соркнi. Ак-өд кущөм
чө-өсккүд!..—Сесса пукөөдас ас бердас да шылө-
дө. Аслас сiнтырыс долыд... Помнiтө дассө—jон
морөса матрос; пасккүд кок вожөн ветлис. Вiсталө
вөли: ылыө-пө локтi, ыжыд паракөд вылын ветли.
Jешщө вөли вiставлас, кызи сарөс чөвтигөн воjуjt-
лөмны. Помнiтө jешщө: школа вылын шпорөдчис
гөрд плаг, а өиктөд ветлөдлисны пiшщала салдат-
яс. Стадыслөн вөлис-жө пiшщамыс даj jешщө тасма
бердас iчет лыжан.

— Ен мајитчы, чојөј, — вөлі ужнајтгјасөн мамысылы виоталас дадыс. — Вермам!, Ми вермам!

Сеова вөлі щөщ сјјөс, Зововөс тапкөдлө паекыд кпыдөснас:

— Тјјанлы перјам... Тјјанлы југдас олөмыс — Свобода! Равенство! Братство!

Өтө рытө дадыс локтис зумышөн да пажнајтгөн виоталис:

— Жеждјас матын кывсөны... Гашкө-і пышјыны ковмас меным. Но-да вермастөг огө на сетчөј гајаслы! Те, чојөј, јона ен беспокоитчы — талун-аскисө оз-на воны... А возө адзам-өд сеова.

Сјјө рытө сор водисны. Мамыс пыр бөрдис. Ачыс-өд зев вөлі виөыс; пыр кызө да вижов кракөвинаөн сөласө.

Војшөра-војын мамыс сафмөдис најөс. Помытө: сінјасыс сувтсаөс, сорныыс оз артмы.

— Лыјөоны... Лыјөоны... Мыјнө тајө? Сват, сват!..

Дадыс шемөс пукалыштис, сеова јортчыштис да летчис жождө... Мунөм бөрас јешщө-на гажтөм лоіналы. Ласкыөисны мөда-мөд берданыс да тиралисны, кызі арөа пу корјас. Сеова пондисны кодјаскө јркөдчыны. Мамыс молитва лыддис да петигас шуис:

— Гашкө дадыд-да... Ен пов, дөнаөј.

Пырисны пішчала јөз, — пузласисны, маткисны да јуаөисны мамысалыс:

— Көні коммунистыд?.. У! Сука, зебин... Зебин, сука!—Мамыслөн сөмын сінжасыс зірдалісны. Кор морөсас зушыштисны прикладөн, ымөстігтыр пукоіс жождө да кутіс кіргыны. Вомдоржастыс кык шорөн лузгіс сөд вір...

...Кујім лун мысөві, кор јенежыс вөлі лөз, кор јургісны вичко жынјанјас, мамыс... кујліс... кын. Сымда шог вөлі кынмөма чужөм вылас, мыјда төрө медшудтөм мортаы. Сіндысјас вылас зірдалісны гудыр өйна војтјас. На пышкын тыдаліс став оләмыс мамыслөн... Сөсөа кодјаскө волісны да мыскісны, гортјө пуктісны. Локтіс поп, різіагіс, ылыштис... Керка тырлі ладан шынөн. Сөсөа кутісны мамсө оковны. Щөщ-і сіјөс щөктөны.

— Ог!.. Ог!—сөмын шуаліс сіјө.

— Сөсөа-өд нуам мамуктө. Мун прөсөвітчы. Шу: прөшщай, мамук, јансалім-тај.

— Ог!.. Ог!

Петкөдісны мамсө. Ывлаыс југыд, гажа. Школа вылын јежыда-ләза-гөрда плаг-һін шпаргө. Паныдаслөны погона салдатјас... Поп бара ылыштисгу дорын, сөсөа кутісны гортсө лезны... Öтi өйна тус ез ус сылөн. Візөдіс јенежө, кымөрјас вылө да мырфөн мөдтор јылыс асө мөвпөдаліс.

Бум!.. Бум!—летчісны горт вылө медвозза сој јокмылјас. Сылы чайтчө, оз горт вылө мусө шыблавны, а сы вылө.

Сылы вөлі окота колтчыны мамыскөд аскежаныс... А јөзыс сујөоны, окалөны. Бытө налы

донажык сылөн мамыс. Med-i бөрдөны, med-i гуа-
лөны агныс. A сіјө нїөві сїнва војт оз ускөд на
дырјї...

Ештїс. Гуавсїс.

Мунам-жө, шаң пі. Öтнад-тај колїн сесса.

— Ог!.. Ог!!. Ог!!!—Ез шуав, увтїс көјїн піөн ..
Локтїс гортас: лөнь, шуштөма лөнь. Век-на лувјалө
ладан щын. дыр сулалїс жоҗ шөрын. Сөләмыс
вөлі јї тор. Сїнулас усї мамыслөн чышјаныс.

— Мамукөј! Ма-а-мук!..—Бытө зельд гад-
потїс морөсас. Ымзїгтыр тупласїс да бөрдїс лаби-
чын. Сїнва быртөзыс бөрдїс. Горшыс дојмыны-нїн
кутїс, јурсө бытө вїскїө топөдөмны, а дугдыны
оз вермы. Морөсыс ачыс мырдөн тракјысө. Ла-
гуша кулмїгјасын сіз-жө кывлан: ікры... ікры...
ікры...

Локтїс вој. Гөгөр мїстөм вуҗөрјас. Шуштөм.
Нїөө олө, нїсө вөтасө. Сесса пастасїс, сылас
көртыштїс мамыслыс чышјансө да пуктїс җептас
һаң крај... Öтнас. Кытчөкө лөсөдчөма мунны.
Кытчө?... Коди тенө вїдчысө?.. Кымын сїнва војт
сіјө ускөдїс, вїставны һекөд оз вермы; јона-ө вө-
ліны курыдөс, һекөд ез вїдлы. Сөмын сөд сїнкы-
ма вој мојдїс көһерлы ассыс мојдјассө...

Ывлаыс пемыд. Јенежыс уна рөмөн пөртмасө.
Вөр јылын өтка козув чуксалө овны, быдмыны,
вермасны!

— Кытчө мунны?

— Абу-мөй өткөң кытчө... Медтыкө пышчыны
тажө шудтөминөыс.

Рунгис. Коллисны пемыд вој да өтка козув.
Сесөв сы кадө бурөщ кымөр сажыс мыдчысалис
чарла коң төлыс, аслас езыс жүгөр быгјаснас костіс
курыд сінвасө сылыс.

*

* * *

Коліны сіјө војас, гримөдісны вөр сажө. Војна-
лөн коштујјас кутісны бырны. Ыб јылын окопјас
буждалисны веоіг чемадјас-нын оз ворсны на пыщ-
кын. Сөмын коліс... братскөј могіла. Кујлөны кыз
му улын революцјаөс кутыөјас. Гу дорас шышкө
пушкыр лөмпу. Быд тулыс, лымјөн моз, кіскалө
аслас зорізјаснас револутсіонерјаслыс гунысө,
гортвыв дөраөн моз ежө...

*

* * *

дыр пукаліс Павел, важ олөм јывөыс мөвпаліс.
Өні бытөө аслыс оз-і ескысөы, мыј коркө збыл-
сіз вөлі, ставыс ас вывтөыс вујіс. Сөмын-өд керка
пышкөс, өшінув, сіјө-жө мөдлапөв—ставыс казтыв-
лө өкмыс во сажса олөмсө.

Павел ышловзіс да востіс өшін. Өкмыс во
мыөві керкаө гажаа ызгігтыр пырісны ывлавывса
шыјас. Вадор лыаыс зарніаөө, ылынжык—візјас,
на сажын—піладора вөр. Павел пыкөіс гырдізјаснас
өшін курічө да возө кутіс мөвпавны.

...Көһаинтөм понјөн кыскаөис өіктыс-өіктө. Кор
јөзыс кутіс ізас шырны да сојны, сіјө мукөдјаскөд
щөщ веекөдчіс һаһаінјасө... Кор һеуна лөһыштіс
олөмыс, кор соһыштіс порок шыпыс, веекаліс кіс-
өөм, пылалөм заводө. Нөжјөнікөн зонталісны. За-
вод пачјас бара доналісны, корпусјас тыріны уж
зыкөн. Рытјасын—собраһнөјас, кружокјас... Сесеа
окота лоі аһөдлыны ас чужав өіктеө, мамыслыс
да һаһыслыс гујасө. Вөзјысөс отпускө. Помһітө,
кыңи төлыс сајын јортјасыс коллөдісны вокзал
вылө. Регыджык-пө бөр лок, кутам відчысны. Көрт
гыркја појезд јансөдіс һајөс.

— Ек, кор-һін бара заводас локта,—ышловөіс
Павел.—Луһ-мөд-којмөд олышта тани, аһөдла јорт-
јасөс дај бөр сетчө!..

ПАРТЈАЧЕЈКАСА СЕКРЕТАР

Өшіңув јөрас Көрһіл бурөщ вөлі телега мавтө.
Павел локтіс забор дорө да здоровајтчіс.

— Он-ө вермы виставны... Тајө керкаыс код-
лөн?

Көрһіл пунктіс муө өір доз да веекөдчіс.

— Мі олам,—кыввөіс Көрһіл да чышкыштіс
ежаө кіјасө.—Кодөскө, гашкө, короан-да?—Көрһіл
мыјвыноыс тојыштіс чөрс јылө сујөм көлөса да
пондіс вөдөдны бергалөм вылас.

— Корса. Важөн јортјас вөлім. Сөмын һімсө

вунöди...—вiсталис Павел, ачыс сiнјассö оз чöвтлы Көрнiл вылыс.

— Чöвлы... — Көрнiл восковтiс Павел дорö.—
Те тaјö сiктыс-жö?.. Те...—кывжын вылын вiндiс,
бөр öдјöжык зумыштчiс да кутiс вiзöдны тел-ега
вылö. Сiнјас сервиыс тöдчö—мöвпалö.

— Мыј?

— Нынöм. Ылалi, чайта-да... Бытгö сiн воэти
коркö вужöртлiн... Па-авел?!

— Ме-i ем.

— Но морö чудеса... Вунöдiн мöј менö? Көр-
нiл; зев зонмöс текöд лöсавлiм.—Кык друг топы-
да сывјасiсны, сесса пукeисны да пондiсны сор-
нiтны.

— Öд те шег ыжда вöлiн, пощöс костти вöли
тöран петны... Кытјастi-нiн ветлiн-муни?

Павел дошлöјжыкөн вiзöдчö: кельид-лöз сiнјас-
сыс тöдчö сöкыд олөм вужöм-щыгјавлөм, кынмав-
лөм, порок щынөн ојдөм сөепјас, штыкјаслөн зiр-
далөм... Көрнiллөн—чiмлöз јенеж, зiрдалан шонди
да гыасыс һаң. Öд коркö кыкнанныс öткодöс
вöлiны.

— Ти-нö кыз-нiн овазныыд?—јуалис Павел.

— Олам-вылам... һаң сојам,—вомсö пыгкырт-
лис Көрнiл.—Ошјыоны нiнöмөн-а.

— Комсомол јачејка, партјачејка ем?

— Ембс... Со-тај бурöщ партјачејкаыс муиö,—
иңдiс Көрнiл пишчала морт вылö.

— А-а! Көрһил Власович! Наше-вам, — пішцала морт пыріс өшінув јөрө да нумјалігтыр кіјасіс.

— Владімір Ніколајевіч Уткін, — рекомендујтіс ассө сіјө. — Зев радејта уткајасөс полошутны да, гашкө, сіјөн Уткінөн-і шуісны-да.

— Ущїтєльным, — содтіс Көрһил.

— Павел Зонов. Карыс, — шыасіс Павел.

— А-а! Со, шудыд, Көрһил Власович. Значіт отсасны мїжанлы? Великолепно!

Уткінлөн вомыс езі пөдласлы. Сїнјассө чїткы-ралө да брїтөм тошсө воэлаң нужјөдлө. Павеллы воэын теш вөлі візөдны: бытөвө көвдумјас ны-лалө.

— Грамотнөј, образованнөјыд вывтї јона колө!. Тан-жө темнота, невежество...

— Кушөма сесса партјачејканыд ужалө?.. іспол-ком?.. кооператїв?.. Ну-і вообще? — јуаліс Павел.

Уткін дугдіс нумјавны, ышловзїс да візөдліс јенежө.

— Н-нічого, — пызыртліс нырсө. Нырыс утка-лөн код-жө плавкөс. — Есмі-кө вообще шуны... Мен зев німкоф, Зонов јорт, тенад локтөмыд вөсна: отсыштан, веэкөдан мїжанөс. Так-сказаф, свежөј вын!.. Ну, а ісполкомын... кхе, абу мїжан јөз, понї-мајтан? Нїнөм он вөч, Зонов јорт. Јөзыслөн обра-зованноостыс еща, озырјас вліјаннө улын.

— Јачејканыд мыј візөдө? — чорыда јуаліс Па-вел. Уткін пельпомјассө вөрзөдліс.

— Јачејка... јачејка... Ізвініте, кушом-но тајо јачејка. Чукортан, чукортан. Кывто нужодомон котралан... Оти оз ешты, мод оз ешты, којмодлы дыш... Со-і ужав сесса, — кјассо шевгодліе Уткин.

— дај вообще јозыс абу ми дор. Ставныс кйнауланыс із зблалоны, строка відчысоны... Мда-а... Озырјас вороґілојас.

— Ти-но, ти мыј вочанныд?.. Сізко таґі-і олан-ныд? Відчысанныд, кор јозыс лоас грамотнөј?— јуалис Павел.

Уткин лөсодыштіс пішчалсо, да ачыс јуалис:

— Коди-но міыс?..

— Ну, те, Көрніл, мукөд... Емөс-жө-өд код-јаскө?

— Ізвініте, малограмотнөјјас; налы требујтчө образовањө. Сетасны-кө сусжык јозөс, секи позас... Но, ладно, так-сказат, політикаө ускөдчим. Төваріш, Зонов, пыравлам мјјанө, сені ставсо сорнітам... Мда-а. Лунтыр ветлодлі да өти лов ез шед. Пішчалөј омөлік-лі, ачим-лі... Вообщем, прөмыс ез шед.

Ывлавыв рөмдө. Мөдлапөлын чусалө гөрдөват віз. Візјас вылө тыјас дорыс кыссөны ру јокмылјас.

— Нинөмтор, Көрніл. Сарөс чужјім, колчақјасөс чөрту ыстім, а өні здајтчанныд?! Вај кітө!

Көрніл нумјалігтыр колчаліс Павелјасөс.

ЗОНОВЛӨН МӨВПЈАСЫС ВЕЖӨНҮ

Уткјн ордын Павел бура дыр пукаліс. Пуңо-
дісны самөвар, вайсны шаңгајас, Уткјн сојис і сор-
нітіс өтщөщ. Сорнітігас шенасіс, бергаліс улөс
вылын да пылсјаліс. Кор сорніныс пансіс Испол-
ком јылыс, сіјө ышловзис да дугдіс бергавны. Сін-
тасјас дорас өкмисны чукырјас, лөбјасыс топалісны,
уткалөнкод плавгөс нырыс јешщө-на быттө ну-
жаліс.

— дам... да. Исполкомным, хе-хе, іс-с-с мө ма..
Іс-с-с-п о л к о м... Мі-нө мыј вермам вөчны? Журнад
свентө он жугөд, буракө... Ем сені секретар,—
комсомолец, кандидат партіјі. Мыј-нын шуны...
Мыјөн-нө төдан, мыј сіјө мөвпалө, он-өд, буракө,
сөлөмас пыравлы да пузлас. Міјанлы өвіног віс-
талө, вөчөсө мөдног-дај... дам-да, сөкыд, Зонов
јорт. Мі быттө ју шөрын кыпидөс папта ді. Гы-
зас-кө свіхіјаыс, журнаным і кокнаным нылыштас...
Өд тан вөвлі восстаньө. Морт комынөс кымын
тошкісны... Заводитлы накөд вермасны, сувтө пер-
јасны да пощөсјас пөлөн өшласны. Гызас-кө, міга-
тај, свіхіјаыс, пөдтас. Журмыд-өд вылө он, буракө,
четчышт,—ышловзис Уткјн да пондіс щайсө чурс-
кыны.

Өшінјасө візөдчө лөз вој.

Павел мөвпалыштөм бөрын пуктіс стөкансө.

— Со мыј, Уткјн јорт. Ме ног, те ырган. Оз

по? коммунисты лабдыны. Мед-öd вöлин уверен, омел! Ставыс ас саяныд. ди жывоыд те збыл вескыда ка?тыштлин. Массаме торжалöмныд. Сеова ужаланныд, кодi кы?и кужö: комсомол көнкö нок-сö, партячейка асовс-ачыс зөбсасö, кыш пыщкö пырöмныд... Массаме, шуан, абу ти дор? Неправда, Уткiн. Революциясö ужалыс массаме-i вöчiс. Партия нырнуöдис. Мыла-нö öни массаме абу ти дор? Значит тiян помые налы пöмзавыс некущöм абу. Ме вескыда сорныта, Уткiн, чiткырас кө? ен сеова. Ми массатöг вынтöмөс; революция вöсна тышкасöмлөн iсториямыс зев бура петкөдлiс тажос...

— Гөгөрвоа, гөгөрвоа, — торкiс Уткiн. — Правильнö! ставыс. А вот практически пробу?тлы. Медым нуöдны тыш, колö вын... А мiян? Зарад тыр абу: морт куим-нөл... да? сi?ö улсалöма—оз лы?, а чiс-кө, — Уткiн лантiс. Здук кежлö чöвуолi.

— Збыл, улсалöмныд, тыдалö, Уткiн. Колö вöжжi. Сытöг нынөм оз артмы.

— Пробы?тлы. Кутчыслы вöжжiас, — рамынка шыагiс Уткiн. Зонов мөвпалыштiс да четчiс.

— Колтча сiктаныд! Аски-жö завкомö гiжа пiсмö.

ГИКТЫН МЕДТÖДЧАНА МОРТ...

Асывво? шондi петтö?на садмöны лебачјас. Вадор бадјас улын вiр војтјасөн öшјöмны кыа жу-гöрјас.

Петіс шонді. Пöлыштіс төвру, віјас ылын
гыҕисны ру слөјјас.

Лөыс-жө-нын вөрми ташом асывознад. Лыска
пујас оа вөрзыны, сзыгөн лөсталөны. Ыркыдкод.
Тыјасын герчкөны уткајас.

Трөш Педөр ымзө волпасас—шуштөм вужөр
лічкө сјјөс, пөдтө. Сафміс сумікпөсөн. Јурсаыс
кокөзыс поснідік гыјасөн чепсаө дрөж.

— Господі владыко жівота мојего,—пукөс вол-
пасас да пернапасасөс.

— Бррр... Господі да помілуј. Быдторсө-жө
вөтасан,—бара пернапасасөс да бөр водіс. Сөмын
сэ-нын вермы унмовыны, шебрасіг мозыс уоі төд-
вылас өвітор.

Асывоз сјјө (өні сіктас медтөдчана морт) бөс-
тіс піщамсө, өтка пулаөн зарадітіс да мышјас
сајті вөрлань муніс... Петіс-нын шонді, гажаа пондіс
мургыны вөр... Міртуј бокин сјјө јөжгылтчөмөн
мыјкө відчысө... Көнкө ылын-ылын... сөсөа матын-
жык-і матынжык кылә козвончік шы... Мыдчысөс
вөла...

— Шков-в-в, — гөгылтчыс вөрті, лајкјалігтыр
пышјіс да вошіс зев ылын.

— Упокој, господі, душу раба божјего, пошта
новлөдлыс Закара, — ышловзис да четчис Трөш
Педөр. Вел дыр јурбітіс гырыс өбразјас возын.
Пастасігас гораа мөвпыштіс:— „Локтан вөскресен-
наө пананіда оылөда да нол өс сывтөда“. Пыр-
жө бытө лічыджык лоі сөлөм вылас.

Кукна пач дорын нокоо Трөш Педөрлөн ныв —
Тина. Батыскод-жө гөгрөс чужома.

Занавес сайы мысөм мысөт, Трөш Педөр сына-
ыштіс зеркала воын, сөсса нумјалігтыр локтіс
Тина дорө.

— Оз-на пузы?—јуаліс меліа, төдчө—радејтө
Тинаөс.—Пузіс-кө, пырт горнычаө. Колө мујас вылө
кажыны дај Исполкомө пыравлыны.

— Исполком-нын теd көвјасөма,—ропкігтыр гөбө-
чыс петіс коколукакод вөсны да куз нывбаба—
Тиналөн мамыс.

— Обчество бөрјіс-тај. Пукы да пукав-пө, Пе-
дөр Трөпімовіч. Ем еокө сөн Легонт, зев шан
морт, зөлөта,—Трөш Педөр кутчыоіс тошкас, нум-
муні. Тина кағаліс батысылыс віқөдөмсө да пельо
розјөн өзјісны чужөмбанјасыс. Пылснтігтыр ква-
тітіс самөвар да котөрөн петіс.

— Кад-нын верессајө сетны нывнымөс,—гөты-
рыслы віеталіс Трөш Педөр.

Шондыс вылынкод-нын. Көнкө сіктын кылө
өднөколкі зуртө. Загуя дорын доддасө Трөш Пе-
дөрлөн роботнік—Мартін Максім. Ош піөн муралө
пеганөј вөв вылө.

Трөш Педөр петіс кілчө вылө, көзайн өінмөн
гөгөрбок віқөдліс. Сөсса нөжмыд восковјасөи лет-
чіс муө да шыаоіс:

— Термасышт, Максімушко. Прамөј крестана
важөн-нын мујас вылынөс.

Макоім нинөм ез шу, горажыка пондiс нускыны. Тöдчө, абу веокалөма унмыс. Төрүт војбыд тыв-жалiс да здук мөд-i оүрiс уаьнысө.

Југјалан гөна пегана вөв пiнјассө жергөдлөмөн гөрөгтiс:—i-i го-го-о. Трөш Педөр тапкөдыштiс вөвсө, вiдлалiс гөгөрбок—абу-ө дојмалөма.

— Но ен чепсао, пөганөј вөв,—друг скөра горө-дiс Макоім да дөмповодө кутчiсөмөн тракнiтiс.

— Тпр-р. Сулав, пөганөј.

— Абу-өд пөганөј Пеганөј, пеганөј,—рамынiка шуасiс көзajн.—Колө лөвыда старajтны. Кывтөм пемөсыд-өд ставсө гөгөрвоө.

Трөш Педөр кыщовтiс керка гөгөрыс, градјас пөвсөд ветлөдлыштiс, пывоанө јурсө сујлiс.

— Кущөм бур поводда јенмыс ыстөма. Верма-кө һаңјас iдравны, молебен сылөда... А һаңјас, јен-сыкөд, бура воөмны,—һедыр мысө туј куза воө-лалiг моз мөвпалiс сiјө.

Сiктыс тыртөм. Озөсјасын карнајас тасасөмны. Вөсiг чөладјас оз тыдавны.

Мiтреј кузһечавн кылiс дортчөм. Трөш Педөр көжiс сөтчө.

— Щөст туду, Мiтреј Мiтрич. Бара-һин камган-дортчан.

— Јен от-сө-гөн,—ошлапакоф кiпыдөссө чургө-дiс Мiтреј. Киасiсны.

Мiтреј вужјакөф јон. Сорнiтiгас быд кыв тор-јөдлө, сөкыд iзјасөс моз путкылалө.

— Мујас былө каја вөлі, — шыасіс Трөш Педөр.
Кіһаувсыс черсө лөсөдыштіс.

— Мыј-һин бара камган, сват?

— Кам-га. Тажас-таж кыскісны, — довкһитіс Мітреј
јурсө кык мужік былө. Гөрд тошкаыс (гөрд Өмө-
шөн һимтөһны) бугзылтчывліс Трөш Педөр былө.

— Мынтам-өд. Прөста-таж огө щөктөј дорөдһны.
Мітреј шома ырошыс моз пызыртчывліс:

— Мын-та, — һеріс гөрд Өмөшөс. — Мынта... Ныв-
тө вундыһны ыстылан?

Гөрд Өмөш јөжгылтчыштіс, сөгга кевмысан сін-
јассө чөвтліс Мітреј былө.

— Он-жө јөрт... Асланым-өд ідравтөг колас.

Трөш Педөр серөктіс.

— Мыјкө шуін-жө, Өлексејушко. Уһа-ө теһад
һаһ... Рака пукһас-кө, бөжһас вевһас... Сотчөһмыд
мусө-таж таво абу көзөһмыд-а. Теһ колө өткажітчыһны
мусыс... Безпользы-жө-а. . Верһө-өд, Өлексејушко?

Гөрд Өмөш јешщө јонжыка јөжгылтчіс.

— Кызінө сізі?.. Мутөг?.. Ог төд, Педөр Трө-
пімовіч. Сөщтакі мутөгыд... кущөһ крестһанін лоһн,
— іһсвікөивһөја мездысө Гөрд Өмөш гуса везјыс,
кодөс важысаһ-һин кыөһны ісполкомчі да һалөһ
сватјас.

Збыл ескө—гөрд Өмөшһы вивті сөкыд, олөһмыс
быттө усөкөдчөһма сыһы пемпомјас вылас да лічкө
му бердө: мөјму вжјасыс куліһны, таво туһыс вөвсө
оһ чашјіс, өһі гөтырыс вівсө. Вовө-воө тајі. Ужә-
лас өһөһыс бі петмөһ, тупкас өві роз, вівөдһн-да

—мөдлаті воевөма... Бура тилсө, жуңыд слуда бокті моз гыжжасө—кажө. Жылөчыс ылын. Сені Трөш Педөр коддемјас поздыгөмны. Оз өтнас гыжжас гөрд Өлөш. Унаөн; мөда-мөдыс зырөны, конјалөны... Вермасны-кө мөда-мөдыс голајассө орјөд-ласны. Гыжжасөны, гыжжасөны... Кодкө бруткыас слуда подјө, а сені номыр мыда жуөны... Щөщ-жө гыжжасөны. Шоч морт воөдчө слуда ылөз. Воас да Трөш Педөрјас моз шоныда поздыгө. Зобјас мичалыштас да шевгөдас бордјассө. Курксігтыр гөгралө слуда жылын, сесса із моз тувгыгөмөн сапкас, коді вескалө... Медса-нын лөсыд слуда подјас кокасны, сені өд номыр мында, ставыс гыжжасөны, мөда-мөдыскөд пурсөны.

— Ладнө-інө... Волас аскі нылөј, вундыштас, — ышловчыс Гөрд Өлөш, — дор-нын... Мыј сесса вөчан.

— Збыл-өд, Өлексејушкө, вистала: ледчыс муыд.

Гөрд Өлөш колмаліс Трөш Педөрөс.

Трөш Педөр борјасөд кајіс аслас му ылө. Кыщовтіс пощөссө, кыткө тувјыштас, кыткө лөсыштас. Щөщ-жө-өд ужалө. Сіјө век сізі: топөдас кыһаулас черсө дај нарадітө. Мыј көв оз вөчны јөзвыс—вартөны-мі, керка лептөны-мі, төһа кыскөны-мі—локтас да велөдө:

— Неладнө вөчан, сват. Часлы ме лөгөдышта-нын, тенад тај оз артмы.

Борјасын зөрізјас. Мујас сајын лөстасө вөр. Төвру уекөдчас зарһиасан һаһ ылә да валјөн-валјөн мунас помыг-помө.

— Јенкө отсалас ідравны һаһјасөс, вартан машина богта... Вічко вевт ескө зонтавы—јөзсаһыс вежавіҙөм лөө.

Һумјалігтыр һеһыһтіс кітыр шеп, дыр һімко-дасіс.

— Термөдлыштны ковмас. Һаһјас бурөш-һин воөмны.

— Шарс, шарс!.. Шарс, шарс!—јірсөны чарлајас. Куім һывбаба віҙөдласны Трөш Педөр ылә да зілжыка чарлананыс кокасөны. Рузум ылыһ кыскасыс кага друг бөрдзіс.

— А-а-а м-м-ө-ө... куфупі моз јурсө ыывлаһ чатөртөмөн лөвтө. Мамыс бөждөрсө сујаліг моз локтіс кагаыс дөрө.

„Мыј морла каганысө кыскалөны, маһітчөны сөмыһ“,—мөвпыһтіс Трөш Педөр.

— Талуһ-һө еһтас оз, аһјас? Зілжыка ужалө-мөн ме чајта-да еһтас.

Кагаһн һоксыс һывбаба јурсө лептывтөг шыасіс:

— Етамындатө друг он курыһт.—Сіһјассө һуіс му ыывті да ыһлаовзіс.—Господөј, мында һаһ јөзлөһ.

— Ов-һа, еһты,—сөдтіс томіһік ічмоһ.

— Но, һо... шуһн-жө: оз еһты... Зілжыка ужыһтөј дај еһтас. Те, Өкөһһуһка, мед-өд кагатө гор-тад колһн. Мешајтчө-тај.

— Kod-nö viçac miñanlyc kaçacö,— Ökwiñ cинböж, нас viçödlis Tröш Pedör выlö.— Kaçayd-taj olö-da., Асланым һаһным, со, ендö. Jöзлы вундам-асланым сөсәа... Öв-вö. Öв-вö..

Tröш Pedör сувтödic vit чумалi, пуктiс кiнә-улö черсö да мунiс.

Шурс-шарс jipöоны чарлајас. Ыжыд кынöма аң-јасөн пöжсöны чумалiјас. Пыдöстөм јенежыс — лöз.

КОМСОМОЛЧЈАСЛӨН „СОБРАЊНӨ“

Зарһиасö арса рыт. Лöза-görda рөмјасөн вор-сöдчö јенеж. Баксöны лудыс локтан мөсјас.

Вадорған кутан кайны да воас ыжыдкоф чој. Чој јылас школа. Школакөд ортчөн был-виçö сот-чөм часовһа места, јешцö бокынжык—балкона керка. Тöдчö, абу крестанскöј керка. Революцијабз тани лесһичеј овлис. Гожа рытјасö зев вöли рафејтö щай јуыштны вöлнөј воздух вылын. Балконғаныс гөгөр ылö тыдалö—керкајас, јуыс, ју сајса вөр.

Өни таяö керкаыс конөркоф: öшiнјасыс пыл-мысöмны, керка гөгөрыс јог. Коркө ескö столба пощöсөн-жö вöли пощöма-da. Балков улас вөвјас да ыжјас патерујтöны.

Пöрыојас ворһитлöны — таяö керкаас-пö кутта-војсајас овмөдчöмны. Пемыд војјасö-пö сөв кывлö буксөм. Виçко старöста--Педул-- мөјму төвһаз каңав-лöма мувијаслыс дурөм, бытвө-пö öшiнöныс леблiс

оод рака, сесса понјо пöртчис да котöртис сиктö. Öнi тajö керкасö малытi ордјоны. Сöмын том јöв мукöд рытö артел-он воласны јöктыштны. Секи ыжыд залаыс јiрка кылö, бусöо сценаныс пöчö вомкод оод — пыдöстöм.

Тарыт Павелјас пукалысны тajö керка килчö вылын.

— сыр-жö оз локны. Шондыс со-нын, вөр сажö лöсöдчöма војтыштны,— шуаис Көрнiл.

Пöлыштитi төвру да öзöс јурјылын зуркнитис ыжыд вывесткa: „Народный дом им. КАРЛА МАРКСА“

— Комсомолкö-öд, мед вöли прамöј комсомол, мукöдлаын-код. Тajö-нö комсомол мијан,— шуаис Көрнiллы паныдöн пукалыс зон.

— Кодлы-нö, Педö, елаван. Тенö да менö... ставнымöс колö видны. Видыыс-тај абу-а.

Павел кывзис Көрнiлöс, сесса муртса вөрзöд-лыштити оинтасјассö да шыаис:

— Ез ков налы руководствомö оетны.

— Кыснö-он сет,— кодкö ышловзис.

Балалајкаöи бурнöдчигтыр чој горувсан кајисны нол зон. Лöз сатинет дöрöмаыс щапа пыркнитис јурнас:

— Пукаланныд?

— Пукалам-тај, со,— шуис Педö да оинбöжјаснас вiзöдлiс локтыејас вылö.

— Тiјанöс вiдчiоам. Горминныд тaj.

— Но, оорман, серт. Јуртöм петук моз лöö

четчавны-да. Исполкомын: өпісок, ведомост, циркулар, отношенью... Дај гортын јурвывтыр уж. Мі-öd мукödjас моз огö шлонјалö.

Пед-öјас гөгөрвоисны-жө ескö кодарö песовтис шап зон да нинöm-нин воча ез шу.

— Ладнö, вост-нин, Легонт.

Легонт бара пыркнитит јурнас. Кажис најт поскөд да гул-гол востис вижыд томан.

Пырисны ыркыд посвозö: чунь судта јог, чигарка помјас. Сесса кежисны куим öшина вежöсö. Вежöсын југыд, рытја шондиыс кучкө öшиңјасас-да. Бусöс пызан вылын кымынкö газет, журнал, ем лабич да куим кока улöс, сесса зурлыкасан лабич—со-і став мебел.

Легонт пурк-парк луабыштитис кабала чукöрын.

— Так-с., Мыј-жө кутам вöчны? Көрнилјас визöдлисны мöда-мöд вылö.

— Отчот-тај кывзыны локтим-а. Бара-ömöј-нин... Он-і вöч?

Легонт гыжыштитис пелбоксö.

— Отчот. Асныд-öd тöданныд, другјас, исполкомын ужыс јурвывтыр. Кушöм-нин отчотјас. Нөрöвитыштöј—мöдыс. Талун, гашкө, тижан лоö кушöмкө сорни... Абу инö? Сиз-кө мөд вöскресеннаö вылыс чукöртчывлаам.

— Којмöдыс?—дöзмömөн шуаөис Педö, сесса визöдлис Зонов вылö.

Зонов пуксöма öшин курич вылö да визöдö ывла вылö, быттö оз-і кывзы Легонтјасöс.

— Талуя сор-һин... Мөдыс. Тажә уҗыд, мајбыр, оз-таж сојны кор,--чөвтис Легонтлән јорт. Боостис мездорас балалајкасө да „коробушка“ ворсігтыр мунис өзөс дорө. Зонов бергөдчис.

— Кытчө-ті?

— Кытчө?... Гулајтны. Мыј морсө тан кутам вөчны. Собраһыыс оз пө ло-да,—өзөс дорөаң шуис балалајкаа зон. Здук-мөд чөволісны. Педө сөлыштис да кінас шеныштис.

— Мыј сесеа вөчан... Со-таж мијан комсомолыд. Колө гортјө тувјавны да пидөҗык гуавны.

Зонов локтис пызан дорө. Легонт шапа пырк-һитис јурнас.

— Те комсомолеч?

— Комсомолеч.

— Партијаны кандидат?

— Кандидат.

Здук мөд бара чөволісны. Сесеа Педө друг ускөдчис пызан дорө да кыкнан кабырсө вывлаң лептөмөн горөдіс:

— Тырмас... дајош перевыборы. Укоммолө гі-жам, мед гөн паныд малыштасны.

Легонт шапа гогһитис јурнас.

— О-о. Воәти ырыһытө енөј мытчывлөј... Уҗыс пыпјавлінныд. Оні отчот ковміс.

— А-а-а—өтпырјөн ставыс горөдісны. Балалајкаа комсомолеч мөвпыштис да саркһитис баруһа. Стальнөј струнајаслән шыыс өтгудырө гартчис венчан шыкөд.

Пукыс шондіыс вір војткод гөрд.

ЗОНОВ ТӨҢМАҒӨ МАШӨКӨҒ

Ывлао петөм мыөғи Павел сулаалыштіс кильчө дорын. Сынөдыс ырөшкөҒ лөґыд, збоҒөритөдө.

Лөз өшинґасґас, кельыдлөз воґ... Нғи өғи морт оз тыдав.

Төлыгыс, кыґи өтка пыжа ғыґас пөвсын, кымөрыө-кымөрө суналө. Ул руз сынөдыс оз вөрғы.

Клуб дорын жүргө гудөк. Легонґас „култмас-сөвөґ“ уж нуөдөны.

Шорпос вуґигөґ Павел чужөмө пырыс сувтіс.

— М... м... м... Ым-м-м...

Пощөс дорын бөрдис нывка.

— Мыґнө бөрдан?—меліа жуаліс Павел. Нывка сыркмуниґмос виґдис.

Чужөмсө чышґанөн ґебөма. Лөґөдыштіс жүґисө да сінпөвнас виґөдліс Павел вылө.

— Сіґи... прөстаыс,—вашнғтіс вомыс.

Нывкалы дасөкмыс гөґөр; пелькіґік вомдорґаса.

— Ма-а-ш-ш... Ш-ш-ш...—кодкө кылө чуксаґө.

Нывка бара виґөдліс Павел вылө да пондис нғк-сыны.

— Верөсыд? Бағыд?..

— Оз... сґаґ. Закар мелнғк,—ышловґіс нывка. Сінґасас солґґаөісны аґкышґтуө ғырса сінва воґґас.

— Јуыштöма да дöзмöдчö... Чöрт, сура чöрт,— мустöма нимтыштіс Машö. Павел кывшутöг бура дыр сулааліс, оз тöд мыј-і вöчны.

— дöзмöдчö?—сееса нинöм ез куз шуны-ні, јуавны Павел.

— Первојыө-öмöј... Ок-ок-ок.

— Судö сет.

— Судö? сдасöс? Кодиö кутас суфитны сјјös. Трöш Педöр, кузьнеч Мітреј да менам сдасыс— кујім туз. Асныс судсдасас. Кыс-нын судö. Ола небос... Со, чöртыд, пыр-на корсыö. Оз-і вод.

— Ма-шö-ö... Ш-ш-ш,—бытвö нарошниö делöд-чис сынöд.

— Муна,—шуис Машö,—муна да сарајö вода. Оз адзы небос. Чöрт. сура чöрт... Мустöмтор.— Нывка муніс пощöс пöлөн. Павел оінјаснас колльö-діс сјјös да гырыө вооласөн муніс керка дорö. Öшинулын—морт вужөр.

— Кушöм Машöös-нин воштин?—серампыр јуаліс Павел.

— Мыј? ладнö: тур татыö. Мун, мун, миса, прöвті бласлöві. Нинöм тані гöгравны,—ропкігтыр локтіс Закар.

— Ен вöтлы. Ег-öд гуасны лок.

Устöм-тоштöм Закар (сещöм добрасы сылы немнас-на абу петавлöма) дыркоф визöдіс Павел вылö.

— Кывзы—ме нывкаöс öні адзылі. Јандыö, пыз мешök. Судöз верман воны.

Закар голасо̄ нужо̄дло̄мөн̄ вӣзодо̄лис̄ Павел̄ выло̄,
сесо̄а̄ по̄ло̄стис̄ јурсо̄.—

— Судо̄з? Мено̄ судо̄з̄ ко̄сјан̄ во̄одо̄ны? Батто̄
о̄кт̄ пастала̄ јано̄дӣ дај̄ мено̄ шодо̄ ко̄сјан̄. Мун̄,
мун̄, прѣстӣ бласло̄ви. Брѣ-дага. С̄ богом̄, то̄ваы.
Понјѣс-о̄д̄ леза. У-ты! Зѣнмо̄с, велодо̄ыс̄ петѣма,
судо̄-по̄...

Голкнѣтис̄ о̄зѣс̄ колча, сесо̄а̄ чо̄вуѣс̄. Кыліс̄
петукло̄н̄ гѣрѣдо̄м̄ мо̄дыс̄... Петукјасло̄н̄ лепто̄м̄ зык̄
гѣгылтчѣс̄ о̄ктѣд̄ да̄ лантис̄ ко̄нкѣ̄ ыб̄ јылыи.

СТЕНГАЗЕТ

Аре̄а̄ сынѣдыс̄ сез̄, шондӣ торпырӣјасѣн̄
пѣртмасѣ. Ыжыд̄—неламын̄ квајт̄ пудја̄—вѣчко̄
жынјас̄ мурзѣ, сылы̄ елтѣоны̄ по̄снѣ̄ жынјанјас̄.
Православнѣ хрѣстиана̄ лузѣоны̄ вѣчкоыс̄. Нывба-
бајас̄ плаѣѣ бѣжнысѣ̄ кутыштѣмѣн̄ термасѣны: ко-
ло̄ пызанвыв̄ ло̄одо̄ны, шаңгајас̄ мавтны. Мужѣкјас̄,
уснысѣ̄ гартѣмѣн̄, мѣвпнаныс̄ чо̄смасѣны̄ румка-мѣд̄
„зеллаѣн“.

Павел̄ ордын̄ асјасаныс-нӣн̄ тѣло̄ны̄ Кѣрнѣл-
јас̄. Ыжыд̄ кабала̄ лѣст̄ волсалѣоны̄ жо̄жѣ̄ дај̄ уја-
ло̄ны̄ сы̄ гѣгѣр. Кабала̄ торјас̄, клеј̄, карандашас̄,
краскајас̄—пызан̄ выв̄ тырыс̄.

— Атто̄, тајѣ̄ тај̄ абӯ пестѣ̄ кералѣмыд̄,—жо-
жѣ̄ пукоігмоз̄ шуѣс̄ Педѣ̄. Сесо̄а̄ бара̄ гѣрбылтчѣс̄.
Мавпыштас̄ по̄в-мѣдыс̄ да̄ бѣрвыв̄ шыбытчывло̄-
мѣн̄ вӣзодо̄—мѣчаѣ̄ артмѣ̄.

Мукöдјас—вундасöны, ласкасöны. Пызан сажын Павел гижö. Поснифик öшинјасö вевса-вевса оујсöны шонди југöрјас. Лöсыда ыркјöдлö тöвру, кылö ју вылын гыјаслөн оолкöдчöм.

— О, муркöдчанныд,—пырис Уткин.

Павел швач пуктис перö ручкасö да шпынјалигыр четчис.

— Здравјö, Уткин. Ен-тај-и волы отсагныс. Со, передовица. Налöј ласкöј. Зилжыка јортјас, сывсöма-нын кылö.

— Ештö-нын,—нумдис Кöрнл.

Уткин пи́чањасöмөн кутис лыдфыны етнгазетнöј заметкајас. Чужöмыс зумыштчис. Лыдфас, лыдфас да јурнас севса копрöдлö.

— Војна значит, тöварыш Зонов,—ышловзи моз четчис Уткин.

— Мыј-нö ескö? Те ногөн, век-и кутам чöвовны. Најö курасöны, а ми визöдам?

— Мда-а,—нужöдис Уткин,—дерт, оз поз чöвовны. Ме сöмын пола, енö-ö вывти крута бостöј... Öд оз поз рочөн-кö шуны „быка за рога“ бостны. Со, шуам, газетујтанныд нелучкијас вот те чöм јылыо. Мда-а... Вообще, правилнö гижöма. Емöс нелучкијас. Но...

— Мыј? — ордис Зонов. Уткин пелпомјассö вöрöдлс.

— Севса газетујтанныд предöдателöс — пöжарнöј сарај стрöитöм вылö вайöм керјас присвоитö-

ма-по. Вообщє, гашкө-і правілмөја гижөма. Факт.
Mda-a... Но...

— Мыј сеоса? — јурсө лептывлөмөн јуалис
Көрнл. Уткін бытө ез-і кывлы. Пырөдыштис
уткалыскод плавгөс нырсө да ышловҕис.

— Правленьө кооперативаөс гаҕетујтөмныд...
Исполкомөс... Гаҕетујтны, ҕерт, поҕө. Mda-a... Но
не-жө тащөм острөја. Öd тајө лоө шөлмовањө,
авторитет ускөдөм. Воожтакі Исполкомын пукалө-
ны бөрјөм јөз, і вообщє..

— Те против, Уткін? — чорыда јуалис Зонов.
Уткін јөжгылтчывліс, нумдөм пырыс кісө сөлөм
вөстас пунктис.

— Мыјла тазі сорытны, төварыш Зонов. Ме
виоталі-тај, міа гаҕетујтны колө, фактјас жіҕнен-
нөјөс. Mda-a... Ну вообщем асныд төданныд. Сө-
мын... бур відчысны ынөм. Ме төда-ын. Опре-
деллоннө кыптас војна.

Ывла вылын јургөны җынјанјас. Уткін зумышт-
чөмөн кутис кывзыны:

— Kodi-kodöc! Kodi-kodöc! Kodi-kodöc!..

Уткін ышловҕис да јуалис Зоновлыс:

— Талун скод чукөртчө? Mda-a... Ветлам-жө-
кө-а?

CKOd

Вадорын төскөн обшивајтөм важінік керкаө
месөйтчөма Исполком.

Коркө гөрү краскаөн вөлі красітөма-да, кадыс
њулөма, зерјас мыскөмны, шондіыс сотөма. Рево-
люціјаоң тани вөлі правлењо. Өні-на ем көрт ре-
шеткаа чіжовка. Сени пукөдлісны вот мынтытөм-
јасөс. Гіктсајас помытөны-на правлењолыс көр-
сө. Сөрт, коді мыј сөрті. Оз-пө-тај өткода шон-
діыс быдөнөс шонты.

Шондіыс луншөрлаң гыжјасө. Ісполкомө чу-
көртчөны скод вылө, јонжыкасө мужік улов.

Шумөвөјын воңжык локтысјас зыртчөны сө-
нын өшалан газет дорын. Мукөдыс ескө-лыддыс-
ны оз кужны, щөщ-жө сүјсөмөи-сүјсөны.

— „... Обществоөн вөлі кыскөма керјас, пө-
жарној сарај стрөитны. Гөжөмбыд керјасыс төла-
лісны вадорын.

Бөчкајас, багырјас, омөлік машина — пыр-на
боғмөны зерулын... Зато Трөш Педөрлөи өні кып-
тіс выл стын“.

— Код-кө гораа лыддыс.

— Төлалісны-тај...

— Ш... ш... Тащөма горзан.

— Мыјнө огыс. Төдам-өд...

— Төдан-кө-і чөв ов. Ез-өд теноыд...

— Адгоршјас...

Ісполком вочасөн пыр јонжыка тырө. Газет
дорын вабергачын моз шуө, пуө. Кыөкө друг

локтіс Легонт. Гуса тывыштис сінјаснас газетсө-
здук кежлө өви заметкаө мышасліс, візөдіс му,
жікјас вылө да мөдөс лыддіс.

— Сі-з-з,— пін пырыс сөзөдіс, пыркнітіс јур-
сө. Адзіс Көрнілөс да чужөм вылас вежгіс. Весіг
мужікјас вешјыштисны сы дорыс.

— Лөж лептанныд!.. Местнөј власт вылө!

— Правда гіжөма,— ружтыштис јөз чукөр.

— Правда. М... М... Ме ісполкомын секретар,
ог дозволіт... Ог дозволіт. Легонт адзіс Зоновөс
да вомыс вежыштис:

— Поли-тіконт. Гудыр ваын аргаөс куталан-
ныд... Вешјөј, вешјө,— скөрыс горөдіс Легонт јөз
вылө. Јөз чукөр бөрлаң валнітіс. Легонт кіпөв-
нас курыштис стеныс өшалан газет. Кос ныв пуө
бі чуткіг моз чаж-ж—өзјіс јөз чукөрын.

— Ен вөрөд!

— Сіннытө јорө!

Јөз чукөр валнітіс Легонт вылө да, чагјөс
моз, ласкіс стен бердө.

Пызан дорын җолкнітіс тільгун. Быдөи сылаңө
бергөдчисны, мукөдјас өдјөжык бокө вешјисны.

— Камісөја локтіс,— пельыс-пельө төвзіс јуөр.

Вежөсын вывті пөв лоі. Кымөрөн лувјалө та-
бак шын.

Трош Педөр петіс пызан сажө.

— Зачінајтам-інө, православиңјас.

Сылөн сецшөм меліа вөрсөны сінјасыс, бытвө
сз скөд востны лөсөдчы, а „с празніком“ поздра-

вітны кӱсјӱ јӱзсӱ. Трош Педӱр ез-нын ӱтчид скод-
тӱ нуӱд. Кужӱ кор кушӱм кыв шуны, кодӱс ош-
кыштны, кодӱс талыштны вына кокнас. Шужа
кӱнас тошсӱ лебезӱтӱ, мӱднас кушӱмкӱ кабала ку-
тӱ. Сорныс визув шорӱн шургӱ.

Трош Педӱр ӱктын тӱдчана морт. Трош Пе-
дӱрлы быдӱнсань почот: Закар мельниккӱд лӱвалӱ-
и, Митреј кузьнечкӱд дружитчӱ-и. Мукӱд јылыс мыј-нын
шуан, асныс сы возын бергалӱны. Вӱчкомн мед-
тыдаланӱнын сулалӱ, медвоз-и крест окалӱ. Скод-
јас вылын мыј шуас—закон. Код ордӱ пырас,
быдлаын дона гӱст. Трош Педӱрлӱн ӱкт жынјыс
рӱдвуж: кодкӱ сват, кодкӱ зат, кодкӱ сусед...
Отеч Питӱрӱм унаыс доллӱ мужӱкјаслы: со-ӱд исѳин-
нӱј хрӱстӱанӱныс, праведнӱј морт — быд празник
вӱчкӱ локтӱ, жертвужтӱ-и, быдӱнӱс воктујӱ лук-
тӱ-и...

Кор сӱјӱ казтыштӱс неӱмушшејјаслыс мупај
мырҕдӱм јылыс, јӱз чукӱр лучкӱ лантлӱс. Сесса
кӱнкӱ кыліс ропкӱдчӱм. Гожӱмын таз-жӱ сӱд кы-
мӱр кыпӱдчӱгӱн ылыс локтас ур-р-р-гӱм.

— Кодјас дышжыкӱс, — вӱсталӱ Трош Пе-
дӱр, — нӱнӱм налы мусыс, ежмӱдӱны-жӱ-а. Общест-
волы дај государстволы убытка. Налыс, мӱса, по
закону колӱ отберӱтны, значӱт, мужӱкјас, да пра-
мӱј крестаналы сетны. Вернӱ-ӱд сорнӱта? Вернӱ,
дерт... Гӱрд ӱлӱшӱс бостӱј — ежмӱдӱс мусӱ. Тӱ-
ма Иван — ежмӱдӱс. дај мукӱдлыс колӱ бостны, по
закону, мӱса-тај.

Ғима Иван бурөщ оқос дорын вәли јөжгыласө.
Кыліс ассө казгыштөм да јурсө пелпонјасас кыс-
кіс, бығтө нөшкөн тышкісны. Сесса друг чілөстіс:

— Мыјнө тајө, со бағушкојас. Луншөра-лунө,
пурттөг вјаннуд. Сесса мутөг-і коланныд?

Здук кежлө чөвуслі. Ыжыд поводфа воқө таз-
жө лаңтлө ывлавыв.

— Корығјасө көсјанныд воштыны,—мөдарған
шыасіс Гөрд Олөш.

Трөш Педөр весіг сінтасјассө ез вөрөддлы.
Сылы-өд абу-нын медвозғасыс.

— Кығі сесса общество шуас. Каміссіјалөн-
тај, міса, тащөм кыв-а, мем-өд мыј, мукөдлөн до-
раыс меным весіг оз ков.

Ропкөдчөм кутіс содны да содны. Төвғігөн —
тазжө здукыс-здук ју вылын кыптөны, содөны,
лымөны гыјас, ыз-буз-баз швачөдчөны кырјасө.

— Педөр Трөпімовіч, дозволіт кыв шуны, —
бефдөн тошкігтыр пызан дорө петіс Закар мел-
нык. Отщөщ пызан дорө сујөіс Ғима Иван. Кыв-ні жын
шутөг вел дыр вјөдіс јөз вылө, бығтө дорјыоос
корсіс. Сесса нораңка кутіс тельгыны:

— Со бағушкојас, онө-жө талалөј ловја мор-
төс. Асныд-өд төдавнуд ускөвтө суліс... Грек
тазтө өбөфитчыны.

— Воісғінө грек, православнөјјас, оз поз өбө-
фитны слабжык војтырөс, — паніс сорнісө Закар
мельнык. Јөз лаңтісны, Ғима Иван чужөмөд котөртіс
нум, кіјассө нужөдіс Закарлаң.

— Колō отсавнн мōда-мōдлы, по крестан-ски,—возō нуōдiс сорнiсō Закар.—Прōстi благслōвi, ме омōл мōвп ог кут. Прамōј крестаналы ме зав-сегда отсала. Мiса-тај. быдōнлы колō мутортō се-тыштны. Сōмын-ōд муыд, шондiбан, радејтō бур кōзaiнōс... Му ежмōдны оз поз. Ежмōдōм вылō, дерт, нiнōм-нiн сетны. Ме камiссiја дор.

Тiма Иванлōн кiјасыс лотiк усiны, сiнлыс вылас ошјiс сiнва војт.

— Вернō, Закар. Оз-кō ужавны, мыј морла на-лы мусō.

— Сiзi, дерт!

Закар нумјалiг-тыр визōдлiс јōз чукōр вылō. Сесса локтiс Тiма Иван дорō да тапкōдыштiс.

— Иванушко, тед-жō буржык. Пыран ме ордō ужавны. Ачыд пōт дај семјаыд пōт лōō, красујт-чыны да овны кутан, кызi гажа садōкын колiпкај.

Тiма Иван чышкыштiс сiнвасō.

— Вајō меным кыв,—шылагiс Павел. Трōш Пе-дōр сiнмасiс ае војтыркōд.

— Кызi-ōд скод шуас. Јона-нiн-тај сорнiтiс-ны-да.

— Шан.

— Тырмас!

— Огōј кывзōј! Гōлōсујтны по закону!!

Заводiтлiс-жō ескō Зонов сорнiтны да Трōш Пе-дōрлōн војтырыс лептiсны сещōм зык, весiг Испол-комыс сыркмуналiс. Кушчōм-нiн сени сорнi, горōдан да астō он кыв.

Зонов вомдорјассө жірігтыр муңис пызан дорыо.
Көрнәллөн, Педәллөн, мукәд комсомолчәслән
сінјасыс өгырјас моз өзјоны. Нәдыр сорнәтчәсны,
сәсәа разәдчәсны јәз чукөрө.

— Вежәјө, он-жө тајәс төрпәт. Сәләмыд-өмөј
ізімә-һын. Тед-өд мыј: ләшкә мусә најө оз-жө сәт-
һы-а, оз мырәһыны-һи.— Педә кутчысәма вежәј-
ыслы сојас да һинөм вылә оз летчыс.

— дурды, ме ог куж сорнәтһы. Оз, мисә, арт-
һы,— дөзмөдчәһ гутыс моз мынтөдчө сәмид. Сә-
һын Педәыс бурөн он һын. Сылы колө, меә ве-
жәјыс асәыс кывсө јөзыслы вистәліс. Сиктәсәјас зев
пыдәді пуктөһы вежәјсө, авторитәта крестәһин.

— Морыс-тај тјанәс оз ну... Оз-өд, мисә, арт-
һы,— ропкөдчө сәмид.— Ладнө, ладнө ләшәк пә...
Чәс вистыштә ләбө. Тјаныс-өд он-жө һын-а.

сәмид пөв-мөдыс кызөктәс, гөгөрбок вәјөдләм
бөрын пәтәс пызан дорө.

— дозволитө... Оз ескө арты-да.

Трөш Педөрлән сінјасыс өзјисһы.

— Вистышт-һнө.

— Кһы,— тајә заводитәс сәмид, сәсәа јурпыдө-
сәс кутчысәс. Мыј вөлі јурас, друг кытчөкө разә-
ліс. Нәіөтә мөвп ез кол. Бөр-һын вөлі көсјө веш-
һыны да Педә омөл моз, чужөмсө вөчәлә, вәшкөдө
мыјкө. дәј јөзыс ләһтыштәсны, вәдчысөһны мыјкө.
сәмид — авторитәта крестәһин.

— Јона-һын ескө сорнәтәсны-да... Мыјкө-тај
сәләм лудһы кутәс. Крестәһә, өд геб дәј сәјө ов-

ны кӱсӱ, мӱбӱ нӱзув кујӱдӱн кыскабӱ, куены оз
желајт... Мутӱм крестанӱныд абу крестанӱн, поз-
тӱм кӱккӱд. Кушӱм пӱмза обществолы сецӱм
крестанасыс? Бара-жӱ некушӱм пӱмза, мӱса, абу.
Уна муыс налы оз-і ков, ещасӱ мыј-нын мырфдыны.
Мед ужалӱны, мӱса, правда кывјӱн-кӱ оорнӱтны-а.
— Вернӱ, оз ков ӱбӱдӱтны.

— Мед ужалӱны, — шуасисны код ӱурӱ. Трӱш Пе-
дӱрлӱн чужӱмыс вежыштӱс — скод мӱдарӱ шыбӱ-
литӱдӱс, да-ӱд шуасисны ез кушӱм ӱурӱ крестана...

— Чӱвлӱ, православнӱјјас, шест-шестју колӱ.
Часлӱј, вӱстыштас парвӱјнӱј морт. — Трӱш Педӱр
индӱс Легонт вылӱ. Легонт пыркнӱтӱс јурнас да
дуса петӱс пызан војладорӱ.

— Тӱварӱшјас, — здук-мӱд чӱв олыштӱс, — ог
кут чуклӱддыны, ме вескыд морт. Ме тӱда став
дӱректӱвасӱ, дај чӱркуларсӱ наӱздуч. да! Мӱјан пӱв-
стын овмӱдчӱсны сӱстан гајјас. Прӱмер, гашкӱ, ко-
лӱ-да. Со, талун ӱшӱдӱны гајет. Медпрамӱј вој-
тыр вылас лӱж паскӱдӱны. Вӱдчысӱј наыс. Најӱ
мӱјанӱс мӱда-мӱдкӱд лӱгӱдӱны. Мӱјан пыр-на вӱлӱ
сӱглас. Ыжыд семја моз олӱм. дај војӱ сӱз-жӱ
колӱ...

— Оз! — вундӱс лечыд шы.

Быдӱн вӱжӱддысны тајсӱ шуыс вылӱ. Павеллӱн
чужӱмыс ез здрӱгнӱт.

— Оз мӱса. Беднота, шӱр крестана. Мыјнӱ тӱ
вӱжӱданныд. Тӱјанлы-ӱд горш выланыд талтчӱмны.

Революцiя өстiс власт ба калы, — чухнас зургiс
Зонов iсполкомчi вылö.

— Обществолы му оз тырмы шуад? Коджас
ордын-нö мујасыс? Гашкö, Тiма Иван ордын-да?

Кыҗ-таж дон пывсан гор вылö ведратыр ва
бузгiсны.

— Вер-нö-ö!..

— Куш-öмöј вiзмуöн... Вотным кушöмi.

— Кредiтjассö асныс-жö куралöны.

Быд пельöсын шуҗыны пондiс. Гөрд Öлöш до-
рын ыҗыд кынöма нывбаба „звöнитö“ кушöмкö
дадöлы пельвоҗас, дадö оз кывзы, кутöма суед-
сö соҗдыс да венҗö:

— Ставыс јенсан, сват.

— Јенсан? Тiјанöс озжык öбöдiтны да, дерт,
сесса... Öнi-öd абу важ прiжимыд. Революцiя...
Сöветскöј власт.

Сöмын Уткин вабергачö вескалöм чагтор моз
оз iнас. Öтiлаын кывзыыштас-да мöдлаын-да.
Шенҗö:

— Җiк көјiнјас кодöс. Вермасны-кö, мöда-мöд-
ныслыс голанысö орјöдласны. Мыј тајö — мамајево
побоище? Таҗтö зорјасöз воасны.

Корнiл кылис да бергöдчiс Уткинлаң:

— Мун гортад, Владiмир Нiколајевiч. Ми ао-
ным-нiн...

Уткин öчкiсö боотлис, сесса бөр пуктiс. Шез-
гöдiс кiјассö да кыв шутöг вешјiс лöнҗык местаö.

ПОМОЧ БӨРЫН

Лысмөма ыбјыв. Шунѓисны-тај шондіа лунјас. Лун Һолө-віт-һин јенежыс руд. Сөмын талун рыт-јадор чездалыштіс јенежыс, муртсыу кежлө мыт-чысліс гөрдөват шонді. Вір војтјасөн сөзісны пу лапјас ылө рытја кыа југөрјас.

Кузьнеч Мітреј ордын талун јона гажа. Был венка—зумыд морөса нывкакоф—оз лаңтлы, се-салө. Кык вежөстыр јөз, унжыкыс том јөз. Пы-занјас ылын стөканјас, стөканјасын быгја сур.

Ачыс Мітреј јенув пелесө паскөдчөма, щөг ка-һөн чіткырасө. Мыјнө сылы Һе шпынјавны, гөгөр справнө, сөлөмыслы спокој, со, талун-на помечөн лептісны ыль керка. Легонтлы кад һин гөтрасны. Мед овмөдчас, мед бағыслыс тујсө возө нуөдас. Мед оз елаг бағыс ылө. Бағ быдтіс, велөдіс, кок јылас сувтөдіс. Өтка пілы жын овмөссө сетө, кувөас да ставыс сылы колас: кык керка-і, кузь-неча-і, кык вөл-і... Но да, Кузьнеч Мітрејлөн ембу-рыс мыјкө мында емышт Һебоо. Помечјасөн ку-щөм візместајас лөсөдаліс. Со, талун комын кы-мын морт, ошјас моз, кузлунтыр муркөдчісны сылы. Көкјамыс пелөса стын кајіс. Сешөм өдјөсө сөмын мојдјасын стрөјітчөны. Зато Мітреј јукталыштас-жө. Сурыд да аскурыс бура уна заптөма. Сеоса талун бурещ Легонт іменһык. Ҷік-һин праһныккоф.

Легонт тыртіс стөканјас, а бағыслы—јандава. Здук кежлө лаңтліс венка, чатөртчывлісны јурјас,

быҗа сур гулк-гулк кывтис рушкучасо. Митреј
чышкыштис оод устошсо да том јос выло, гебјас
выло моз, виқодліс:

— Велодчөј... Ан-ви-ле-гентјас.

Ылавылын зев ыжыд вір војтөн ісковтис шон-
ді. Пөжарөн ыпјалө кыа, гөрдөв југөрјасыс јөктө-
ны өшінјасын.

Јөктөны-і Легонтјас: шапа зымгөны кокпыдөс-
јасөн, уксоны да јурнаныс довкјөдлөны.

Кор пыріс Педө, јөктысјас здукмөд кежлө лант-
лісны. Сесса Легонт сінмаөіс јортјасыскөд да кыс-
кіс Педөөс пызан дорө.

— Ју, со муса друг. Ју, міса, кушөм али соб-
рањө менам нымлунө. Бост да поздравит менө.
Менө — ісполкомса секлетарөс... Менө — Легонт
Митрејевичөс.

Педөлөн ескө-і петө вежыс быҗа сур видлы-
ны, да...

— Колө собрањө выло мунны, — рамыңика
шыаөіс Педө.

— Ју, міса, Педө друг, — горзө гажмөм імен-
ык.

Кыо сесса он видлы, тајкө јур вылас оз кіот-
ны-да.

— Ладнө-інө... Сөмын өвиөс, — шуіс Педө да
бостис Легонт кыю стөкан, ачыс мөвпыштис: „өви-
өс јуа дај пета“. Јуіс да мөвпјасыс гөнкод кок-
ыөө лоіны, һебыдык лымчірјасөн пондісны сінвоқ-
тыс гартыны.

— Педō друг!.. Суōд мијанōс, ју мōдōс,..

Зила-зомгō јургō гудōк, быгчōдō сōнјасті чепса-
оыо вiр, кi кокјас агныс-i вōзјысōны јоктыштны.

— Талуи-ōд, Легонт, комсомол собраньō... Бју-
ро вылōс кōсјоны бōрјыны, — шуiс Педō. Зумышт-
чiс Легонт.

— Удiтам-на. Ју да ен оорнiт сы јылыо.

Педōлōн сiнвозис пондiс кымрасны. Зонјаслōн
уксōмыс шōщ сылы пондiс вужны... Јешшō ѓтiс
јуiс, сeсoа буракō мōдōс... Мōвпјасыс зугсiсны.

— Четчы, Педō друг, јоктыштам,—горзō Ле-
гонт. Педōлōм кынōмыс дундōма-нiн, кивјис леч-
танкоф, зев дыша вōрō. Сiнвозтиыс ѓтилōн чужō-
мыс вужōртлас, мōдлōн-кiыс, којмōдлōн-кокпыдō-
сыс... Сeсoа Мiтрејōс адзiс—јенув пелōсын шпын-
јалō. Педō ѓдјонжык мōдарō бергōдiс јурсō. Пе-
дōлōн кi-кокыс пыр-i мiгышмiс. Дулалōм сiнјасōн
дыр вiзōдiс јоктысјас вылō, сeсoа кутiс кодōс кō.

— С... собраньō... Бјур... ро...

Педōс шатлōдлō. Том јōз чукōртчiсны сы гō-
гōр, гiрчōны.

— Мiјан асланым собраньō. Педō друг, партi-
чы мијанкōд,—кодкō зiзгō сылы пелвозас. Локтiс
гōрдōдōм чужōмбанјаса Легонт. Кашкō. Сiнјасыс
долыда лōсталōны.

— Пукав, трасiча. Ме тōда... Гōгōрвоа-ōд—
комсомолыс кōсјанныд мијанōс вōтлыны. Партiја-
ы! Менō?! Легонт Мiтрејевичōс! Исполкомся сек-

ретардси сүдм!—Легонт швачкис жіпидөснас лаби-
чө. Вомдоржастыс чепөсјіс быг.

— Лез... қөј,—Педө шатовтіг моз кутчыоіс
өқөс вугјө. Легонт зумышөн віқөдліс.

— Политикант дорө... Газетујтчыны. Јуін дај
пышјан пасібө шутөг.

Ныж пуртөн моз кырыштіс Педөлыс сөлөмсө.
Помнітө морөс на морөс кутчысөм. Векуштчөм
чужөмјаслөн містөма зірдалөны өінјас.

Кызі мыј возө вөлі, Педө оз-нын помніт. Пала-
ліс кушөм-кө пывсаң бокын. Јурсө жугөдө, јайыс
гөгөр дојмө. Вој. Шыласөм јенежсаң бусјө көзыд
зер.

„Есіјө-нө ескө мыј... Вөт али вемөс“.—Щөва
јөршјасөн вөрзөдчисны мөвпјас. Пыктөм өінјасө
зырыштіс да бара віқөдліс. Пемыд сынөдын ты-
далө, кызі важінық керка өвен пөлөн гыжјасө бі.
Пыр вылөзжык-і вылөзжык кыптө.

— Сотчө-ө... сотчө-ө-ө! горөдіс чірөм гөлөснас.
Лок горшөн горзөм шыыс шуштөма лебзіс өікт
пөлөн, быд өшінө сөд борда кырышөн швачөдны
кутіс.

ЗОНОВ ГІЖӨ ПІГМӨ

Ывла вылын пемыд. Өшінјасө тачөдчөны зер
војтјас. Бөрдө ывлаыс. Төвлөн увгөмыс, ічөт ка-
галөн моз норанік; кылө јулөн бузгөм, равзө веж
вал.

Павел воҗын кабала мист. Зумыша зіҗәдә
оодов өшиңө. Чужомыс оз дрөгнит, бытәо ізмөма.
Җузганлән југөрјасыс оинјас вылас ворсоны.

Кымөрөн кымрасоны Павел јурын мөвпјас. Ве-
мөсын моз адзә ассыс завод: кар помын сулалә,
щын сурјасыс катласигтыр вывлаң кыпөдчө да
рудов һугыльән кысоә ју пөлән. Завод мышкын
із гөра качөдчөма јенежлаң. Сесаң турөны із тыра
вагонеткајас. Асылын:

— У-у-у-у! — чуксалә уж вылә гудөк...

Павел ышловзис. Сесса пондис гижны:

„Дона јортјас.

Кушөма-һин овланныд? Мыј-һин вылторјыс сени?
Пукала аслам керкаын дај мөвпала... Ставныд
ті сінвозынөс, бытәо төрыт-на јансалимө. Бытәо
ме төрыт-на пөртчи кучик партукөс да пукти көрт
ләмөс, медем аски бара локны ужавны.

Гиктын лока регыд на ола. Код сурөјаслы
горш шөраныс-һин тасасыс удыти. Веританныд ө,
тані озырјас өиктсө зоннас ас везјаныс тывјыш-
төмны. Веөиг исполкомө пуксөмны. Ферт сесса
најө ас ногныс өиктса став олөмнас бергөдлөны.
Ті јуаланныд—партјачејкаыс нө-пө? Сіјө-өд-і ем—
слаб, нер. дај сетчө лишнөј јөз пырөмны: испол-
комса секретар, шуам, јавнө сінө озырјас дор,
сесса кооперативыс председател. Мыјкө јона најө
гудралөны. Партјачејкаса секретарөс бура төдмав-
ны ег удыт—аслыс пөлөс морт. Полө, полө мас-
сасыс. Сіјө тази сорнитө—мијан јөз-пө һеобразо-

ваннөјөө, оо гөгөрөө мјанлыө уц. Мп-пө ічөвік сі
крестанскөј өтхіја пыщкын. Гыҕас-кө-пө сіјө—
јурнаным-і кокнаным ылыштас.

Ғерт, ташдөм партіјнөј „руководствонад“ ыла
он во, ічөвік діөн пыр-і колан.

Сіктса олөмыскөд төдмасыштөм бөрын ме мөв-
пышти колтчывлыны татчө төлыө мөд кежлө. Ре-
гыд пондас мунны перевыборы. Он-кө пыркнйт
өіктсө, бара озырјасыс поэтыгасны ісполкомө.

Тажө гижөдыскөд өтщөщ завкомө да партјачејка
бјуроө ыста колтчөм јылыө шыөдчөм. Ме чајта
ті, јортјас, онө шуөј менө Ғезервірөн. Збыл-өд
сөлөмөј пузіс, кор адзі ташдөм безобразіјөјас. Вы-
ныс өд ем, поҕө јона уҗавны. Емөс Ғельнөј комсо-
молечјас. Мп накөд лезім өтенө өшөдан газет.
Унатор ердө петкөдім“..

Павел ышловзіс да лептіс јурсө... дрөгнтіс.
Здук мөд вөрзөдчывтөг візөдіс өшінө. Сесеа четчіг
моз кыскіс наган да ускөдчіс өзөс дорө... Кыщов-
тіс керка гөгөр, кывзыөыштіс: кыркөщө нөјтчөны
гыјас да мышвылын шуҗлалө војтөв. Бөр пыріс
да калічасіс. Сесеа пукөіс гижөдсө помсөдны:

„...Өні кодкө өшінө шашарітчывліс. Петавлі—
некод абу. Ғерт, ескө кодкө воліс-да, гашкө-і
прөстө касөітчіс—галљуцінаціја, мөвпјас вөсна.

Кывлі: сіктаным машиннөј төварішщество котырт-
чө, бара-жө озырјасыө. Вел ыжыд кредит-пө су-
зөдөмны. Ковмас уездкөд гіжаөыштны.

Но, јортјас, тырмывлас.

Аоныд сесса гижөј. Пöлинö: оз-ö боссы мијан завод шефствуйтны тајö оікт вылын? Вайö мөвпышталöј. Пролетариатлөн влјяныö тащöминад јона лöсалас.

Большевик чолöмөн—

Павел Зонов“.

Павел долыд сөлөмөн суйс конвертö гижöдсö: сени сылөн мөпјасыс. Первой вөлөн мунасны, сесса парокодөн, сесса појездөн.

Водис. Мөвпјас, мөвпјас, мөвпјас. Шуҗөмөн шуҗоны, дыр ез лезны унмовсны...

дырö-ö уҗис—виставны оз куж. Шуштөм вöтыс сафмис: быҗө кушöмкө сөкыдтор морөс вылас лчкысöма, лолыштны оз лез. Пелас кувгö. җурс пемыд. Здук-мөд шемөс кујлис—ловја-ö, кулöма-ö, вөт-ö, вемөс-ö—һинөм оз гөгөрво. Шыһитөв. Гу пидөсынкод—пемыд, шуштөм. Сөмын горшсö лччөдлытөг чашјö курыд щын. Лолыштас да сурс јемөн моз сапкысасны морөсас. Пондывалс четчыны, кјјасыс свинец торја сөктаөс, јурыс—пывоан ыжда глыба. Бауөн-сорөн, кималасөн летчис жоҗö. Сени озжык пөдты. дырö-ö кујлис, бара-жö оз төд. Гашкө здук-мөд, гашкө җон час. Сесса чукөртис став ебөссö да лабич куҗа кысөс өшин dorөҗ. Кабырнас сетыштіс—җолмуни, но ез југды, веөг төвру ез ыркчит.

Ассö гыя ва вылын моз шыблалö, јурыс лчкысö, кокјасыс кусыңчоны.

Мыј тајö?... Көни?..

Тиралан чунјаснас малыптіс өшинсај. Ізас..
Мыла ізас?..

Ружтө да кыскалө, кыскалө да ружтө, а пом
оз во. Аслыс чајтчө—зонь час-нын песоө. Чунјасныс
дојмалісны, но чөсөдөм оз кыв. Сесса кыпыдөсыс
бышкысис көрт пінь, ортчөн-мөдө... Уна пінь, өшинь
пастала. Јурвемсө сотыштіс мөвп:

— Ізас... Піна!... Пыкөмны!! Шын!!!

Јурас сешөма кувгө лі, керка ортсіын кушөмкө
шум-лі. Сінвозас гөрд кругјас валјалөны. Ак, ескө
узышты. Швачкысны жојас да уыны војбыд,
төлыгчөж, палавлытөг уыны.

Сесса кыскө сөзөдчис выль мөвп. Кушөмкө чу-
жөмјас... Кодјаслөн?.. А! Трөш Педөр!.. Легонт!!
Вашјалөны?!

— А! Сурін, політіконт. Су-у-р-р-р!..

Со, нужөдісны кјјаснысө... Сінјасныс, өінјасныс!
Пон чукөрөн ускөдчисны өтпырјө... Друг кытчөкө
вөјтіс.

Сафміс ывла вылын-нын. Кодјаскө горзөны, кот-
ралөны. Со-тај вөлөм мыј, ыжыд көсвөр ыпјалө.
Гөдоват щын—гыјас нугласөны јур вылын, ре-
сөны бікінјас.

Сесса друг былгөдчис Көрніллөн чужөмыс, пов-
зөма.

— Но, мыј? Аттө сівө! Тајкө-өд сотасны.

Бара гыҕис өінвозас. Біөн ыпјалыс јенежыс өін-
јас вылөзыс мчкысис—жар. Сесса бара саріз пы-
дөсө моз шыбітіс.

ЗАКАРЛӨН МЕЛҢИЧА

Лолыштіс ывлаыс кӧзыдӧн, кокнідік лымчірјас летчӧны јенежоан. Ју вылын кывтӧ сӧнік. Регыд-ның јежыд тошка ар эбас пемыд лӧз гыјассӧ ји улӧ.

Быд асывоз гумлајас дорын кылӧ вартӧм:

— Чуп-чап! Чуп-чап!

Лун-і вој гургӧ ужалӧ Закарлӧн мелҥица. Кымыныс бергӧдчас мелҥица кӧлӧса, сымын ур і гӧгылтчӧ Закарлы эептас. А. артавліс-ӧ кодкӧ — кымыныс бергӧдчас часӧн, суткӧн, тӧлысӧн?

Мелҥица пруд — вылӧн лыстан мӧслӧн вӧраыс, дундӧма, пӧлтчӧма. Пруд гӧгӧр сулалӧ понӧла вӧр; мӧдлапӧлас — јенежлаң качӧдчӧ гӧрдоват слуда. Слуда подјын шарӧдчӧны јіңӧм увја ловпујас. Слуда вылын варышӧн чівјалӧ тӧвныр — кыскӧ курыштас мездортыр лым да пожналӧ пруд пӧлӧн.

Мелҥицаын рӧмыдкод. Ем-жӧ ескӧ эоланік ӧшін да бусӧслаыс зев жала сӧзӧдӧ лунјугыдсӧ.

Ізӧдчысјаснас да мешӧкјаснас мелҥица пышкӧ-сыс тырӧма.

Улыс судтаын пызлетчан дорын Машӧ нокеӧ. Ва бузгӧмыс да ізкӧјас гургӧмыс пелјасас жунгӧ, Војбыд уэтӧмысла сінјасыс гудырӧс.

Машӧкӧд ортчӧн сулалӧ Гӧрд Ӗлӧшлӧн гӧтырыс — Ульана. Сіјӧ лантлытӧг ӧтарӧ мыјкӧ висталӧ, вомас бытӧ аслас ізкӧјас гургӧны. Чабыртӧма

вартчөм кипыдөснас пызсө да кывнас видлалө, лун
жугыд вылө петкөдлас виждлыны-да.

— Бур, Лубук; тајө-тө вывти-нин бур-да төрича-
ыд ескө һедајбог уна вөли-да. жежыд-на-тај. Абу
ыввтисө кыдјөс-ни. Гојам, тајөтө вывти-нин со-
јам -да.

Машө төдө — Улланалөн керкатыр посныс-пос-
ны челаф. Ракапјан моз лантлытөг сојны корөны,
Ужалыгыс сесса сөмын гознаныс. Сіјөн-өд Ул-
ланаыс ташөм пелка і курасө, һиөви чепөл пыз
оз кол пыз летчан ларө.

— Уна-ө-нө, шаһөј, ізөдчөмсыд бостан? — Јуа-
ліс Уллана. Машө гөгөр виждлөм бөрын бергөд-
чис Улланалаһ да висталис мелі шытөвнас:

— Нинөм ог бост. Тенад-өд керкатыр челаф.
Ог-нин ужд најөс.

Машө бостис пыз куралан телеб да ассыс кон-
дис Улланалы вит телебтыр.

— На, да ен паскөд јөзыслы, мед даф оз төд-
лы. Ну өдјөжык, ну. Сіјө-өд оз гөлмы телебтыр
пычнад, а тијанлы — һемас дөмас.

Улланалы вывти-нин һимкоф, бура дыр пасибө-
кајтис да куз нем Машуклады сіјис.

—...Верөсөј зікөз торкеис. Јенбыд рыт собраһ-
һөасө... Ок-ок-ок... Оз-нин бурвылө вөчны, Ма-
шук. Оз-өд прөста сөлөмөј вис. Зонов вөсна ставыс.
Сіјө-пө абу морт — јерезнык. Јенмөс-пө оз радејт-
ны. Төһзи-пө, вөскресенһалы паныд, сөд канө

пöртчöмөн сикт куза гөһажтöма. Абу-һий тажö, му-
ба, бур воқö... Ен-жö бытö һекодлы вистав.

Машöлөн серамыс петö.

— Ог, ог, Уллана вöткa; ен пов, ог, мисa, һекодлы вистав.

— Исполкомтö-пö вылöс көсјöны бöрјыны. Трöш Педöрјастö-пö чөвтасны регыд. А милитсионерыд-
лөн-пö збыл кукаһ бöж ем, сöмын-пö гач пыщкас
вөбөмөн вiзö. Чöрт, чöрт, мисa; менсым верöсöс
щыкöдас. Јенбыд рыт, јенбыд рыт скодујтчöны...

Уллана мунөм бöрын Машö петис ывла вылö
да пукгөмөн кутис вiзöдны ва струјажаслыө ворсөм-
нысö. Машöлы вывти тöдсаөө тажö езыө гыјас-
ыс. Öд һакөд ворсигтыр сiјö быдмис, ассыс челад
кадсö коллалис.

Машö пыккөс кiпыдöсјас вылас да кытчö-кө слу-
да јылö вiзöдөмөн вöйтчiс мөвпјас пыщкö. Музөм
өинјасыс куһөисны, јурыс увлаһ лiчкыөс.

Машö мөвпалис Павел јылыс: кызи медвозыөсö
адзыөисны, сөсөа мөдыс, дај којмөдыс. Вывти ша-
өд ачыс. Быдтор јылыс виставлө: кушөм карјасын
вөвлөма, мыј адзывлөма.

Алөј вомдорјаса, сөдсетөр өинјаса. Кудритчытөг
сылөн јурсыс кудрија, пудритчытөг чужөмыс вывти
мича. Сөмын һекод оз төд сылыс шөгсö... дадөыс
өтдор.

Машук чорыда ышловыс да лептывлис јурсö.
Жугыл өинјасыс вiзөдлисны слуда јылö да бөр
куһөисны. Јурыс бара лiчкыөс.

„Мыј бара лоо, Павел-кө төдас“, — со мыј мед-
јона мучитіс Машоос.

Пыдые кыскіс Машо носөвөј да помсө разөм
бөрын пуктіс кіпыдөс вылас КІМ значок. Оқыш-
тіс зірдалан бансө да морөс бердас топөдліс. Тажө
значокыс Павеллөн козін. Медбөрҗаыс адысліга-
ныс сетіс. Белөдіс пырны комсомолө.

— Со-таж кытчө зөбсөмыд, Машо, — зик відчю-
төг кодкө шыаөіс мышку саяс. Машо дрөгнтіс
да терыба зөбіс КІМ значоксө.

— Јөј, — сөмын кужіс шуны сіјө.

— Ме тенө быдлаыс нін коргі, — Легонт пук-
гіс Машо бердө да сывҗыштіс гола весттіыс. Ма-
шө вештіс сылыс кісө.

— Пыр на-таж те важкод шап. А јона-жө трасі-
чалөн оінҗасыд мічаөс, вескыда сөлөмвужјө інмөны.

— Лез, Легонт. Абу мөј тед јанзім.

— Но, но пөлінө, өд те комсомолка-нын. Алі-
нө абу на?

Машо зумыштчіс.

— Мыјнө көв? Слады вісталан? Вістав. Ог-
нын пов ме сыыс. Вістав, вістав... Тенө-таж, со,
вөтлөмны комсомолсыд-а.

Легонт шапа пыркнтіс јурнас.

— Абу комсомол, а су-кө-мол налөн. Но-да
чөвалы, асног-на бергөдам. Саж тенсыд політіконт-
тө выжівітам өіктоыным. Те-пө-таж, Машо, політі-
кантискөд збыл гартчан.

— Кушом полівіканткөд? — гөгөрвоис ескө да жуалис Машө.

— Зоновыскөд. Зонмөс, кодпө-и ем — ја не ја. Часлы петкөдласны сылы пуж. Те, Машө, еновтчы сыыс. Асланым зонјас-тај дөвөл. Оз-мөј гла-нитчыны.

Легонт сывјыштіс Машөөс да оз леҗ сижөс вөр-қөдчыны. Машөлөн чужөмыс өзјө, вомдорјасыс тіралыштөны.

— Леҗ-но... Сөлышта өд чужөмад, Легонт. Чајтан быд ныв теныд-и паскөдчас.

Машө мездыеис да бөрвыв шыбытчөмөн мустөма виқөдліс Легонт вылө.

— Те чајтан — сижө збыл радејтө тенө... Сижө-өд гөтыра-нын дај челаҗас-пө емөс.

Машө черөбтіс, сінјассө сувтөдөмөн виқөдліс Легонт вылө. Бығөө куҗ вөснi јем оујисны сөлө-мас. Чужөм вылас вежсыліс.

— Лант. Ен сорнит таҗи сы јылыс. Гөтыра-кө вөлі сижө, виоталис ескө.

— Збыл-пө гөтыра, во куим-нын, гашкө.

Машө копыртис јурө. Ез ло лөбыд сөлөмвылас.

— Те-нө прамөјөн чајтаін? Немчөжыс шлајтчис, шлајтчис да те кофтө ез-нын-и аҗывлы чајтан. Карад-өд статажыкөс-на барушњајасыд — кудрі-пудрі, жужыд каблучок. Ветліганыс заднаныс веж-нөдлөны. Јөј те, Машө.

— Мед... мед! Меным җик вескод. Мед-и гөтыра. Вескод...

Машөлөн сінжасыс оз-нын долыда лөставны, сін-
ваон ојдомны. Четчис да көсјис мельнчаө пырны.
Легонт кутіс:

— Мыј сесса, Машө? Сыкөд али мекөд кутан?..
Сылөн өд нинөм абу — чіст. Мыј міліціонералөм-
өыд бостө, сіјө і став озырлуныс.

Машөлөн сінжасыс ылө віқөдоны, Легонт јур
ывтї.

— Ог төд... Нинөм ог төд... Мөдыс, Легонт.

Легонт куртчис вомдорсө, чөв сулалыштөм бө-
рын шыаөіс:

— Ладнө; көсјыөөмтор-пө куім во відчыөөны..
Кывзы, Машө. Ме-өд ескө өві дод ізөдчан вајї-да.
Муна да кіста.

Машө ышловчыс да пырккытіс јурнас, бытө вөт-
ліс дөзмөдчыс мөвпјассө.

— Öні-на локтін-да. Мукөдјас тајнө војбыд-нин
відчіөісны.

— Відчіөісны-кө, мөд војтө пөпутө моз відчы-
өасны. Вежајкөд-өд мі сорнитім-нин. Регыд ачыс
көсјис локны.

Машө нинөм шутөг бергөдчис да пыріс мельнчаө.
Легонт ез на пырыс-пыр мун. Мыјкөдыра сула-
лыштіс, өтнасөн нумјаліс. Сесса пырккытіс јурнас
да шувлалігтыр муніс мельнча сајө, көні вөлі дод-
чыс сулалө.

Первојсө Легонт ылө ізөдчыөјас ез-і віқөдлы-
ны — ноксө-і ноксө мешөкјаснас; быдөн-тај нокоө-
ны. Сөмын кор сіјө лептіс лар вомдорө өві мешөк,

быдөм кутисны вашкөдчыны. Сөсөн Тима Иван лок-
тис сы дорө да жуалис:

— Изны-жө локтин, Легонт Митрејевич?

— Изны, — виқөдлытөг крапнитис Легонт. Шут-
лалө да нокоө. Тима Иван гыжыштіс кынаувсө, го-
гөрбок виқөдлөм бөрын бара жуалис:

— Гашкө кістны лөсөдчө, Легонт Митрејевич-
ыс-да?

— Кістны, — щөщыда орөдіс Легонт. Тима Иван
дурпопөн пезыштіс, ынөм ез куж шуны да вешјис.
Изөдчыөјас өтө да мөд четчалісны.

— Еј, кузьнеч пі, мыј сен васө гудыртан.

Легонт жунас пыркнитис, лар вылө өшөдчөмөн
виқөдліс чукөрмөм изөдчыөјас вылө. Здук мөд кы-
ліс сөмын изкіјаслөн гургөм.

— Өщөрөдтөг көсјан? Абу-өд тани кузьнечыид,
Ми суткіјасөн олам-а. Відчюышт, — горзөны изөд-
чыөјас.

Легонт кітырнас курыштіс су да туюн-туюн
кутис сојны.

— Менам өд вежакөд сорнитчөма. Без өчөрөда
лезіс изөдны.

— Огө леқөј дај со! — ышлолыштіс јөз чукөр.
Легонт шпынмуніс.

— Абу-өд тіјан мельнечаыс. Капітаалныдтө снө-
на виқлөј.

— А-а-а, — ызмуні јөз чукөр.

— Асным-на щуплім...

— Быд во прудтö чонтавлім...

Кымынкö кабыр төвзис нин Легонт нырувті. Сіјö өві кыв шуас, воча дасөс крапкасны.

Друг ызгöмыс лөнны пондіс. Бөрја јөз вешјалис-ны. Сöмын Јөрш Јогор да јешщö морт-мөд коліны жоқ шöрын сулавны. Сінјасныс зірдалöны, тош-ныс щөтөн вөрö.

— Мыј-нын тан? Кущöм али мінга востöмныйд?

Закар мел-нық беднас тощкігтыр локтіс Легонт, јас дорö. Лысöм сінкымјас сајас сір пінјасөн вор-сöдчöны сінјасыс.

— Понјас моз-тај ускöдчисны. — кокныа лолышт-іс Легонт. — Мелнычаыс-пö обществолөн.

Закар вежынтіс вомсö.

— Ке... Герамтö петкөдасны. Кодлөн-нö очö-рöдыс.

Тіма Иван судфа возö моз сувтіс.

— Ме, со бағушкө.., дозволіт.

— Но, те Иванушко... Ладнö. ладнö... Ставным удітам ізны. Легонт бöрын пыр-і кістан. Легонт, вай, кіст-нын ассыд, ларас-тај бырöма.

Легонт разис өві мешök да гузгис һансö ларö, сесса візöдліс јөз вылö.

— Иванушко, лок ветлам мекöд, чукöстіс Закар. — Ветлам вагыс кражјас лептам. Еща öд.

Тіма Иван гыжјыштіс кыһаувсö да һем шутöг вöтчіс Закар бөрөа.

КОҢАС БОЛҢЫ?..

Нардом залын чусалоны чігаркајас. Сцена вы-
лын пызан.

Карасина би југѳодышто сѳмын сценавыв, залын
рѳмыд. Ошінјас сајын сѳд пемыд арса вој.

Ез спектак визѳдны локны мужікјас.

— Партіјнѳ да комсомольскѳј јачејкајас беѳнац-
кѳј собрањѳ вылѳ петкѳдѳны ташѳм канѳидатура-
јас, — вѳставлѳ Зонов. Сорнітігас кабырсѳ унаыс
чѳвтлѳ пызан вылѳ, бытѳѳ тувјышто шуѳмторсѳ.

— Ковмас тани сорнітыштны, тужасны-ѳ тајѳ
војтырыс ісполкомѳ. Со најѳ: Кѳрнѳл Шањгѳн, Гѳрд
ѳлѳш...

Пукалысјас пондісны вашкѳдчыны. Гѳрд ѳлѳш
вел дыр мыр моз пукаліс, сесса бытѳѳ палаліс:

— Мыј тајѳ? Геравланныд кѳ-а? Менѳ іспол-
комѳ?! Менѳ?!.

Друг нардом сыркнѳтіс: јірк-јірк, быдѳн чујмѳм-
пырыс бергѳдчісны ѳшінјаслањ. Уткін сувтса пела
кѳчѳн торгѳдчіс пызар сајын.

— Пустакі, — ѳлѳдіс Зонов. — Чардакас тыдалѳ
мыјкѳ уѳі.

Мужікјас бѳр пуксалісны ас местааныс, сѳмын
тѳдчѳ — сѳлѳмныс абу местаын, мыјыскѳ полѳны..

Муртсыс-на Зонов уѳтіс кывмѳд шуны, ѳл-л-л
муніны ѳшінјас, ѳтщѳщ лок горшѳн горѳдісны

ыслаа ылыи. Кірічторјасоң, бејјасоң, пөс плака-
јасоң кутісны шотны өшіңјас пыр.

Полыожык мужікјас гуагыоісны өзөс дорө —
пыкөмаөо ортсысаңыс. Лабічјас улө, пелесјасө
јөжгылтчалісны.

— Уткін көні те? Петавлам өшің пырыс... Колө
төдмавны, кодјас срывајтөны мјанлыө собраңнө—
Зоновлөн кывјасыс брітвакоө лечыд. Гач зөп
пыщкас кіыс шамыртөма наганлыө вороп.

— Ме ог... төварыш Зонов... Ој... јурө інміс,—
пызан улын піпу корјөн тіралө Уткін.

Кабыр ыжда кірічтор жургөмөн швачкыөіс
пызан ылаө, сөсса четчыштіг моз ускөдіс лампа.
Здук мөдвөлі өінмө чуткымөн пемыд, сөсса ты-
довтчіс бі: кісоөм карасін өзііс лөзоват біөн.

— Сотісны-ы! — горөдісны кодјаскө. Бара ыжыд
гыөн јөз чукөр швачкыөіс өзөсө. Өзөс јон дај
мөдарсаңыс топыда пыклөмны.

Паскалө пощөс дук.

— Спокојно!.. сісіціпліна, јортјас!—фрон ылыи
моз камандујтө Зонов.

— Коди ме бөроа! — Зонов кыскіс нагансө да
өшің пыр уөкөдчіс балкон ылаө. Кыкыө ылаө
лыјіс. Адзыліс, — морт вужөрјас котөрөн пышјісны
бокшаө. Кодјас вөліны, ез вермы төдны — пемыд.
Сөмын өві морт вужөр кажітчіс сылы төдсаөн —
Легонт. Ез удіт төдмавны — пемыд. Гашкө-і Ле-
гонт вөлі гашкө-і ез.

ТУЗЈАС—ЫЖЫД ВЫН

Пітірім поп ордын оз кушом сурө гөстјас пукавны—Трөш Педөр, вічко старөста — Васка Иван, Закар, кузьмеч Мітреј да кооперативса председател—Педул. Лөзов абажура „молнїја“ југыда өзјө. Стөканјасын ворсөдчө быгја сур. Горнїчаыс ыжыд, пелк. Јенувпелөсын зөң іконостас; пызанпөв паста образлөн резьбаыс зарнїасө. Шторкїја өшінјас сајын пемыд вој.

Бағушко кїјаснас асыкалөма кынөмсө. Езыс рөспјатјө вылас ворсөны бі јүгөрјас. Јурас төдчө жөвгөма-нын.

— Енө дівитөј, ставыс аслам пөжасөм. Сојө-јуө наздоровјө, шогмө-кө, — кургө матушка.

— Буџ здоров, өтеч Пітірім.

— За здоровјө матушкі!

Сур стөкан ректөм бөрын Трөш Педөр һедыр візөдыштїс бағушко морөсын зїрдалан рөспјатјө вылө, сесга ышловчїс:

— Көџ мыј ен шуө, важөнтө буржык вөлі овнытө. Крам бојїј почїтајтлїсны, нащалствотө пыд-дїжык пуктивлїсны-ї, слободнөјжыка оввылїс јөз-ыслы. Сїз-өд бағушка?

— М-м,—вомсө востлытөг ымөстїс өтеч Пітірім. Закар нылыштїс порөјатјор да воңө нуөдїс панөм сорнїсө.

— Мыҗ-һия шуны—важонтө слободһоҗыка өв-
лим. Со, өһи җөзыс шуасөһны колө-пө менгым мел-
һичаөс обчестволы бостһны... Ме стрөити, а обчество
бостас... Важөн өмөҗ тащөмтор вермис ескө лоны.
Сразу ескө пошеҗу да ураһһик дорө. А өһи... Ми-
лиционер!.. Астө һөрөвитө шапкыны. Баушкоҗас,
самөкурһаныд остороһһоҗыка вөдитчө. Зев-пө-таҗ
таҗө кутасө... да, важөнтө вөли слободһоҗык. Бы-
дөн виҗөдһисһны Закар вылө.

— Важөн тө чижовкаад уһаыс пукөдһисһны, сийөн
и шаһ вөли олөмыс,—ассыс кыв сийыштис Вака
Иван.

— Чижовкаыд таҗ өһи даг-жө, сөһын суҗ даҗ
җөртлаһ-таҗ шочиникатө. Сытөг другө оз поҗ,—виг-
талис Трөш Педөр. Куҗһеч Митреҗ ружыштис, сө-
га пычкыөгтыр шуис:

— Пө-та-чит-һны оз поҗ җөзтө,—бытөө ез куим
кыв шу, җон турун дод ректис. Пөтөлөкклаһ сөд
тошсө качөдөмөн кокһиа лолыштис.

— Језелі воҗө таҗи лоө, слатебе господи-һин-
да.—Черөн моз керыштис Педул да пысалис вилки
помө чери бөж.

— Кывлиһһныд, мыҗ сиктас вөчсө? Политикантыд
шыҗөдис... Со, Педултө вөтлөһһны партиҗаыс; Ле-
гонтҗастө вөтлөһһны. Өһи-пө бедһотаөс ызҗөдө.
Лөсөдчөһны, даҗ чорыда, тыдалө, лөсөдчөһны.

Закар лаһтөһ мысҗыс вомдорҗассө веһһөдһыш-
тис-һа, бытөө көсҗис җешчө мыҗкө содтыһны. Здук
кежлө чөвусли. Весиг матушка дугдис шылөдһны

жургыо кањсö, кижассö воҗас пунктöмөн кутис виҗöд-ны гөтҗас вылö. Некод ез шыас-да, жуалис сесса:

— Мыҗ-нын бара? Гашкö, воҗна-да? Јен виҗас, јенвиҗас... Бара контрибуција, реквизиција, обыск, арест... Бара тенö, баҗушко, арестуҗтасны. Мыҗнö секи кута ме вöчны.

Отеч Пивирим јурсö вöрҗöдлытöг виҗöдлис попад-да вылö.

— Успокоитчы, матушка. Арестуҗтыҗасыс со, ме ордын гөсвитöны-тај. Öнi-öд абу дасöкмысöд воыд... Секи пукалим, а öнi огö заковитö.

Матушка кокнҗа лолыштис да бара кутис каңкöд ворсны, а баҗушко чышкыштис сыла вомдорҗассö да четчис.

— Проферанситны онö ö желажтö.—Ветлис, јенув пелöсыс вајис пелкиник лареч. Сесса востöм бөр-ын кыкнан кинас курыштис пачкајасөн течöм каба-ла деңгајас.

— Тани бурещ витсо... Ставыс Николаетв-скöј.

— Ка-пи-тал!—ружтыштис тош пышкас Митреј. Быдөн ышловҗисны. Трöш Педөр дыр бергöдлис öнвоҗас öтi соаөс.

— Брак. Гурс сајас менам бракуҗтчис... Кöсја вöли мöд керка јиркыитны, балконаөс!

— Мыҗы-нö ворсамöј?.. „Каҗенькајасыс“ гашкö жалајтаныд?—таскуҗтиг моз жуалис отеч Пивирим.

— „Катенкајас“ асоыныс нем олісны-нын, мед шотчыштасны. Брак,—курыда нумдіс Закар.

Стенын тошкө ыжыд часі. Матушка вугралө.
Мукөдјасыс:

— Пікі козырі.

— Віст!

— Пас!

Скон помалөм бөрын бара јуісны по стөкану.
Трөш Педөр таркөдыштіс чуңјаснас пызанө, сесса шыаоіс:

— да-а... Ујездыо морт-пө локтө; перевыборы кежлө. Кодлы колө лөсөдчыштөј.

Здук кежлө чөвуслі. Закар гыжыштіс тоштөм шөкаувсө.

— Чөртлы! Асланым полівікантјасөн матөвоім... Ујездыо! Кушөм бара ачыс. Быдчаманыс-өд овлө. Гашкө поңас... шәј стөкан вылө прігласітны.

Трөш Педөр бара таркөдыштіс чуңјаснас.

— Ставныдлы ковмас суседјас орданым петавлыны. Те, баушка, мјан дор-жө өд?.. Мјан јөзөскө оз кутны бөрјыны, драң-өд лоө фелаыс... Сор пыддәі кушөмкө гачтөмөс ковмас-жө сујны. А ујездасакөд ме ачым төдмаса. Колө ескө јөз пөвстас паскөдны кушөмкө еещөм сорні... Зонов јылыс. Кықкө колө выжівітны сјјөс сіктөыным; слободнөјжык лоас.

Трөш Педөр лаңтіс. Мөвпнас асоыс ачыс јуаліс: „жал абу-нө ескө Павел?“ Здук кежлө сінвоңас кыптываліс Павеллөн чужөмыс — зумыш, лөг сін-

јаса... „Вијасныкѡ-нѡ жал алы абу“?... Иѳіѡти мускул
ез вѡрѣы, чѡв оло сѡвѡотыс... Сіѣкѡ абу жал.

Трѡш Педѡр нумдиг моз боотис картіјассѡ, вид-
ліс да шуіс:

— Вістујта.

ПЫВГАН САЈЫН

Гіктсајас унаыс кутісны адзывлыны был мор-
тѡс, ујездыс-пѡ локтѡма. Мајѡгкоѡ куѣ, гырыѡ-
ѡчкіјаса, ордас-пѡ пыр кучік ноп кыскалѡ. Асывоаыс
рытѡѣ шѡјтѡ сіктѡд — ісполкомѡ пыралас, ператівѡ
волас, нардомѡ нырсѡ сујлас, школа гѡгѡр кышов-
тас-і... Ачыс-пѡ зев варов, кодкѡд оз паныдаѡ
важ тѡдсаѡс моз сорнітѡдѡ:

— Кушѡма-нын овлывланныд?

— Кушѡма олам?... Олам, — кыввіѡны сылы, —
нан сојам.

Бѡрјыѡан лунјасѡѣ некымын лун војдѡр тајѡ
ѡчкіја мортыс, Павел Зонов, Кѡрнл да Гѡрд
Ѳлѡш дыр пукалѡмаѡѡ Уткін ордын. Тајѡ рыт
Уткін ордын војшѡрѡѣ ѡзјѡма бі. Гіктсајас шенѣѡ-
ны. Јуасѡны еѡкѡ Гѡрд Ѳлѡшлыѡ да мортыд оз
вістав:

— Небѡс адзанныд. Петкѡдлас тіјанлы гаж.

Талунја рытѡ, кор шондіыс суныштис пожѡма
јаг сајѡ, Павел Зонов петіс Уткін ордыѡ.

Мѡвпјасыд-тај аоныс јурад локтѡны:

«... Павкыд борда жуэясом лунјас шывгöны
оорса-бöрса. Öд зон вiт тöлыс-нын завод вылыс
мунöмысы.. Мыј-нын сен вöчсö. Важ моз кöнкö
щынасöны завод трубајас, кöзавтöм домна пачјас,
лун-і вој кiстöны сывдöм чугуун...

Кöрттујјас вывти паровозјас чiшјалöны. Портјас-
ын пароходјас туксöны, подјемнöј кранјас зуртыш-
тöны. Пуö олöмыс.

А тани: шöпкöдчö парма, өиктса олöмыс — ты-
код... Сöмын бöрја каднас вöрзыштис вiзувт-
ны...»

Павел кејис пывсан дорö, кöсјис вескыда воöд-
чыны Көрнiлјас мыш вылö. Пывсан дорыс кылис
тöдса сорнi. Сувтiс пелöс сажö да кывзыш-
тис.

— Ветлам војпукны, — Павел тöдiс — тајö Ле-
гонтаөн сорныыс. Кöсјис нин бөр бергöдчыны да
бурöщ пывсан сажыс котөрөн моз петiс нывка, ад-
зiс Павелöс да шамнас сажöдiс чужöмсö. Кöсјис
ордјыны.

— А, Машö! Сулав, сулавлы... Пышјан тајнö.

Нывка сувтiс да өинкымјас пырыс кутiс вiçöдны
Павел вылö.

— Мыјнö текöд лоi?... Пышјавны-тај кутiн ме-
ыö. Кывзы, бјуро шуiс тенö бостны комсомолад.
Вöскресенна асылö воы нардомö. Собраңнö
лоас.

Машö чöввиçöдiс бура дыр, севса шуiс:

— Ладнѡ... Вола.— Бергѡдчѣ да котѡртѣ мѣртуж
вылѡ.

Павел шенѡмѡн колмѡдѣ оѣнѣаснас, кытѡѡ
рѡмыд сынѡдас ез вош нывка вуѡѡр.

Пывсан пелѡс сажыс петѣс морт да гѣрѣгтыр
мунѣс мѡдарѡ.

Павел ѡдѡбѡн ускѡдчѣс Кѡрнѣл керкалаѣ, вуѡѣс
поѡѡс вывтѣ да сувтѣс лым талаѡ.

Пемыд-лѡв јенежыс козувтѡм. Кѡнкѡ оѣкт по
мын кылѡ гудѡкасѡм.

— Сволоч!... Весѣг нывкатѡ-нѣн повѡѡдѡмны
Но-да...

Павел пырѣс Кѡрнѣл орѡѡ.

ПЕРЕВЫБОРЫ

Нардомын тырыс јѡз. Веѡкыдвылын пукалѡны—
Педул, Закар мельнѣк, куѡнеч Мѣтреј да налѡн
сват-брат. Веѡѣг ѡтеч Пѣтѣрѣм мышјас сажын ѡебѡ-
сѡ. Кѣјаснас кынѡмсѡ асыкалѡма, чуѣнѣаснас муртсыѡ
вѡрѡдыштѡ. Сѡена вывсанѣ Уткѣнлы сѡмын шлѡпа-
ыс-ѣ тыдалѡ.

Сѡена вылын пызан. Сенѣ,—Уткѣн, Кѡрнѣл,
јешѡѡ морт-мѡд. Јѡзлы паныдѡн Трѡш Педѡр су-
лалѡ. Ѳтѣ кѣјас кабала, мѡдас тошкыс. Сорнѣыс
ѡтеч Пѣтѣрѣм проповедѡкоѡ унмовѡѡдана.

«Лѡнѡ-ѡд кывзѡны»—мѡвпыштѣс Уткѣн. Прѣме-
тѣтѣс, кыѡѣ Закар мыјкѡ вашнѣтѣс Мѣтрејлы, сѡѡѡ

о́инјассо́ Трөш Педөрлы кутис вөчавны. Буракө ескө кыткө отсыштны көсјө-да, оз лыгт.

Дыр виставлис Трөш Педөр, сесса кызөгтис да лаңтис.

— Ештис?—јуалис Уткин. Трөш Педөр чөвтлис, о́инјассо́ пөтөлөкө, бытбө сөг көсјис мыјкө лыдыны.

— А мыј сесса, төварышјас. Ставсө-тај бытбө вистали-а, шес-шесју. Нинөм ег зөб обществоис. Ужалім, миса-по закону, кызи значит кужим да вермим.

Здук-мөд вел лөн вөлі. Сесса пондисны вашкөдчыны.

— Вот течөм јывсыд тај вунөдин?

— Пөжарнөј сарајсө кытчө зөбинныд?

— Вистав-но, вистав.

Уткин тринөдыштитис козвончикнас.

— Јуасөј, граждана. По өщөрөду јуасөј,—рамыника шуис Трөш Педөр.—Сы вылө скодсө-і чукөртөма, медым значит... кхе.. нелучкијассө индыны да... кхе... велөдны мијанөс воҙө вылө ужавны. Вернө-өд?

— Сө-ерт,—кодјаскө серөктисны. Трөш Педөр виҙөдлис шујга вылө, о́инјасыс лечмавлисны. Весиг Легонт дугдис вежынтөм коксө легөдны да бергөдчылис, сесса пыркнитис јурнас да виҙөдлис Трөш Педөр вылө. Трөш Педөрлөн о́инјасыс өлөдөны сјјөс: „воҙ-на ен, термас“.

— Ставсö кыс кужан öтпырjö вiставлыны. Јуа-
•öј-тај, миґа, граждана.

Здук-мöд дыра јöзыс чöволисны. Сесса Гöрд
Öлöш четчиґ.

— Дозволит јуавны. Мыјла нö менам вот 21
рублi, а Закарлөн 65 рублi?.. Лöсалö,-ö?

Трöш Педöр вашкöдчыштiґ Уткинкöд.

— Вот течлиґ камiсöјја, по закону РСФСР.
Асныд-öд бöрјывлыныныд, граждана.

Дозволит јешцö јуавны: мыјла кредитнöјыґ ме
корлi 50 шайт да ез сетны, а Митрејлы соöс брут-
кiсны?

— Вернö-ö! — горöдисны шујгавывсаң. Трöш
Педöр шпыңмуни.

— Тајö јуасöмыґ не месту. Исполком уж јылыґ
јуавöј. Сесса-öд, Öлöксөјушко, теныд уждан-да,
мыј бостан? А? Ачыд мөвпышт, мыј теныд
бостан?... Сijö-öд-i ем. Колö делу јуасны. Нi-
нөмсö нинөм-нын панны, сöмын скодсö ылöдлан.

Гöрд Öлöшлөн чужöмыґ тошкыґ код-жö гöрд
лоi.

— А!.. Не места, шуан? Граждана, кыланнид—
не месту-пö! Најö визмујас куралiсны, вотјасыґ
зөбсаөиґсны, öнi-пö не месту!

— Вернö-ö-ö!

— Паскыд горшјас!

Друг залын шум кыптиґ: горзöны, мöда-мöдöс
видöны, öлöдöны. Легонт сiнмаөиґс Трöш Педöркöд
да бырс-кајiґ сцена ылö.

— Граждана!.. Ленътајјас оз лезны мјанлы ско-
дујтны. Вѳтламѳј! Петкѳдѳј тас...

Залын бытѳѳѳ вабергач чужис. Вескыдывывсаъ јѳз
чукѳрыс валытис шујгавылѳ, налы вѳча мушкыртис
паныда гы.

— Здолој Трѳшкојасѳс!..

— М-м-м-м...

Уткинѳс бытѳѳѳ вурыштисны улѳс бердѳ, сѳмын
јурнас ѳтарѳ мѳдарѳ бергѳдлѳ. Ез видчыс друг
кыптѳм кос. Со, морѳс на морѳс кутчысѳмны Ле-
гонт да Гѳрд ѳлѳш. Легонт векушыгылѳмѳн трак-
нытис сылыс гѳрд тош жынсѳ. Ранитѳѳм ошкѳн ра-
вѳстис Гѳрд ѳлѳш. Весиг тышкасыгјас здук кезлѳ
бергѳдчылысны наланѳѳ, сесса бара кутисны колс-
кѳдчыны.

Уткин четчыштис жождѳ. Сени гыгыс, маткис јѳз
чукѳр. Чагјѳс моз пондисны сјѳс шыблавны. Горзѳ
да ачыс асѳѳ оз кыв. Муркытасны да лолыс мы-
щаслас. Здук кезлѳ сѳнвестас лоі Трѳш Педѳр:
сѳнавывсаъ вашјалѳмѳн виѳѳдѳ. Оз вѳрѳѳдчы,
оз шу-ны. Сѳмын сѳнјаснас шуштѳма зѳрдалѳ.

УТКИНЛѳН—АСЛАС ТОЧКА

Кѳзыд пургаа тѳв таво кыкѳ друг пышјис. Быд
асыв Лыска нѳрыс сажыс петѳ југыд шонди да
лунтыр ворсѳдѳѳм мыѳѳѳ пукѳѳ пождѳма јагѳ. Канава-
јасын булкѳдѳѳны шорјас, гураныс гуранѳ четча-

лөмөн летчөны жу. дундөм шожөн лөзөдөма пас-
кыд жу, ја морөссө зевтөма; мукөд дырји нөба-
выс аң моз чорыда ружтыштас.

Рытјадор том і пөрыс гуҕыгыісны вадорө. Жуыс
чептөн дорөм багатырөн пессіс. Кыз да рөшкыд
ји рацкөдчіс. Ва пыдөсыө моз друг быміктас пыв-
оан ыжда јі пласт, һедыр лезөм бөрын бырскы-
сас зулкјөн пуыс ваө.

— Вөрҕіс!.. Вө-өр-ҕіс!

Көмтөм челаф чікласөны кокпөв јыланис.

Том јөз серамбанөн виңдалөны. Сөмын тошка
дадөјас төлку сорһитөны:

— Таво төлыс козула вөлі, һаңјаслы колө
воны.

— Кызі јен шуас... Тулыссө тај ескө воз ыстис-
да. Турун јөрманіныс көв мынам.

Гуыс вөтлөм ошкөн чепсасіс жу. Возын өінмөн
сузтөм пластөн вөрҕіс жуыс, сесса чездаліс, дрө-
бітчіс. Берегө лептіс зон јі гөрајас. Руцка-рацка
кыптөны міча, жүжыд башһајас. Јі дорышјасын
пөртмасөмөн ворсөдчөны шонді југөрјас.

Уткин да Зонов пукалөны селсөвет өшін вылын.
Налы мічаа тыдалө јулөн пессөмыс. Гөрд Олөш
ружтө кабала вылын, гіжө. Чунјасыс оз кывзыны,
шыпасјас артмөны кос бокаөс, кадрел јөктөны.

— Ак, заторітіс. Пыкіс-тај,—ышловҕіс Уткин.—
Чајта вөлі, місаөд, ловҕөм өвіхіја ставсө-һін пазөд-
лас... Пыкіс-тај.

Зоновлы усі тѳдвылас ѳѳитор... Мыј ескѳ ѳні шуіс Уткін. ѳд мѳјму да тавѳ сещѳма-жѳ јансалѳны, кыјі, шуам, ар да тулыс.

— Но, мыј, Уткін. Сѳхіја јывсыд век-на асногыд мѳвпалан?

Уткін пыґырталіс плавгѳс нырсѳ.

— Мда-а... Быд мортлѳн, так сказаѳ, аслас взглад олѳм вылѳ. Те ас ногыд мѳвпалан, ме ас ногжѳ. Мда-мда... Со, јуыс мыј вѳчѳ. Вевга-вевга јі пластјасыс кашјасѳны, берегсѳ кырѳны. Завѳдѳтылы јусѳ вуґны—згѳнтан. Мыјла ріскујтан? Мунас јуыс, секі пѳжалујста... Кыґ-тај рѳчѳн шуласны: поспешѳ, лудѳј насмешѳ. Кытчѳ термасны... Історіја ѳѳі лунѳн оз артмы. Те кѳсјан кымынкѳ лунѳн сѳктсѳ увлаґ јурѳн сувтѳдны, ставсѳ мѳдарѳ... А ем-ѳ сы вылѳ предпосылкајас. Те веккыда вѳстав тѳварыш Зонов, ем-ѳ, мѳга, условіјыс? То-то-і оно-то.

Уткін быдсѳн пѳсаліс вѳсталѳмсыс. Медсасѳ-нын сы вѳсна,—ѳѳитор вѳсталѳ, а мѳдпѳлѳс мѳвпјас јурас локтѳны. Ачыс аскѳдыс-жѳ-і венґѳ: кывјыс ѳѳитор долѳ, а кѳнкѳ ас пыщкас-жѳ бергалѳ— „лѳж! Абу те ног“...

Зонов, ју вылѳ вѳзѳдіг моз, вѳча вѳіс Уткінлы.

— Шуан условіјѳ абу. Ріскујтѳм... Мыјѳн-нѳ мѳ ріскујтам? Маркс шуліс: „Пролетаріату нечѳго тератѳ, крѳме своіх щѳпѳј.“

— Но-öd сijö пролетаріат, а таи крестани.
Частнөй собственник, ехија.

— В конце-концов, Уткин, те абу сiнтөм, адзан кызи өиктыс өви воон вежсис. Өви-кө, вын јон парт-јачејка котыртчис; мөд-кө, өни абу-нын „исполком“, а селсөвет—состав серти оз поз. өткодавны мөј-мујаса исполкомкөд. Но-і...

— Ме готакі ас позіціјас вылын сулала, төварыш Зонов. Ог отрицајт,—факт, селсөветын бур војтыр пукалөны: Корнiл Шаңгин, Гөрд Өмөш... да-өд, мда-а... Но, бостам Гөрд Өмөшөс: малограмотнөй, темнөй, необразованнөй.

— Сөрт, необразованнөй. Салтыр куца велөдчылі. Јемназијатө весиг вөтөн на ег адзывлы—ружтыштіс Гөрд Өмөш.

Уткин бостис сылыс гижөдсө да читкыртчөмөн визөдліс, сесса мытчис Павеллы. Сени вежњасөм шыпасјасөн мистөма стрөчитөма, бытөо рака ујалөма.

СПРАВКА

Дано настоящей справку Коткову Митрею Николаевичу в чем што действительно его положение в чем бедняком от с-х. налогов в 1928-29 г. не облагается что у них крупных скотины счислится одна корова и лошад и трок годовых нетел ест кабарской с-совет удостоверяет...

Павел Зонов лыдліс тајө справкасө да визөдліс Уткин вылө.

— Мыј сесса?

— Ме сійо-жō тенойд јуала. Ізвеніте, тајо-жō сплошнōј безграмотност. Ме вообще абу протів. Но... кор адза ташōм справка, јірмōг бостō. Ужас, вїхōј ужас... Ленин шуліс: „в стране с неграмотным населенїем социализма построїть нельза“. Ме тај-жō мōвпала. Ленин, прав, тōварыш Зонов.

— Ленин прав, Уткін јорт,—кыввізіс Зонов. Görд Олōш перō ручканас гыжјалыштїс пел саясō да вомсō паскōдлōмōн кутїс кывзыны. Сїјō ачыс унаыс-нын ас кежас та јылыс мōвпалїс, сōмын нїнōм ез артмывлы. Мōвпјасыс вужјакōдōс. Сы вōсна Görд Олōш унаыс шулывлїс—„мїјан јурын кын кујōд-кō-нын-а.“

— Ленин прав, Уткін јорт. Неграмотнōј јōзōн мї социализм огō вермō стрōїтны. Тагань мог: кывјōн не лєтны, а практичєскї кутчїоны бырōдны неграмотност. Мōд-кō, недооценївајтны ассыным вын да переоценївајтны врагыс вын оз-жō шогмы. Мї тырмымōнја јонōс коасны классōвōј вракōд. Повчыны, здајтны ассыным поціїјас—абу болшевісткōј тактика. Мї егōј сы вōсна вōчōј револуціја. Мї, Уткін јорт, огō чїркōн ворсōј. Тышкастōг, вермастōг історїја дєјствїтелнō оз поч вōчны. Ме со ачым абу выжыд грамотаа, а тајōс гōгōрвоа. дај Görд Олōш кōнкō мōдног оз шу.

— Кї-кок лєчōмōн, дєрт, влō он во. Сїјō-тō правда,—ружтыштїс Görд Олōш. Тајō оорнї сылы јон полїтчасōн лōб. Сува кывзіс. Кыкнан араторлыс сорнїсō пелгōгōрыс суркналїс.

—Көрһиллөн, Гөрд Өмөшлөн классөвөј чувјо, партјачејкалөн руководство да... массакод јитөд кутөм—вөчас революцја сиктайым. Адзылан, Уткин јорт. Ми сөмын-на тышсө панім. Кор кутчисам сиктса овмөссө переустрадајтны, кор кутчысам коллективизација нуөдны—секи: да! Колө чајтны, чорыд тыш кыптылас. А тајө мөгас мјанлы кад-һин кутчисны. Парөјјалөн дасвитөд сјезд та јылыг чорыд кыв шуис.

— Mda-a... Может быт, может быт, — пагјалөмөн кыв вијис Уткин. — Сы јылыг сорһитыштына колө.

Кыкһаныс лаһтисны. Кодкө таркөдчис өзөсө. Сесса пырис Трөш Педөр.

— Здоровјө, ке-ке... Владимир Николәјевич, олан-вылан.

— Mda-a,—һужөдис Уткин да виҙөдлис Зонов вылө. Трөш Педөр һумјалигтыр мытчис сылы кисө. Быт лоі Уткинлы кјасны, чужөмыс ескө вежынтчылі жө-да. Сесса бергөдчис өшиһлаһ да суса кутис зоргыны ју вылө.

— Ме ескө мөгөн пыри-да, — рамыһика шыасис Трөш Педөр. Сінјасыс најана көјјалөны, виҙөдөны Гөрд Өмөш вылө да сералөны. Гөрд Өмөш гөрдөдис да падјалигтыр шуис:

— Пуксы, Педөр Трөпимөвич... Но, шуан, мөгөн. Пуксы, ен чеһнајтчы.

— Һинөмтор, ме сулалышта-һин.—Гөрд Өмөшлөн падмөмыс јешшө-һин сјјөс ышмөдис, кызи.

сцена вылын артист кутіс чікласны. Шуас небы-
да, меліа, а пукалыс-јасос веккыда сёлөманыс быщ-
кас. Гөрд Өлөш воҕынсө ез лыглы виҕөдлыны
сы вылө: нисө јанҕим, нисө полө.

— Могтор суіс. Өтнад-нө пукалан? Ке-ке, зани-
мајтчан... Гашкө торкі да? Ог, миса, маңит? Те-
над-өд уж. Гашкө, мөдысжык пырава-да?

— Пукав,—ружтыштис Гөрд Өлөш да виҕөдліс
Зонов вылө. Зонов зумыш, сінјасыс өгырјасөн
өзјоны. Гөрд Өлөш гөгөрвоіс сылыс виҕөдөмсө
да тошнас пыркытис, сесса суса виҕөдліс Трөш
Педөр вылө.

— Вистав могтө. Јуөр ыстылім да воліс ез?

— Налог јылыс?.. Міліціонеркөд-тај? (Міліціо-
нерөс каҕтыштігөн Трөш Педөр виҕөдліс Зонов
вылө). Воліс, воліс. Сіјө могөн-і пырі. Төварыш-
јас, ме за сөветскөј власт... Ісполкомын служітігөн
став законсө төдмавалі... Абу сізі, не по закону
значіт. Кызі-нө есыыҕда вот ме вылө лөсалө...
Куімсо комын дај віт јешшө.

Гөрд Өлөш виҕөдліс вот течан гижөдө да строга
шуіс:

— Куім во комын віт рублі двадсеҕ копејек
полагајтчө теҕ мынтыны, Педөр Трөпімовіч. Го
ветымынсө мынтөмыд-һин... Сесса һужөдан мыјкө.
Ачыд тодан—оз полагајтчы сізі, оз поҕ миса.

— Гөгөрвоа, муса друг, ачыд-жө мөвпышт;
кыс меным сымда сөмыс.

Görd Ölöшлөн чужомыс друг тошкыскод-жө
görd loic. дулнас резыштис, горөдіс.

— А! Лазарөс оылан! Небос мијан кевмыоом
вылө вөлі шпынјалан да тоштө малалан. Небос
мијанлыс куім кучік кулін. Вунөдін-нин...

— Тішө, вішө,—лөнөдіс Уткін.

Görd Ölöш јешцө-на бызгылтчывліс Трөш Пе-
дөр вылө да нускігтыр пукөіс.

— Мынты!—черөн моз орөдіс Görd Ölöш.
Трөш Педөр ышловзис. Бура дыр есса чөв-
оліс.

— Вісталөј көв, мыј вөсна тащөм вотсө пук-
тинныд? Ме-өд отнам-і ем. Ыжыдө-ө менам овмөс,
ке-ке. Ошыбка-жө-кө вөчөмныд-а. Ме-өд ісполко-
мад куім во-жө пукалі, став законсө төда,—чөв-
ошыштөм бөрын бара паніс Трөш Педөр.

— Казакөс візан?—чорыда јуаліс Görd
Ölöш.

— Быдөн-тај візөны. Ме-өмөј сөмын. Отнам-
нө кытчө тырма.

— Gөрігөн-көзігөн, ышкігөн меда ужөн пөл-
зүјтчан?

— Ме-өмөј сөмын. Аттө, со крістос!

— Вөла-чана ем? Нтол мөска-кукана ем? Кол-
лыслан. Тыв імејтан? Артав докодтө.

— Загрекі-тај тајө: куім со комын дај јешцө
віт... Менам абу сымда сөмыс. Веокыда віотала—
абу міса. Көв сөсса жагөдөј.

Бара бура дыр чөволісны. Сөсса Зонов шыаөіс:

— Он-кө мынты, овмөстө гижалам.

Өнi Трөш Педөр-нын пузис. Тащом скөрнас сјјос зев шоча ащывлап. Вомыс векрыштоис, сiнјасыс гырдрисны. Турки-тарки четчiс да Зонов вылө вi-щдлөмөн кыскис щепыс полтчөм папуша. Тiра-лан чуњаснас лыщдiс кыксо квајт чөлкөвөј да шыбытiс пызан вылө.

— Налөј?.. Нылыштөј, пөтлытөм горщјас!

Ощјысөм пырыс өвтыштiс Гөрд Өлөш нырувтi кыщ кымын червощечөн да папушасө зөбiгмоз петiс.

— Јешщө-i чушкө,—скөра кыввищс сылы Гөрд Өлөш. Сiнјасыс век-на лөга вищдөны. Сөссө пыркнитiс гөрд тощнас.

— Лөзыштан гостө, трасiча. Зонмөс, щөгөма дас һан вылад.

Зоновлөн сiнјасыс сөралөны. Шылөщтөг ваксө, весiг пөлпомјасыс сыркјалөны.

— Молодеч-тај те. Абу-өд вес гөрд тощтө быд-төмыд.

— Мда-а-а,—нужөдiс Уткiн.

ЈУ ВЫЛЫН

Рытнас вөли комсомол јачејкалөн собранныө. Сорны мунис медоасө машиннөј төварiщество јы-лыө.

Јешщө төвнас-на оиктын котыртчiс машиннөј тө-варiщество. Мыјкө мындаөн-пуктысiсны, сөссө

кредитөн бостисны. Машинајас лоі бостөма. Медвожа парокоднас-пө воомны пристанө. Сиктсаң приста-
нөз комын верст. Колө вөвјасөн вајны грузсө. Та
јылыс сорҗитисны јачејка вылын. Шуисны: аскі
асыв-жө товарішществоса шленјасөс ыстыны грузла,
а колтчысјаслы лөсөдчыны встречајтны.

Собраньө бөрын Павелјас петисны вадорө.
Шондис вөјөм-нын нуз-виж вөртас сажө. Лебала
кыа југөрјас ыртчисны јі вылысө, сы вөсна јешцө-
нын југыда жірдалисны. Ывлаыс ыбыда лолаліс
тувсовја ловшыөн. Көнкө матын ва бердын вивзіс
істан.

Зонјас пукөисны кракјас вылө. Кок улаыс сол-
көдчис калітчөм уклад рөма ју. Мөдлапөлын: віз-
јас, берөдөрас бацјас.

Вадор пөлөн јуковтис гудөк шы. Кыз тај сакар
вылө гутјас кутисны локтавыны том јөз. Јежыд
ковтајас, кашімер чышјанјас сорҗисны картузјаскөд,
дөрөмјаскөд. Көні тыдалө сарапан, сы гөгөр гач
гөгралө. Асныс серамбанөн виңдалөны.

Павел мөвпнас Маша јылыс смекајтө. Собрания
вылыс сјјө гортас кежавліс, регыд көсјіс локны
вадорө...

— Те-тај, Песө, кужан-жө нывјассө кутлыны,—
шмонітөм пырыс јуаліс Павел. Песөлөн чужөмыс
төлыөкод гөгрөс лоі.

— Батө велөдіс—кыввізіс сјјө.

— Сек коста петисны кадрел јөктыөјас, гөзјөн-
гөзјөн сувталисны. Сеоса „первују“ пыркнҗісны.

Чышжаняс, ковтаяс, картузяс—вабергачын моз кутисны бергавны. Зоняс кокбөрмананыс зымөдөны, нывяс лажялаг моз јупка бөжнас өвтчөны.

Kodjas оз јөктыны—пукалоны да јөктыяс вылын шмоктөны.

— Виждө-жө Степаныслөн сапөг пөшваис-нин чуктома. Вескод мортыды, сөмын сиздө. Сте-епө! Пөшваид чуктома.

Степө кылис да јөктиг мозыс виждлис сапөг пөшваис вылө. Сесса серөктис да јешчө-на чорыда кокнас зымгис. Воши јөктыяс пөвсө сылөн шпыңјалан чужөмыс.

— Павел,—кодкө шыасис Павел мыш сайган да сојөдыс вөрждлис. Павел бергөдчис: Машө јандысөм пырыс виждө сы вылө. Пелкиник вомдорјасыс шпыңмуныштөмны. Гөгрөс чужөмыс зумыд јаја, вералан банјаса.

— А, те тај,—нимкода шуис Павел да кутис нывкалыс зумыд пелпомјассө.—Мыјнө та дырасө вөчин? Шондыс кор-нин абу.

Гөрдөв кыа шынаис вөр јылын. Ју вылө руздис ру. Ыркыд сынөдын вывти гораа јургис гүдөк. Мөдлапөлын јөлөгга елтчис.

— Идраси да мыјда,—кыввиэис Машө. Стад пыр бөроаым вөтлыөис, Ачыс нинөм оз шу, сөмын гүсөн виждлас ме вылө.

Павел да Машө мунисны кыр дөрө. Машөлөн долыда кыңјалө морөсыс.

Вөр сајын мытчыгис ыргөн плешка төлыг, вичөдлс ывла ывлө да мелја шпынмуни. Гөгөр өөыг борда бобувјасөн кутисны бергавны төлыг југөрјас. Кымын возө кыпөдчс төлыг, сымын келдаммис. Со-нын сјө, сувтс вөртас јылө, сесга нещыштчс да мөдөдчс пөлөсөн кывтны. Ју ывлысын котралисны езыг нугылјас.

Машө да Павел дыр сорнитисны ас костаныс. Кызкө төвбыд најө ев вермыны өтлаасны. Медвасө Машө вөлі пышјалө. Сесга Легонт на костын гартлагис. Сая прамөја торклс.

Возын вөлі колөдчө. Сесга пөдаркјас вајавны пондс Машөлы: өкөщ, чышјан... Машөлөн јортјас унаыг-жө ескө шуалисны сылы:

— Вөтлы Легонттө. Бур ен вичыг сы помыг.

Сөмын Машө вөлі небыд гөлөма. Ме-пө-өд ог өбөд сјөс. Ачыс-пө-тај вөтлыгө. Дышөдас да небөө дугдас-пө. Сесга Легонт кутс ошјысны јортјаслы: мс-пө зев лөсалам Машөкөд; политикантлыг-пө мырфди. Јешчө мукөд пөлөс омөл сорнјас паскөдс. Сөмын сы бөрын Машө пондс пышјавны Легонтыг.

— Мыј вөсна-пө, Машө, меыг вөлі полан?— чөволыштөм бөрын јуалис Павел. Машө копыртс јурсө.

— Мөдыг вистала... Лөсыд-жө өні пыжөн гулајтышны. Мун корсды да петавдам ва ывлас, сенс сорнитам.

Павел муніс пыжла. Машо коллаліс сінјаснас, ышловѣіс да мөвпалөм пырыс кутіс візөдны лөна шлывгыс ју вылө. Сещөм-жө лөна кывтөны мөвпјасыс сылөн.

— Кушөма вежгіс сылөн олөмыс. Во-мөд сажын-на вөлі увтыртөм нывкаөн. Нокеөмнас оліс: скөт, мелныча, дадыслы казакавліс, чача тујын оліс. Локтіс тајө мортыс. Мелі кывјаснас ловѣөдіс сылыс сөлөмсө, комсомолө пыртіс. Öні сесеа кооперативын ужалө прикадщикалө. Јачејка көсјө Сыктив-варса совпаршколаө ыстыны. Воссө сы возвылын туј. Сөмын колө суса воглавны...

Машо зікөз ылавліс мөвпавлөмнас, сінјасыс оз адыны ју вылысын југөрјаслыс ворсөм. Морөсыс кыпјаліс. Тушаас чукјөн солкјасіс долыд.

— Ого-го!—кыліс горөдөм. Машө візөдліс кывтыдлан: кујім пыжа ордјысөмөн тувісны таланө. Пелыс лопјаслөн толскөм кылө. Пыжајас суцкы-сісны кырјө, ызгігтыр ныв-зон чукөр ускөдчі ны пыжјас дорө.

— Пуксалөј...

— Ој пөрім...

— Нырсө, ныр ө кодкө јөткыштө: Еј, трагіча-јас, јөткыштөј.

Кык тывјалан пыж набојјасөз војісны. Павел да Машө сөлісны қоланік қіблөс пыжө. Јөткыштчісны.

Візыв кватітіс пыжјассө да пондіс нөбөдны. Зелтчісны сыныөјас. Пыж нырјасын жборгө ваныр.

Сесса журкнитіс гудок, сурс шыён шыаоіс ју, вөр. Гудок шы бердө отлааоіс былөм шы:

— Мича нывјас Ежва дорө летчалісны!—кыла нывјаслөн нуркјөдлөм.

— Бурлак зонјас, нывјас бөрса вөтчісны!—отыштісны зонјас. Сесса отув чорыда горөдісны. Вөрзывліс сынөдыс, көнкө ылын-ылын бадјас пышкын нөйтчіс јөлөгә. Езыс төлыс петкөдчыліс кымөр сајсаң, коҗыштіс јурвыланыс том јөзлы созтыр југөр. Оті југөр езыс келчіөн зугөіс Машөлы јурсіас. Мукөдјас ва пышкө вөјлаісны.

Пыжјас первој отчукөрөн мунісны, сесса ју кузала разаліны. Машө да Павел кывтөны мөдлапөв дорті. Бадјаслөн вужөрјас ју пөлөныс вольшысөмны сөд бархатөн. Војса шыјас һебыдөс.

Павеллөн важөн-һын кывјыс бергалө јуавны Машөлыс, мыј вөсна сіјө отдортчө, бытөө мыјыскө полө. Серамсө Машөлыс петкөдлө, а ачыс пыр оті мөвп кутө, дај ачыс Машө бытөө төдө, мыј јылыс көсјө јуавны Павел. Сералә, варовітө, оз-оз дај-і чөвтлас сы вылө ассыс өінјассө.

Төлысыс бура-һын вылө кајіс, муқөд пыжајас кыла өібөдчісны-һын өікт дорө, разөдчалөны гортаныс, Павел да Машө топөдчөмөн мөда-мөд берданыс, чөва кывзөны сөлөмныслыс нөйтчөм. Ывлаыс ыркыд, вавыс көзыд, а морөсаныс жар.

—...Збыл-өд тазі сорнөтөны, Павел, —тенәд-пө бөж ем дај коклапајас пыфдыд чалпајас, —серамбанөн вөталіс Машө.

— Töda-öd, кывлі... сісө-öd менө лакөдөм мо-
гыс сорнітөны. Гөгөрвоа-öd кыоан паокаліс. Та
вөсна-і полін мөыс, Машө?

Бура дыр чөволісны. Машө јурсө копыртыштөма
да мөвпалө. Сөсса ышловчіс.

— Абу сіјө... Сіјө-кө-öd мыј, дерт, сөрөны.
Мөдтор. Унаыс ескө көсјывла јуавны теноыд да
кывјөј бытөө кынмас. Ог лыт... Те-нө гөтыра абу,
Павел?

— Ха-ха-ха-а, гораа өөрөктіс Павел. Казалі
Машөлыс зумыштчөмсө да пыр-жө лаңтіс.

— Чөв, Машө кодөн-нө менө чајтан. Гашкө,
Закар дадыд моз, брөдага туйө пуктан-да.

— Бісталөны: карө-пө колөмыд гөтыртө... Кык
чөлаа-пө ем-нін.

— Он ескы меным?..

— Мыјла ог, еска.. Еска, Павел.

Біјөн өзыс кык вом здук кежлө топөдчывлісны.

Сөсса Машө друг черөбтіс да нугымөн песөвт-
чөмөн мынтөдчіс Павелыс. Зөбіс чужөнсө, пөпом-
јассө јөжгылтіс.

— Мыјнө те? Кодыс повчін? Некод міјанөс оз
адзы. Тані асным да ывлаыс сөмын.

Машө віқөдліс Павел ылө да чорыда ышловчіс.
Сіналысјас ылас өшісны југјалан сінва војтјас.

Вывті забөднө лоі сылы... Мыјыс? Сөмын ачыс
төдө, да јещө мөд морт—Закар дадыс. Сіјө абу
тані, гортас періна ылын стыңітө, вөтна өөм
куралө, пөтаытөм горшас сөвтө.

— Лок пукөы, Машө. Те-тайнө бөрдан. Лучкиа бөрдан. Мыј лоі?

Машө сырқјалөмөн бөрдаіс да суцкыіс Павеллы піцөсјас вылө. Кыз өінваыс тургөмөн тургіс...

Јуавны-кө Машөлыс мыј дыра сіјө бөрдіс, дерт-жө ескө ез вістав. Павеллөн өөрныіс костіс өінвасө, шогсө кытчөкө пыдө зөбіс. Павел віставліс сылы, мыј төрыт сылы заводсајассаң локтіс гјжөд. Јещө өті во кезлө щөктісны колтчыны өіктө, оковітанкө-пө-і зікөз верман колтчыны. Сөмын-пө ен вунөд заводтө, мјјанөс—робочөјјасөс. Ті-кө пө кутчісіныд колхоз лөсөдны, мі—выл завод—тракторјас өчән завод. Мјјан көрт вөв-пө регыд пондас гөңајтны тіјан колхознөј му вывті. Тіјан му да мјјан уклад вөв чужтасны-пө выл һаң, оз кулацкөј һаң, большевістскөј һаң. Мі өтув-пө кутчы-өім странанымөс вылыс рөдітны—оціалістічөскөј страна.

— Мед-пө неммас мјјан јітөд, Машө. Со-өд мыј гјжөны робочөјјас,—мөвпавліг тыр вісталө Павел.

— Мыј-нө сіјө тракторыс?—өінвасө чышкіс да јуаліс Машө.

— Трактор... Трактор көрт вөв, јон вөв. Ко-мын вөлөс-кө доддалан кыскыны, трактор өтнас кыскас. Трактор теd гөра кујім амыса плугөн, пшьовтас, дај көзас. Сөмын сылы колө ыжыд му, мөд өінмыд оз суз, мед помыс помө кыщөвтігөн музан... Сы ыжда колө сылы му. Сещөм мусө мі чужтам, Машө. Сіктсајас өтувтасны асыныс тор-

пыріҗассо, лоо колхоз. Отув ужавны, отув овны...
Отув шогоны, отув гажодчыны. Со мыҗ вѳсна ме,
Машо, колтча татчо. Кытчоҗ ас оҗнмѳн ог аҗываты
сы ыҗда мусо, ог мун. Менѳ оз сѳвѳтны робочѳ-
җас, оз шуны сѳзертѳрѳн.

Ывлаыс чѳв. Веог јулѳн кырҗас берѳѳ нѳртчѳмыс
оз кыв. Сѳкт уѳѳ.

Павел оѳбѳдѳс пыҗсо берѳг дорѳ да Машѳ прѳ-
җѳнаѳн брынкнѳтѳс лыа-вылѳ. Чужѳм вылас оз-нѳн
тыдав шогыс, оҗнҗасыс долыда лѳсталѳны.

— Ен-тај-ѳ вѳстав, Машѳ, мыҗыс бѳрдѳн?

Машѳ чужѳм вывѳтѳ котѳртѳс гажтѳм мѳвп, кыҗ-
тај гожҗа лунѳ шондѳ вестѳтѳ шуҗгас оѳдов кымѳртѳр.

— Мѳдыс. Вѳсталѳ ескѳ да... пола. Скѳрман:
ачыд пышҗан ме дорыс. Сѳмын вѳсталѳ тед: ыҗыд
шог ем менам. Лун-ѳ вој сѳкыд ѳзѳн лѳчкѳ оѳлѳм-
ѳс. Текѳд тѳдмасѳм бѳрын јешѳѳ-нѳн јона кутѳс
дојдны.

Павел коллѳдѳс Машѳѳс. Водѳгас јона мѳвпалѳс,
кущѳм шог јылыс Машѳ гаралѳ. Сесѳа тѳдвылас
бара-на угѳ заводса јортҗассѳн пѳсмѳ. Мѳвпнас
помыс-помѳ бара лыѳѳс:

— Тракторнѳј завод... Гѳгант. Ок, ескѳ кѳв
оҗнпѳлѳн аҗывылыны стрѳйтчѳмсѳ... Щѳщ ескѳ сенѳ
уҗалыштны... Ладнѳ! І тѳнѳ колѳ уҗавны.

Сесѳа оҗнлапҗасыс оѳѳнеч пѳданҗасѳн ѳгналѳсны
став мѳвпсѳ. Чорыда унѳмвоѳс Павел. Вомдорҗасыс
сѳмын вѳрыштѳны бытѳѳ век-ла муѳа нывка вом-
доркѳд гозҗаѳмны.

СІКТӨ ЛОКТӨНЫ МАШИНАЈАС

Шонди петігөн көкјамыс вөв гөнітісны сікт куҗа. Медвоҗа телегаын вөлі Педө. Талун сылөн сін-јасыс аслыспөлөс долыда лөстасөны. Гөлөсыс важдорыс гора:

— Е-еј! Воронко, скач, скач!

Кыккокјыв прыөјөмөн бердісны көкјамыс вөла, туј куҗала колі төлавны бус.

Час-мөд мысҗи сыланө-жө гөнітісны јешшө ку-ім вөла. Медвоҗа телегаын вөлі јөрш Јогор. Најөс колмаліс Трөш Педөр. Мыјкө дыра сіјө суаліс да тошсө малаліс. Аслыс пөлөс нум вор-сіс вомдор гөгөрыс.

Комын версттө Педөјас регыд-і муркөдісны. Луншөркадлаң воісны прістань дорө.

Сені буксір буткөдіс, баржајасыс грузчікјас рек-тісны мешөкјас, јашшікјас, машинајас. Вадор пө-лөныс быдсама пөлөс машинаыс тыр: өҗілаын плугјас, накөд ортчөн піҗајас, ышқан машинајас, вундан машинајас.

— Кытчө бара тамында машинаыс,— шенҗөны Педөлөн јортјас.

— Кытчө?... Сіктјасө, дерт. Чајтанныд сөмын мјанлы машинајасыс-і колөны. Оз-на тырмы-а.

— да-а-а,— кыввізөны Педөлөн јортјас. Кызі-тај ідет челаф выл чача гөгөрбоқ відлалөны, гудјөны, сіз-жө најө бергалөны машинајас гөгөр. Некоор-на-өд еҗ адчылаыны.

— Машина... da-öd-pö ышкыны кутас тајо. Буд чудеса-тај.

Видлалоны, малалоны, рычаг вештоны, бөр лезоны. Гөгөрбокоан доңжалоны мужичој кывјасон.

Сееа пондисны сөвтчыны: даc плуг, даc пиња «zig-yaг», ышкан машина, вундан машина.

Сөвтиг коста Педө котөртис Рајкоммолө.

— Но-мыј-нын тiјан?—јуалис Рајкоммолса секретар

— Нынөм,.. Ставыс бур. Машинајасла локтим. Со, ме отчот пырти, төваріш секретар,—збоја кыв-вијис Педө. Аслас сінјасыс чујмалоны: свенјасын портретјас, вежөсын нол кымын пызан, куцөмкө кабалө тыра шкапјас, мөд вежөсын машинка вылын точкөдчөны.

— А-а, отчот. Сіз-сіз. Вежон мысғи тани кутас муны конференция. Ыстөј кодөскө, активнөјжык комсомолечөс. Сіз... Зоновлы привет вiстав, шаң мортыс, Колө ескө сiјөс рајонын ужалысө бостны. Оз-өд оковит көнкө,

— Ми огө сетөј,—збоја шуаис Педө.

— Кыс он сетө,—серөктіс секретар.—да, пө-линө, Зонов төвнас гiжліс — тiјан сiктын-пө лөж-нөј машиннөј төварішщество котыртчө. Кызi-нын, мыј өні?

— Рағисны. Ез сетны налы машинајассө дај кредитсө. Өні, другө, сiктным, төваріш секретар, чiк мөдпөлөс. Озырјастө щеллө јөртгны кутим.

— да-а, доддавалытөм чiбөкод те, зон. Щеллө, шуан јортад. Сіз, сіз... Ес вунөдөј, мiса конферен-

цїа вылө кодөскө ыстыны. Ачыд-кө волан—бур
лоө.

Рајкоммолсан Педө куймаа кымын-на пыравліс.

Сесса центропїрт дорө вескаліс. Стадөјас пы-
рөны-петөны, мукөд—пощөс бокө пукеөмөн-і гөв-
тїтчөны. Педө бердө быггө омөл сїбаліс, мырдөн
кыскө пыравлыны.

— Сөмын өтї доз боста. Талун-өд сїктаным
гажа лоө, праҕыккод, — мөвпалыштөм бөрын пыріс.
Стојка дорын морт вїт кымын. Сен-жө Јөрш Јогөр
пїнасө вузасыскөд.

— Сполнөја сетї-да, — горзө сїјө.

— Со, лыдды: руб девев грївен. А колө мїса
руб девјаносто две, — вензө вузасыс. Быдөнлы-кө
кута двеөн леҕны, матөвоа.

— Мен-нө мыј. Ме сполнөја сетї-а.

Сөмын, кор вузасыс грөҕїтїс мїмїтсїонерөн, Јөрш
Јогор шыбїтїс кык ура да ропкїгтыр мунїс:

— Быдлаын вїзөдөны орөдны. Эверјас өнї, абу
јөз.

Педө бостїс кык доз да петїс-жө. Јортјаслөн
сөвтсыгөма-нын вөлі. Морт чїгаркаөн јешщө кури-
тїсны, сесса гортлан вөрзөдчїсны.

Шондї чојгорув гөгылтчө, вужөрјас нужалїсны.
Мїртуј веласө јежыд јагтї. Вөсньыд да куз пожом-
јас муртса-муртса вөрөдыштөны туганјаснысө: с-с-
с-с... Јагын прөст, југыд, пожом лыс дукөн өвтө.
Шынїтөв јагын, оз-кө ескө вөлі таркөдчы ышқан
машїна.

Шондѳыс пожѳмјас јылѳ кутѳс сајласны да Пе-
дѳѳјасѳс суѳсны кујѳм вѳла. Медвоѳза телегаас Јѳрш
Јогор, медбѳѳрјаас—Тѳма Иван. Ставныс гажаѳс.
Сылаг-горзѳгтыр-ѳ локтѳны.

— Е-еј! Кежѳј... Сетѳј тујсѳ мѳјанлы!—горзѳ
Јѳрш Јогор, ачыс сѳмын кулѳ вѳвсѳ вѳжјѳнас.
Педѳѳјас чужѳмѳсны: налѳн шѳѳщ-жѳ машѳнајас: кујѳм
плуг, кујѳм пѳња да ышқан машѳна.

— Кодлы-нѳ тајѳ кысканныд?

— Аслыным. Тѳјанлы ѳмѳј сѳмын машѳнајаснас
ужавны, Е-еј, шѳт!—јагырнас шутовтѳс Јѳрш Јогор
да четчывлѳмѳн пѳвсыштѳс вѳвсѳ. Саркѳѳдчѳгтыр
ордѳјѳдѳсны Педѳѳјасѳс. Тѳма Иванлѳн кодлыкѳ „куѳ
нем да бур шуд“ сѳјѳмыс дыр-на кыліс јагын.
Бердѳсны-нын, а век-на кылѳ налѳн уксѳм.

Кор рытја кыаыс чепѳсјѳс пожѳма јаг сајыс,
Педѳѳјас матыстчѳсны сѳкт дорѳ. Медвоѳ челаѳјас
паныдалѳсны. Најѳ гебјас моз гѳгѳртѳсны вѳлајас
гѳгѳр да гачнысѳ кутышталигтыр гѳнѳтѳсны сѳктѳ.

Ерд вылѳ петѳм мысѳѳ локтыѳјас адѳсны јѳз
чукѳрѳс: шенасѳны, мыјкѳ горзѳны. Сен-жѳ гѳрд
плаг тѳлалѳ. Сѳјѳ—комсомолечјас встречајтѳны.
Сѳнјѳл посдорын ызгѳгтыр гѳгѳртѳсны обозсѳ. Му-
кѳѳд пуквалѳсны телегајасѳ. Комсомолечјас горѳ-
дѳсны сывны. Сѳзі пырѳсны сѳктѳ. Сѳктын јешшѳ
унаѳн чукѳртчѳсны, белсѳвет дорѳѳ сылыгтыр му-
нѳскы. Сени Зоноу телега вывѳван вѳстальштѳс,
кушѳм мѳгыс котыртчѳ тајѳ машѳинѳј тѳварѳн-
щество.

— ...Пу гөр да омөлік пина дедјаслөн му уңа-
лан көлуј. Сіјө кад кутіс көһны. Ови гөр пыдди
наут, коса пыдди—ышқан машина, чарла пыдди—
вундан машина...

Коді көсјө ыжыдыжык урожај бостны—мед ко-
тыртчө мјанкөд. Өтнас креованин весіг буржык
гөр оз суңы лөсөдны, кыс-һын машина. А отув-
чөмөн шедө-і машина, дај оз өви-на. Со, візөдө,
кодјас оз вөлі ескыны мјанлы.

Мівинг бөрын креована дыр-на олісны селсөвет
дорын: төлкујтөны, вензөны.

— Тајө, зон добра-тај. Плугыс, плугыс кушчөм.
Тајө бара-і һарјалас мутө.

— Но, адзөмыд-тај... Час візөдлам кушчөма
гөрны пондас. Кыјтөзыд сөлатө оз куштывалыны.
Машинајастөг овлім да пыр-на һаң сојлім.

— Сізі, дерт. Сөмын рөскөд оз правдајт ассө.
Мјанлыс һаңјастө вундыны оз-на-тај машина
ков...

Рытнас клубын вөлі рытколлөм. Комсомолчјас
вөчлісны өпектак, ылісны, јөктісны. Јөзыс бығтө
арын гымгаө һалімјас, сујөісны.

Спектакасан кадө Трөш Педөр ордын гөөвөтисны
Јөрш Јогор, Тіма Иван да Јакө Гріш.

— Гөөвөтө, дона гөөтјас. Бостө по румку,—
меліа шуалө көһаин. Гажмөм гөөтјас унаыс шөктөм
оз відчыөһы: јубны, чеплалөһы черіһан, бара ју-
өһы.

— Машинааеим, Педөр Трөпімовіч. Егө-тај небос полівікантиаслы кевмысөј—асным сузөдим,—ошјы-өө Јөрш Јогор. Тіма Іван сөмын јурнас довкјөдлө да кујим кыв шуалө:

— Сіа, со баушко... Вернө, со баушко.

Трөш Педөр кісталө да кісталө. Віна сур пы-дөстөм дозјыс моз петө. Мыјда-һин јуисны, а век-на пызан улын һол парта сулалө. Ез-өд сөмын машина вај Јөрш Јогор, ез өд өғи парта вөсна пы-равлы кабакас.

Тіма Іван медвоз кодзис. Сіјө сөмын „куз нем да бур шуд“ сіјис көһаиналы. Өтһид пуғміс-жө јуавны:

— Педөр Тр-рөпім-віч, плугтө-өд с-сетлаан-жө. Аһи-он?..

— Сетла, сетла, Іванушко. Кор ковмас, мілосөғи спросім.

— Пас... сібө, со баушко, пас...,—кыв шуғи коста унмөсис „Іванушко“ да летчис пызан улө. Јөрш Јогор да Јакө Гріш топөдһисны Трөш Педөр-лань.

— Морт өғи плугөн ті ағһыд бостанныд, друг-јас, а ышқан машинанас өтув кутам вөһитһыны. Өнісө мед менам зағонын овлас. Сізө-д другјас?

Гріша шуғис „сіз“, а Јөрш Јогор шөвәсис:

— Мед ме ордын олас машина. Педөр Трөпі-мөвіч, мед ме ордын.

— Аттө, Јогорушко, омөлік-жө тенәд сөрөс. Пыр венған, пыр венған. Шу теныд—сағис-пө

eöd, нет, те кутан вензыны: Жежыд-пö. Oz-öd сiçтö лöсав. Машина мед ме ордым олö—спокој-жык ставымылы. Сесса-öd тiжан сöмын морт кы-зөн пуктысöма. Вернö-öd?

— Мед, көз мыј, —вензö Јөрш Јогор. — Ме око-фта, мед машина ме ордын олiс.

— Кутан-кö зыккыны, Јогорушко, кыз шайтö ме öнi-жö сета. Мун с богом. Загрекi-тај те мортыд.

Сöмын тајö кывјас лантöдiсны Јөрш Јогорöс. Вензы көз ен сесса, Трöш Педöрöс, он-жö вен-а.

Гор рытын Јакö Грiш да Јөрш Јогор шатлалiг-тыр петiсны Трöшко ордыс.

Бурöщ тајö-жö кадö ныв-зонјас петiсны клубыс да разöдчалiсны сiкт пастала.

Трöш Педöр дыр прöшшайтчiс „дона“ гөстјаскöд. Кор најö шатлалiг тыр мөдöдчiсны туй куза, сiјö сiнјассö чiткыртлiс да муркнiтiс вомгорулас:

— Прöш-шайтлöј. — Мыјкö жылыс гарыштiс-ö, алi збылыс прöшшайтчiс—ловја морт ез ескö гөгөрво. Кыс-нö верман тöдны мортлыс јурлыа-јурвема кост мөвпјассö. Вермас лоны тенад-жö јортыд сөлөмөаныс бытвö шамралö кiтö, медбур другөн шуö, а ачыс тенö вiјöм жылыс мөвпалö. Емöс сещöм јöз. Сöмын-тај он тöд, он адзы најöс јöз пөвсыс. Налөн чужöманыс—маска.

ЈӖРШ ЈОГОР ГӖРӖ

ШондікӖд ӧти кадӧ садмис ЈӖрш Јогор. Шонді мытчис ыргӧн плешсӧ пожӧма јаг сајыс, ЈӖрш Јогор—ешкын улыс. Шонді былкнитис јаг јылӧ да кутис вӧснӧ кымӧрјас пӧвсттисунны, ЈӖрш Јогор—гожвозын нужјалыштӧм бӧрын пожјыштіс щӧѳа тошсӧ.

ЈӖрш Јогорлы комын ар сајас. Мукӧд кресѳананыс нинӧмӧн оз торјав. На моз-жӧ пастасӧ-кӧмасӧ, ужалӧ зилӧ, ордас кыскалӧ табак кӧшӧл. Сӧмын зев аслыспӧлӧс. Прӧстасыс-ӧд оз шуны ЈӖршӧн.

Шонді сыв-мӧд уѳитис кајны; мӧдӧдчис ЈӖрш сӧд мылкјӧ гӧрны. Лӧн асја сынӧдын ылӧз кылӧ ӧд-ноколака гӧгымјаслӧн зуртышталӧм. Ӑдноколака вылын пыркалӧ выл плуг.

— Уѳита ог луншӧрӧз гӧрны,—мӧвпалӧ ЈӖрш Јогор туж куѳа вослалігас.

Шонді југӧрјас абу-на уѳитӧмны вӧтлыны ывлавылыс унзилсӧ. Борјасын лӧстасӧ чепӧсјӧм ӧтава. Зірдалӧ лысва.

„Кодлӧнкӧ пощӧсыс пӧрӧма, зонь кык прасла. Вермас скӧт пырны да лакны ӧзимсӧ. Со-тај, ӧти вӧв ветлӧдлӧ-нин му вывтыис,“ мӧвпыштіс ЈӖрш Јогор, ѳаѳӧ му—вылыс јірсыс вӧлӧс адзис-да. Кӧсјис сувтлыны, гӧгӧр виѳӧдлӧм бӧрын ез-тај-а. Возӧ мунис. Кодкӧ-кӧ ескӧ вӧлі матігӧгӧр, гашкӧ-і сувтліс.

„Мен-нө мыј. Абу-тај менам. Оз меноым өчүмсө
лакны. Ме ег медаолы јөзлыс мусө дөңөритны“. —
Таји мөвпалитыр ылө коліс пөрөм пощөссө. Јан-
чим-жө ескө асылс лоі-да. Ассыс јанчим, дај вөв-
сыс щөщ.

Асылыс шоныд, гажа. Кыокө кылө мөсжынјан-
јаслөн болөдчөм.

Јөрш Јогор му вылае воіс да леҗагіс, сесса чи-
гарка куритчиг коста нимкоҗагіс мунас.

Јос нөвјасөн сашкысөны топалөм му морөсө
шонди југөрјас, пидөң мөртчөны. Му бердыс кып-
тө муртса сінлы төдчымөн ру. Морөстырнас Јөрш
Јогор долалө му көра ул русө. Горша нылалө,
пөтны оз вермө.

„Со-өд менам муөј. Абу мукөдлөнкод: өөд,
мылк јылын, лунаһө банөн. Жынјыс Гөрд Өлөш-
лөн. Оз-өд вежы. Ме ескө сылы сеті мөд муөс.
Тајө муыс жын ыжда сы серви да сымда-жө рөди-
тө. Тајө мылкјыс ескө вогөгөр менө вердіс-удіс
дај запас ескө кутіс лішавны... Во нол мысти ес-
кө позіс јіркнйтны выл керка: секи ескө позіс
слуга-казакөс віңны — астө омөлжыка жүгөдлыны
сөкыд уж, вылын. Со, Трөш Педөрјас олөны, кра-
сујтчөны, мајбырјас. Ок, ескө тајө мылкјыс став-
нас-кө вөлі өтнамлөн“... Мырдөн моз нещыштіс
сінсө Гөрд Өлөш му бердыс да муніс доҗаоны.

— Но-о бөрөзда, а-а, бөрөзда.

Шонди кутіс төдчөмөн пөжны. Борјын килла
пујассан му пастала кывтө лөсыд дук. Јагыс

локтис төвру, мыјкө вашытис лөмпулы да бөр
лебзис. Лөмпу колис копрасны—сиз, с... с... с... Езы-
оһн лөстаоһны тиралан корјасыс.

— Тпру!—Сувтөдис Јөрш Јогор вөвсө бөрөзда
помын. Гөрбылчывлөмөн бөгтис кабырас му, ныр
дорас вайөдлс, кывнас видлс. Чабралө.

— Бур-жө му, соморө. Ак, ставнас-кө вөлі ас-
лам, өтнамлөн.

— Тпрудс. Но-о. Бөрөзда,—бара мөдөдчс
вославны плуг бөрса. Выл плуг пыдөз гөрыштө,
лөмөвјасөн шыблалө...”

Јөршлөн вел-нын уна лоі гөрөма, Гөрд Олөш
вөлісөі-на локтис.

— О-о! Зила-тај ужалөмыд, сусед.

— Нөжјөнзс пыр воқө,—кыввизс Јөрш Јогор.
Пыр-жө мөвпыштс:

„Горыгөдны ескө, гашкө-і вежас!“...

— Лок ыркөдчыштам лөмпу вужөр сајас. Гор-
мыштін-тај талун.

— Гормі-тај. Воқжык-жө ескө мөдөдчылс да
адзс пөрөм пощөс—катыдсалөн. Вөвјас пырөмаөс-і.
Вөтлалс-да...

— Вөвјас?...—Јуалс Јөрш Јогор, ачыс мөвпыш-
тс,—„менам кајгөн сөмын, өві вөв вөлі“.

— Нөл вөла-чана. Вөтлалс да јешщө летчывлс
көзайныслы вютаваны. Мортыд бурөщ черікыјны
мөдөдчөма... Сетчө-і ылалс. Рытөзыс оз-мөј ешты
тајө?

— Гөрөнтөг оз ов та ыжда муыд. да-а-а... Мынө сусед, огө-ө мунад вежөө!—вескыда моз шуалис Жөрш Јогор, бытөө сорни ъужөдөм могыс. Аслас ескө морөсас зелалөм везјөн мыјкө тіраліс. Гөрд Өлөш мөвпалыштөм бөрын ышловзис.

— Мынө бурыс. Тајө тужөд он-жө астө пікө воөмыс педкөд-а. Ме јона-ын мөвпалі, прамөј јөзлыс јуаслі, лыддышталі-і... Со, мі пессам, пессам лун-і вој. Мыјкө нузам, а пыр нинөм, пыр коңер-јас, пыр мјјанөс олөмыс лічкөма. Заводітам јон-мыштны, мыјкө суас, дај бөр кушөн колам. Со менсым воzza вөлөс ош чашјыліс. Көт бөрд сесса...

— Кызі јен шуас,—ассыс кыв сујыштіс Жөрш Јогор.

— Јен,—мөвпаліг-моз ъужөдіс Гөрд Өлөш да өінеө нуөдіс јенежті, бытөө корөіс јенлыс олан-інсө.

— Ме, міса мөвпавлі, сусед, прамөј јөзлыс јуаслі, лыддышталі-і... Оз тајө тужөд ков мјјанлы мунны, выл тужөд.

— Кушөм-нө сецөм выл туж-нын адзін?—серам-пыр јуалис Жөрш Јогор. Гөрд Өлөш ез дөзмы. Сіјө бытөө ачыс аскөдыс сорнитө.

— да-а... Выл тужөд колө мјјанлы мунны. Не вежласны мујаснаным, а өтлаавны...

Жөрш Јогор вел дыр кывзис Гөрд Өлөшлыс сорнісө. Бөрынас мөвпнас серөктіс: „Сөрө... Щөш-жө аосө образованнөјө пунктө. Выл тужјас корөөма... Партіјнөј лоөма да вышщитчө“.

— сыр-тај сорытны кутім. Ужным ендіс. Ме-
öd ег збыл тујö казтышт мујасöн вежеöм јывоыд.
Јөрш Јогор тöдчана скөрөн муніс вöв дорас,
зелöдіс седелкі көв да локыс горöдіс:

— Но! Унмовсöмыд ужаліг коста. Бөрöзда!

Скөр сөлөмөн-һин Јөрш Јогор вөтлысö плуг
бөрса. Веог аслас муыс оз-һин вежсö петкөдлы.

— Мед горш шөрад тасасö тајö муывса һаһыд.
Выл тујјас адзöма... Вобразованнöј!..

Гөрд Öлөш һөлө-вітыс кышовтөм бөрын сув-
тіс. Лун-мөд сајын-на прістаһыс вайөм плуг мічаа
гөріс. Оз ков мыј-вынғыд лічкыны, ачыс пырö.
Сөмын тај вöлыс оз лөсыда ветлы. Абу аслас
вöлыс, Көрһиллөн. Сы вөсна гашкө-і оз кывзы-да.
Пыр візөдчө кежны борјö. Гөрд Öлөш оінјаснас
корөіс јонжык һөр. Матігөгөрыс ез адзы-да муніс
суслан мајөг чукөрыс бөрјыһны.

— Еј, сусед. Мыј сен вөчан?—горöдіс Јөрш
Јогор. Веог вөвсö сувтөдіс,

— Вөлөј оз ветлы, јонжык мајөг бөрја.

— Ставсö-һин новлөмыд. Аслыд колö лөөөдны.

— Тпу! Бара щөваліс,—јортчыштіс Гөрд Öлөш
да чегіс лөмпу-ув.

Луншөркад кежлө Јөрш Јогорлөн жывыс гөр-
өіс. Пукоіс лөмпу улö да кыккіс табак көшөлсö.
Сөмын-тај рекмөма-һин. Аслас быріс, Гөрд Öлөш-
лыө корны јанзім. Быт лөі курітчытөг бара гөрны.

ПАРТЈАЧЕЈКАЛӨН КЫВ

Гажа зыкөн локтис гожом. Лунјас—клуч вакод сөзөг. Лун-лун ветлө шонди. Рытја да асја кыа-јас—кык чој-оз-і јансавлыны.

Зонь во-нын Зонов олө өктын. Зонь во-нын јик-ыон сашкысөма Трөшкајаслы гинбугыланыс. Өд-кыс сөсө оз лөгавны: ісполкомыс петкөдісны, машиннөј төварішщество (налыс) рацісны, налогјас течісны... Таво тулыс кооператив јіркнїтис выль-мельнїча—мельнїк Закарлы коскас јос пурт. Луныс-лун Трөшкајас голын топыджыка гөрдзасө жаг-гөрөд. Өні јешщө мыј-на, воын-өд...

Талун народмын партјачејкалөн собраньө. Нар-домтө өні он төд: ежаңыс выльмөма дај пыщкөс-саңыс щөщ. Стенјасын портретјас, лозунјас. Пе-лөсыи знамја. Весіг лыддыган вежөсын өні пелк, пөрадок, бус, кї јог. Шкапјасө лөсыда течөма ныгајас, журналјас, гафетјас. Кодлы окота лыд-дыгыны, быд рыт клуб восса. Уткін—заведујуш-щөј, комсомольчјас—отсасысјас, дежурїтөны. Рајо-ныс-пө көсјөны мөдөдны избачөс, секї јешщө-нын төлквыв пуккас. дај өні-нын унаөн оз ордјыны народм, оз-нын полїгтыр быгзыласны.

Собраньө востіс Зонов—партјачејкаса секретар, Гөрд Өлөш, Көрнїл Шаңгін, Машө, Педө да мукөдјас чөва кываісны сылыс доклад. Уткін чужөм өөрвї төдчїс—оз сөлөмвылас во сылы.

Сорөмжык бостіс кыв да небыфік сорнінас пондіс арга гутөн җыгыны. Вісталас, вісталас да друг шөкмунө—вельдыр чөва віҗодас пукалыојас вылө, сесса бара мөдөдчас. Шонді југөрјас друг җырдыштласны өчкіјасас лібө јус моз голісө нуждө-лас. Мукөд дырјі-кө ескө Песө серөктіс, а өні—оз каҗав, пелјассө чошкөдөмөн кывзө.

— Mda-mda... Ме таяө сиктас ог-нын өті во ов. Бидөнөс ізучіті. Төда, коді мыј мөвпалө, мыј көсјө вөчны. Всоровно, міса, нінөм оз клејітчы. Шуам, өтувтчасны вітө-квајт, дас овмөс, чіг гөлыс. Мыј сесса? Середнакыд дај шуас: ме-пө час відчыс-ыштла.

Сесса вообще возжык-на. Неграмотнөј јөзнад тащөм огромнөј уж он вөч. Mda-mda... Менам предложеньө—відчыгыштны. — Уткін пуксіс да носөвөјнас пондіс чышкысны.

— Е, Ладімер Ніколајчным коклабөрјассө дул-лаліс—пышјыны мөвпалө, — Корнәллы вашнәтіс Песө, сесса гораа јуаліс Уткінлыс:

— Кущөм-нө сещөм мјан јөз? Кодөн-кө гашкө јорөма-да, алі мыј, міса, Ладімер Ніколае-віч?

Уткін плавгөс нысрө көріг моз ышловҗіс. Чет-чөмөн бара пондіс раҗывајтны ассыс „точкасө“.

Өшің дорын Зонов курітчө, чунјасыс песөны чігаркапом. Сінјаснас мортыс-мортө чірскө.

Пелөсын Машө јөжгылтчөма. Мыјыскө бытө полө, јандысө-лі. Мыр моз җунвізө.

Машо төдө, мыј вөсна Павеллыс оінкымјассо
вывлаң кыскыштөма јон чукур. Төдө, сижөн-і оз
лыст віжөдлыны сы вылө. Мукөд дырји чөскыда
серавлыс нывка—талун жугыл, сөд вужөр водөма
чужөм вылас. Төрыт рытсаң-һин сешөмі Машо.
Луншөрнас вомтырнас-на вөлі ваксө віжас вылын.
Котралісны „сыкөд“, бокшаын чегјалісны сетөр
розјас (Машөлөн сінјасыс сөдсетөр кофөс-жө).
Гөлөмыс радліс... Сені-і лоі, сені-і петкөдчіс.
здук-мөдса долыд кад чікышөн лебзис, лебзис
дај воші. Сөсөа коліс лакөм турун, нырөм сетөр
розјас да „сылөн“ јемјывјас коф јос сінјасыс. Тажө
сінјасыс-і поліс Машо. Сінванае виңдалөмөн, тіра-
лан вомдөрјаснас вашкөдіс сылы. Вашкөдіс сөмын,
сөмын правда, һинөм ез содты, һинөм ез зөб-һи:
дівітана-кө дівіт, мыжа-кө—мыжды.

...Квајт арөс вөлі сылы—бафтөр мамтөг¹ коліс.
Мельнік Закар бостіс быдтыны. Тувсовја гудыр
шорөн візувтіс челаф кадыс: вынвывтис ужөдіс-
ны, весіг акаңөн ворсыштны ез леҗлыны. Асы-
лын—пөжасны, пусыны отсасіс, тасті-паңјас мыс-
кіс, ва катліс. Лунын—пывсан ломтіс, лібө песла-
сіс, дөмсис. Сөсөа мельніча вылын пондісны
ужөдны. дасвіт арөс гөгөр став ужсө ачыс-һин
бергөдіс. Возынсө Закар вөлі віжө нывбабаөс,
сөсөа-і сылы рөшщөт сетіс. Ачыс-һин-пө ужалас.
Мукөд бағ-мамлөн сыкөд өтщөщја нывјас рытјасын
сылөны, гажөдчөны, а сылы һекор дај оз леҗ-
садыс. Каҗавлас-кө, вөтлөмөн повжөдлыны пон-

дас. Оліс еокō. Терпітіс еокō, да өтчыд... дадыс
доктіс гажаөн. Палōдіс да пондіс дōзмōдчыны.
Сундукјассыс кыскаліс чышјанјас, міча дōрајас,
југјалан голоші... Ывла вылын вој, быдōн-нын
уҙоны, сōмын најō кыкōн зонь керкаын: пызан
дорсаң пачвоҙō, пачвоҙсаң ۆзōс дорō—ۆзōс калі-
ча, бара пачвоҙō, сесса пōлатō... Пōлатō јөршітōм
мысві нымкодысла гирҗигтыр кашјасіс... Ок, јона-жō
мустōмōн петкōдчыліс сіјō вој, гудыр бугылјаса
шуштōм вој дасквајт арōса нывкалы. дај ез өтчыд-
на сы бōрын.

... Партсобраңкō бура дыр-нын кыссō. Некод
ез каҗавлы Машō сінјасыс сінва војтыштōм. дрōг-
нтіс да өдјōжык чышкыштіс, сесса пондіс кывзы-
ны Уткінōс.

— Тани Ладіміер Нїколајевіч мыјкō јона гудра-
ліс,—Уткін бōрын кыв бостіс Педō. Прамōј
оратор моз-жō шенасōмōн пондіс кулыны. Тōдчō—
сорнінас-і, вісталан ногнас-і зілō Зонов моз-жō
вōчны, сōмын озҗык артмы-а.

— Партіја, значітса, велōдō мїјәнōс: колōны-пō
колхозјас. Зев јаснō, збыл колōны. Машіннōј
тōварішщество-тај вермім котыртны, котыртам-і
колхоз. Ачым медвоҗ пыра, рōдвужōс убеҗита і.
Вот аҗывланныд стемід вежајōс-кō ог кыскы. Ме-
нам кыв тащōмі: котыртны дај точка. Ме—помалі,
пуксїгас-нын чөвтіс Педō. Уткін пелпомјассō вōр-
җōдліс.

— Мда... Вывті те збој, Педō, горяч. Те чайган ставыс тајō пустаки, тап-лап дај артміс караб. Велōдчыштны тед колō, політіка тōдмавын. Шуам, Бухарінōс лыџџывлн? То то-же...

Педō бōбміс, мыјкō ескō кōсјіс буракō шуны да сōмын тапкōдчōм артміс. Політікатō збыл омōла сылōн велōдōма. Тōвнас ескō вōлі-жō на-лōн пōліткружок да другтō кыс јешщō ставсō тōдмалан. Велōдісны: мыј сјјō РСФСР, імперіа-лізм, војеннōј коммунизм, НЕП, позō-ō стрōйтны оџі странаын соціалізм, перманетнōј револу-ціја...

Зонов дōзмōм пырыс пыркнїтіс јурнас.

— Пōра воас, Уткін, і Маркслыс „Капітал“-сō тōдмаласны мїјан комсомолцыыд.

— Вернō-ō,—четчышталōмōн горōдіс Педō, быт-тō вōлістї сурїс сылы вороп, кодōн тасалїс Ут-кінлыс вомсō.

Уткін сōмын вōрџōдліс пельпомјаснас да шкап бōзōсыс кутїс лыџџыны дежурство нуōдан рас-пісаннō. Ачыс мōвпыштїс: „мыјкō талун Зонов абу аскоџысжык: мыј он шу—кроїтō; скōрмōма мыјыскō.“

Зонов збылыс талун скōржык. Мукōд дырјї-кō ескō пондіс убеждајтны Уткінōс, а талун сōмын орјōдлō. дōзмōдō сылōн кочалōмыс дај Педōлōн горлаңїтчōм оз кажитчы. Медва-нын дōзмōма Кōр-нїлјас вылō—їстуканјас моз пукалōны, кывнїжын оз шуны, бытџō вомныс намōд намлалōны.

Зоноу оиңассо нуодис вежөсти да мыщасис
Машо оиңасо. Качалис, кызи друу оэјис сылоң чу-
жөмыс. Эдук дыра-і виқодисны еокө мода-мод
выланыс, да-і сен одва кутчыоис. Ез-кө Машо
копыртчы, ачыс еокө, ферт, модаро бергөдчис.
Сылоң оиңасыс куколөнкөд—кевмыганаоо, меліоо,
дэвитоңы дај чуксалөны аслаңныс. Мөвпыш-
тіс:

„Со, јөјүд, ышлолалө. Мыј лоны—лоіс, кіг-
сөмтөртө он-һин курав. Тащөмөс да комсомолө
кыски. Мед-һин пығ мешөкыскөд ескө оліс.“

Төрыт-на Зоноу вөлі сөлөмтырнас радејтө
Машоос, талун—вежөктө-һин. Талун сөлөмыс тыр-
төм колккышкод. Сіјөн-і скөр. Сіјөн-өд Машо
сещөм жугыла-і пукалө. Мед ескө Павел, нумдө-
мөн виқөдліс сылаң, мед ескө локтіс да мелі кыв
шуіс. Ез-өмөј ескө Машо бөр ловзы, ез-өмөј ескө
Пефөос дорјышт. Век-на дорјывліс-да.

— Јортјас, — кинас шеныштис Зоноу. — Төдам
Уткилыс інтеллігенщинасө. Вом паскөдөмөн від-
чыоңы небесној манна, мыјкө вылө надејтчыны —
абу фела. Кад воіс наступайтны, чорыда насту-
пайтны. Машинној төварішествовань вуңны отув-
јөн виқму ужалан артелө, кыскыны выль шлен-
јасөс—бефнакјасөс да серефнакјасөс—со куцөм
талунја мог мијан партијечјаслөн, мијан комсомолеч-
јаслөн.

Эдук мыда вежөсын чөвуглі, сөмын Пефөо ваш-
көдис Көрһиллы:

— Со-öd, со-öd мортыс... Тајо vor-da-a.

Беоіг бытвө Ленинлөн портрет стрөгкыка вичө-
дө заведатъюјас вылө.

Тајо луно партјачејка шуис—котырты колхоз

ШЕР

Асывнас нїөтї кымөрчїр ез тыдав, кельдлөз
сарїзөн солкјасїс јенеж. Мујас вылын төвру сына-
лїс сөвмыо нанјас,

Луншөрлан пожөма јар сајю друг тыдовтчїс
са-өөд кымөр дор. Нтөжјөнїкөн кыпөдчө поводда.
Јонжыка пондїсны шышкыны бад-корјас, чорыджы-
ка ышловзїс ывлавыв.

Не-кө ескө кыпөдчыс кымөр, ывлавыв важ-
кодъис мїча: вїжов соркнїөн качөдчөма шондї,
лыаөн зыралөм ыргөн гөгылөн лөстасө. Сешөм-
жө рама чукрасө ју. Сөмын кылө көнкө ылын
пожөма јагын муралыштөм: нїсө пос куза вөлајас
гөнїтасны, нїсө чој јывсаң їзјас гурјөдлөны.

Возын өїктыс тыртөмкод вөлі. Вужөртас дафө,
лїбө котөртас ракапїкод дөвїнка, сөсса бара
некод абу. Сөмын туж шөрын лыа пыщкын курөг-
јас пуртыкаөбны.

Кымөр пыр јонжыка нужалө, бытвө пожөма
јагсаң кодкө көсјө їгнавны өїктсө ыжыд сөд пө-
дан улө. Возын ыж чукөр наргїгтыр котөртїсны
өїктөд, сөсса сувтса бөжөн гөнїтїсны мөсјас.
А ываа друг лөмїс, јурөї оз вөрзы.

Чорыджыка-нын муҗкјөдлө. Кымөр жөргөдiс
вомсө да друг ылымштiс шондiсө. Пыр-жө пемыд
пукоiс. Шура-шара локтiс төвныр, бус гартыгыр
летчiс ју ылаө да вежаал мыш ылыи вуҗiс
мөдларөлө.

Өи котөртас өiktöd-da, мөd-da. Чукөрјасөн
сувтөмөн зөргөны ывлааң.

— Шер-тај... Шер локтө.

— Аттө, загрекыд талалас...

Kockö велөдiс муны отеч Пiтiрiмла. Мөdа-
мөдөс панјөмөн котөртiсны вiчко дорө...

Сiнмөн сузтөм кунөрөн төвчiс кымөр. Друг
чегласыгыр вiрдыштас чардби—лөзоват југөрөн
өјдлө ывлавыи. Вiчко дорса пујас му бердөз өи-
сөмөн шувгөны.

Вiчко өзөс гурјыв воотөма. Зiбјыв спасјасөн,
гырыс i поснi образјасөн кевмысыөјас вөрчiсны
мујас ылаө.

— Сва-атыј бо-же, сва-атыј кре-епкij...

Өтеч Пiтiрiм гөгөрбок резө вежава. Сыкөд
ортчөн вежава дозја Васка Иван вөтлысө. Сен-жө
Трөш Педөр назгышталө, Закар мельник отсыштө,
Јакө Грiш... Ставныс куш јураөс. Куз бөжөн муз-
гөны мујас вывти зуртышталөны зiбјывспасјас.

Чожжыка чардалө, залпөн залпөн муркөдө-
гымалө. Јиркнитас да муыс пөщваөзыс вөрзыв-
лас.

Сесоа друг шарка-локтiс шер. Чунпом гыраа
јиторјас сащкыөiсны му ылаө. Жож дөраөн вол-

сыпштоіс наъ. Медчорыд оѡлѡма јѡвлѡн пѡтис сѡм-
ва. Мукѡдјас пласт ускѡдчѡсны муѡ, лѡвтѡны
Нывбабајаслѡн јурѡі лѡъныс куѡа вѡјалѡ војтва.

Кыѡі локтис кымѡр, сѡ-жѡ-і муніс. Јешѡѡ зе-
рыштис-на мыјкѡ дыра. Кобтѡчыс-на јенежсѡ асыка-
ліс ѡшка мѡшка, уна рѡмјасѡн ворсѡдѡѡ. Кѡнкѡ
ылын-нын кылѡ муркјѡдлыштѡ пышјыс кы-
мѡр.

Чѡв мујас ылын. Пѡлтыштѡ-жѡ ескѡ небыѡік
тѡв да... оз-нын гыѡыны наъјас.

— Ставыс јенсаъ, православнѡј хрѡстіана. Гос-
поѡ бог прѡстѡ таѡі ез накажит. Со адъанныд
знаменьѡ господње. Госпоѡ — всемогушѡ, все-
сѡлен. Госпоѡсаъ вѡлі всемірнѡј потоп. Сесаъ
колѡ тајѡ знаменьѡ — радуга — вѡѡдѡј маловерјас!
Јен ем! Јен вечнѡј сушѡество! — лыѡѡіс проповед
отеч Пѡіірім.

Сулаалѡны брѡдва кѡтасѡм војтыр, укшалѡѡ.
Вѡѡдѡны сѡдасѡм мујас ылѡ... Ештис. Бѡрд кѡѡ ен
сеса кіссѡмтортѡ он курав-пѡ.

Бѡрѡздајастѡ бумкѡдѡмѡн вѡзувтѡны шорјас.
Гож воѡын сылѡны медбѡрја шертуѡјас. Быѡѡнлѡн
морѡсаныс ылкјалѡ шерыскоѡ-жѡ кѡзыѡ ру. Сѡн-
воѡаныс — тыртѡм наъкуѡ, бѡрдыс челаѡ.

— Со-ѡѡ, православнѡјјас. Талаліс-тај загрекѡ-
ыѡ. Ме век вѡставлі, колѡ мѡса сѡгласѡн овны,
јенмѡс почѡтајтны да гырыс јѡѡѡс кывзыны, —
небыѡіка вѡсталѡ Трѡш Педѡр.

— Јенмыс-тај өм-на, — содгис Закар, һисб ним-код пырыс, һисб мыжкб мөвпалігтыр. — Унаон таво пондасны щыгјавны. Картупел да капуста вылад дыр он ов.

— да-а, сјјб-тб правда, — помаліс Васка Иван. Сывтбг, серамтбг летчбны ыб вылыс јбз. Ыжыд шог нубны сблбманыс. Сбмын ез быдбн шоггыны. Кбф ескб Трбшкајаслыс поводда вольшыштис вел паскыд мујас, — сещбм мујасыс һекодлбн сесса абу, — најб вывтисб ез-і мајитчыны. Буртбм локыс-пб оз овлы. Обі, бб-кб јбзыс на орбб локтасны — кыс сесса налы һаныс? Мбд кб, тајб кымбрыс чорыда кучкис політікантијасбс бокпблбныс. Сјјбн бд ыб, вывсань летчбгбн Трбшкајас јонасб оз-і ышлолавны. Сверт ескб жал-жб-да.

... Чегбм турунвујбн аслас му вылын пласт кујліс Јбрш Јогор. Локыс ымбис да парсаліс мусб.

— Мыјыс-нб, со господі? Мыјыс тазбс? Ег-бмбј ме кевмыглы, ег-бмбј ме јурбитлы. Мыјыс-нб талыштін вына кокнад?

Біјалбм чужбмнас ул руа муб сущкыббмбн ышлолаліс Јбрш Јогор. Сесса четчбмбн віббдліс куш му вылб. Трудыс, трудыс мыј вблі пунктбма. Војјас абу уббма, сув петмбн тилббма. Мбвпавлбма, надејтчывлбма... Мыј сесса бні? Кыјі тбвсб вужан? Мыј кбзан локтан тулысб?... Мбвпалбма, надејтчывлбма — чібббс бостны, печера рбдыс лібб ізва рбдыс. Вібміс-на ескб мыј-сурб нб-

быштны. Ок-ок-ок... Тази венчѡв. Он-и тѡды
кызи кончышсан.

УТКІН СОМЊЕВАЈТЧѡ...

Гожѡмын школа дорын лѡн. Парта-дѡскајас за-
гунынѡс, нѡга-тетрафјас шкапјасын, а челафјас
понјасѡс гѡнајтѡдны. Прѡст-и Уткін. Мукѡд лунѡ
селсѡветѡ ветлас, коопераівын зыртчыштас, лѡбѡ
читалнаас нокѡ. Јонжыкасѡ вијјас вывті, вадјасті
кыскасѡ. Уткајас оз рафѡјтны-лѡ, пѡшчалыс омѡл-
ік-лѡ, прѡмыс тај оз шедлы-а. Унжыкыѡ сѡмын
турун нѡб кыскас — мѡскыслы.

Талун лунтыр-жѡ кѡнкѡ кыскасѡс. Ѳтѡ петушок-и
сурѡма, дај сылѡн јурыс абу — зарад нуіс.

Муртсыѡ-на удѡтѡс щадј јуыштны, локтѡс Зонов.
— Здорѡвјѡ, Уткін. Лыфѡдысан?

— Мда-а... — Уткін пуктѡс пызан вылѡ вел кыз
нѡга. Зонов лыфѡдѡс мышѡыс: „Комѡ му“, 1928-29
вејасса журналјас. Переплѡта.

— Кѡр-нѡ, Владѡмір Нѡколајевѡч, беднацкѡј
собраниѡтѡ чукѡртлам?

— Мда-а...

Зонов мѡвпыштѡс; „мыј-нѡн талун мдакајтѡ“.

— „Мда“ кѡѡ абу сесса, Уткін. Ем партјачејка-
лѡн шуѡм. Ме тази мѡвпала: чукѡртлам беднѡтаѡс,
ѡереднакјасѡс сорнѡтѡдам. Сесса колѡ скѡд вѡчны.
Артеллы боотны кулакјаслыѡ буржык вијјамујассѡ, а

валы — омолжыкжасо тувјыштны. Тымас, красуйт-
чисны-ын.

— Mda-a...

Мыжкө дыра чөвөлснны. Часы тичточкө да гутјас
џизгөны.

— Өнi јөзыс бурөщ тогос... скөрөс. Ачыл төд-
ан: таяк кымөр бара-нын выль сорнјјас паскөдіс.
Med успокоитчас өвiхiјаыс, товарищ Зонов.

— Нужөдны?.. Постановленьнө-нө?..

Уткин дыр виçөдіс өшинө, сесса ышловџис.

— Mda-a... Парт-дисциплина. Примернө ми сор-
нитам по товарищески.

Уткин бозтис „Комi му“ да чургөдіс Зоновлан.

Лысфывлин? Тани гижө аграном-кооператор Бу-
тырев. довольно серјознөј статџа. Mda-a... Сијө
прав, мыј мијан условјөјасын абу-на колхозјаслы
почваыс. Полунаатуралнөј овмөсјас, культурно-поли-
тическөј отсталоов, јестественно-климатическөј ус-
ловијөјас... i так далее. Вообще, экономика сел-
ского хозяйства мијанын да мукөдлаын абу өткоф.
Оз поџ өвi аршинөн-мерајтны.

Уткин вел дыр виçтавліс асыс точкасө. Вайөд-
ліс фактјас, лыдпасјас. Вевиг данiјаөџ воліс: сен-пө
колхозјас абуөс, а виçму овмөс примернөј. Сурө-
сыс-пө абу колхозын, ставыс-пө культурност сайын.

— Кызи-нө ескө социализмас көсјан воөдчыны?
— јуалис Зонов. Уткин бөбмывліскоф. Сесса ылі-
ті кыщлөдлөмөн виçталіс-i сы јылыс.

— Соціалізм?.. Соціалізм — слоҗној штука. Ем Маркслөн ученьо, Кауцкѳлаөн... Боотны-кѳ в історіческом разрезе — Робертоцен, мукѳд. Соціалізм, пока теоріја-на. Те-о-рі-ја!.. Колхозјас, шу-ін?.. Кушѳм колхозјас-ѳд. Вескыда-кѳ сорнітны, Гѳрд Олѳшјасыс-ѳмѳј мыјкѳ артмас? Томнѳј, ке-культурнѳј, дај јешѳѳ бѳдњак. Мыј-нѳ сіјѳ, вајас колхозѳ? Мыј сыыс?.. Јерунда, міса тѳваріш Зонов. Сешѳм колхозјасыд — пуф-ф... Талун ем, аскі — тогос. 1919-д војасын весіг коммунајас вѳлісны, мыјлакѳ-тај разѳісны. Колхоз-кѳ, мед...

— Кулацкѳј колхоз, — торкіс Зонов. Уткін пѳл-помјассѳ вѳрѳѳдліс. Первојсѳ блѳдмыліскоѳ. Весіг ѳчкісѳ бостліс нырвывсыс.

— Мда-а... Удѳвітелнѳј тіјан взглад, тѳваріш Зонов. Век кықкѳ тогос... Кушѳм-нѳ міјан кулақјас? Тѳш-ѳд сѳмын. Но, мед шуам, Українаын, Сібыр-ын... Но, шуам, Ізваын — сені-пѳ віт сурс кѳр му-кѳдыслѳн ем. Најѳ — да-а, кулақјас. Тан-нѳ кушѳм кулақјас? Тѳш, міса, тѳш-ѳд... Мі јонжык крѳста-насѳ зѳскѳдам, так сказаѳ, ѳтдортам. Зілам ускѳд-ны, талыштны. Мыјла сізі? Оз-ѳмѳј поѳ сѳглас овны? Мі-кѳ најѳс огѳј ѳбѳѳітѳј-најѳ міјан дор ло-асны. ѳд крѳстаңін міјан сојузњык. Мда-а-а... Зык-ѳѳм да пурсѳм дорыс буржык ме чајта, друҗнѳја, сѳгласѳн овны. Крѳстаңін секі міјанѳ подѳѳерҗитас. Тѳваріш Зонов, ме міса, теѳ по тѳварішескі вістали. Те тогос, ен вывті пыѳдї пукты. Нѳладнѳ-кѳ ѳорнїта — вескѳд.

— Көсјан кулаккөс сојузмикө бооты, Уткін? Кулаккөд социализмө пырны?..

Уткін да Зонов шондi летчытөз вензисны. Кык-нанныс асланыс „точкајас“ гөгөр бергалисны. Сео-са шуисны таяө лунјасө чукөртлыны беднацкөј собраннө.

Зонов мунөм бөрын Уткін дыр-на пукалис. Зонов-лөн сорныис ез во сөлөмвылас.

„Небоө казаласны“, — мөвпыштис водигас. Гин-возас кыптис скод: мужикјас вензөны, колхоз јы-лыө оз i кывзыны... „Казаланныд секи“, — аслыс шуис да буржыка шебраөс.

КООПЕРАТИВЫН

Кооперативө черi вајисны. Асывоаныс нывбабајас тыртисны вуз асан вежөс, бытөө ракајас пөө вөв-кујөд вылө ускөдчисны. Машө стойка сајын јуртөм петукөн бергалө: өвилы веөитө, мөдлы арталө, кој-мөдлы здача сетө... Бурец пуктысан кад, вөлөгa-ныд быдөналы колыштө. Картопел нер-на, дај карту-пельныд сојјасыд зев оз брунјавны.

Өнтај воліс Гөрд Өлөшлөн Улланаыс, мыјкө „звөнiтыштис“; черi-пө колө, а грөш-ни көпејка абу. Ньобасыөјас јешцө шмонiтыштисны: верөсыд-пө-тај жалөванщик оз өмөј сөмсө боот курөгјаслы кокавмөн?..

Машөлөн сөлөмвылас арса вој. Өд кымын лун-нын колi, а Павел кыв-ни-жын-на ез шулы, оз

паныдао-ни. Ез-öd нивомөыс укшалтчы Машук. Весіг нывбабајас кағалісны. Нывбабајаслөн кывныс чушканкоғ, сіјө-і кыјөдөны: рушкуасіс-пө...

Вузасө Машө коркөјасө-кө весіг нумдыштлас. Ассыс өөлөмсө нулө көзыд ру, һоналө. Мөвпнас пыр відчысө: оз-ө пыравлы.

Сесса адзіс Легонтөс — төдсајасөс сорһитөдө, сорһитіг моз лавка өңөс томанөн ворсө (томаныс өңөс вугјө ігналөма).

— Олан-вылан, Машө, — здоровајтчіс.

— Он-ө меным вистав душ-мөд?

— Сөмын шленјаслы, — кыввізјс Машө.

— Ме-нө коді? Кушөмкө злөфеј алі мыј? Зев-һын-тај шапмөмыд. Но?!. Висан-өмөј, Машө. Ета-шөма укшалтчөмыд, өндорјастө мөс нулөма.

Машө гөрдөдіс, гөрдөдөмөыс лөзов өнгугјасыс јешшөн-һын јона пондісны төдчыны. Улсалісны өінјасыс. Зік-һын вөлі көсјө пышјыны мөд вежөсө — өнваыс өдөлітліс — да бурөш. Легонт петіс. Машө оз лыст һекодлы чужөмас віқөдлыны, чај-тө — быдөн төдө-һын, серавлө, дівитө...

Кыз-мыј колі тајө луныс, Машө омөла төдө. Зон вежон куға кажітчіс. Кокһіја ышловзіс, кор воіс лавка ігналаһ кад. Лысдісны выручка — көк-јамыс со сајө. Предөдателкөд сорһитчөмөн колісны өөмсө лавкаас, пыванјөрө. Сесса боотісны өңөсвугыс томан да ігналісны. Ключсө боотіс предөдатель.

Рунгис Машо гортас. Веоиг читалнао ес кежавлы.
Мыкю воын оолөмсö јешшö-нын јона пондис мо-
навны.

МАРТИН ЛӨГӨДЧӨ ВОЈВИЗНЫ

Сіктын ем быдсама олысыс. Мукөдлөн олөмныс
— Веенера козув моз југыда ломзö, мукөдлөн — ул
пескөн чіскö. Курыд щын пыщкын луныс-лун, вој-
ыс-вој коллөны немнысö.

Мартин бурещ тащом олыс. Шырпюөн поздысö-
ма лепушка-коф керкаас. Овмөсыс — кістөм көті-
коф. Мукөдкө важөн-нын ескö чужјис. А Мартин
оз чужјы. Кыс ешшö чужјан, нинөм кежыс-өд он,
буракö, колтчы.

Мартиныс гөла — сіктын некод-нын оз ов. Веоиг
Тіма Иван лібö Гөрд Öлөш јонжык овмөсаөс. Наяö
көв мөска-кукаңаөс визоны. Мартинлөн скөтинаыс—
орөм бөжа каң да кык курөг. Веоиг шырјас оз
радејтны Мартинлыс керка. Зескыд, көзыд, пемыд,
лок сынөда. Мукөд рытö локтасны дасөн кымын
кывзыны Мартинлыс мојдөм, секи көв чер качөд
јірк бердö. Олөны-тај. Бытөө сіз-нын пуктөма —
Мартинлы мојдны, кодјаслы-кө кывзыны. Мыјсö-
жö оз мојдлы: зарні дворечјас јылыс, парча па-
көмјас јылыс, заморскöј вина-һаң јылыс. Мојдас
да мојдас, бытөө ачыс коркө овлөма сещөм дво-
речјасас. Аслас төлыс вужмөн һаңыс ем-лі, абу-
лі, а мојдö: „ачім сен вөлі, вина-сур јуі, сөмын-тај

ус куға визувтис да вомо еэ веокав*... Сіз-өд-і ем.
Оломыс сомын ус дорсо-і мавтыштөмя Марвіналыо.

Өні Мартін гөрба, кос кіја. Лунын пукало зола-
нык өшін дорын, тыв кыо, либо јозлы комкот дом-
ло либо јешщө мыкө вөчө.

Коркө Мартін вөлі том зон, бурлак зон. Кызі
өні Макоім пыс казачитө Трөш Педөрлы, сіз-жө
ачыс јозлы ужалө. Ужавліс вөр дорын. Но-і уж-
жө вөлі секи вөрлезыс-јаслөн: југыдсаң пемыдөз
тілсасны да шојкодоо локтоны чомјасө. Чомјын
пөртчыоны не костыоны, көзыд. Лыс вылын у-
лігөн тірәоны. Сін куңліг коста кі-кокјас кын ув-
јаскодо лооны...

Тази-жө ужавліс во досвітјас сајын Мартін. Ужав-
ліс еэ ас вылас, пөдрадчыкы — Трөш Педөрлы.
Вөр пөдрадчыкы веокодо вөрлезыс-јаслөн кынмөм-
ныс. Сылы колө кер, уншык кер. Сылөн вөлі өви
кыв: „јешщө-кө час ушыштанныд, чашка винаөн
морт выло“. І ушыштөны Мартінјас кі-кок дубав-
төз. Кынмөм-музөм выло винаыд — секи өви лекар-
ство.

Өтчыд, козувјас өзјан кадө, кор кер дорын тіл-
сө-јаслөн музөмнысла тірәис кі-кокныс, рушка-раш-
ка летчис куз пожом. Сетчө і личкіс Мартінөс.
Вірөс јаз комокөн нуисны чомјө. Трөш Педөр візөд-
ліс да шуис:

— Но, Мартін, ужавоис тенад тыдалө... Бурдан
да воы рөшщөтла.

Сесса Мартин лоис крук код, ружтис да вѳра
кракѳтѳн оѳлаоис. Черѳ кыжыштѳ, дѳмоѳ... Во сажын
медаоис лавка да склад вѳжны војжасын.

Кор шондѳмыс тарыт пукоис вѳртас вылѳ, Мартин
кѳтиавис, кѳртыштіс оыліас чышжан... Косјіс паоасны
да ез адзы.

— Сурамыс-кѳ нылыштѳма-а, — тазі ропкѳгтыр
муніс Макоімѳс корсны.

Максімѳс адзѳдны котралыс понјѳс моз-жѳ сѳ-
кыд.

Кузњеч Мітрејлѳн керка мѳча вѳрыс зымњѳтѳма.
Ортѳн мѳд, вѳчтѳм-на пышкѳсыс — Легонтлы гѳт-
расѳг кежлѳ дастѳны. Мышјас сажын кузњеча. Стру-
баыс щын оз пет, ѳзѳсын томан ѳшалѳ.

Мартин кысоис ѳшынувті, беддѳн ташкѳгтыр кѳж-
іс красѳтѳм крѳлчѳ вылѳ.

Горњѳча ѳзѳс гурјыв восса. Сес кылѳ оорњи:

— ...Артел-кѳ котырчас, чорыда зескѳдас мѳжан-
ѳс. Вернѳ-ѳд?

— Тѳдѳмыс-њын, Педѳр Трѳпімовѳч. Вѳзмујасным
вылѳ кыјѳдчѳны...

— да-а-а...

Мартин гыжјасыштіс ѳзѳс дорын да бѳр бергѳд-
чѳс. Ез лыт пырны. Бара сулалыштіс крѳлчѳ вы-
лын, летчѳс муѳ. Зѳк-њын мѳдѳдчыліс гортлань да
мѳвпыштіс Легонтѳс адзѳдны, гашкѳ-і кујас вѳс-
тавны Максімлыс кокуј. Исполкомыс чѳвтѳм бѳрын
Легонт котыртіс ас гѳгѳрыс сѳктыс медѳтчајаннѳј
зонјасѳс. Сесањ сѳктын спокој ез ло: Зоновлѳн

жеркаыс сотчје, Корныа Шянгымаыо ошнјас тојлісны,
Гөрд Олошлыо пывсангор кїстїсны... Көд сурө
ескө-і төдөны кысаң тащөмторјмс петө да чөволө-
ны. Быдөнлы аслаас јурыс дөна.

Крїлчө улын оңөс. Сетчө-і кежіс Мартїн.

Слесарнөј. Ошнјас пөлөн верстак нүжөдчөма.
Свенјасын: ножовкајас, піскөдчанјас, өжинјас. Тїскї
воңө копыртчөмөн рашпїлөн зыртө Легонт. Мы-
кө бурөщ вөлі вїстало Макөймаы. Кывжын вылын
лантїс.

— Мыј-нїн, Мартїн сак? — јуалїс скөра.

— Бесөс корса. Легонт Мітревїч. Пасөс нүө-
ма, сөсөа көв өтпөвсөн пет караултчыны.

Макөім, чурка помкоф кыз зон, ошпїөн мурөстїс:

— Со-тај, асывнас војтөла вөлі да бөстлї.

Вежөсын рөмыдкөф-нїн. Ошн пыр Мартїналы
тыдалө рытја кыалөн вөр јылын щынабөм.

— Мыј-нїн... вөчанныд? — пасасїгтыр јуалїс
Легонтлыс.

— Кә... — пондыліс вїставны Макөім.

— Клап, — помалїс Легонт.

Пыріс Мітреј. Тапыктїс сөкыд восковјасөн. Мар-
тїнөс бытөө ез-ї аңзы.

— Пет, баф, — вашнїтїс Макөім. Мыјкө мөвпалїг-
тыр петїс Мартїн. Петїгас кывліс Мітрејлыс јуалөм:

— Ез-на ешты?..

Лавка дорө мунигчөж рөпкїс Мартїн аслыс ныр-
улас.

— Зїкөң щыкөдасны... Сөрт-нїн клап.

Ивла вылын шоныд. Кусо кыа. Чукормоны кы-
моряс.

КОР ГЫМАЛӨ...

Кыа бырөм бөрын Легонт да Макоим мунисны
Опрөс дөва ордө. Важысаң-нын Опрөс ордө чу-
көртчывлөны том жөз. Вајасны пыз, пе , төлын—
караоин. Опрөс пуас, пөжалас. Рытјасын јуөны,
јөктөны, Опрөс вылын тешитчөны. Сы помыс-і
вердчө сјјө. Ови мөс помса јөлөн пөкмөлітөдө зон-
јасөс. Зонјас коркө шайт, коркө кыкөс сөтасны...

Легонт тарыт уна ез ју, јонжыкасө Макоимлы
мытчаліс. Макоимөс друг он ускөд, јуас медуна,
гартас ас кокнас на мунас.

Војшөр дор кыліс медвоззаны гымыштөм.
Өшінө саркнитіс зер.

Kodјаскө муналісны, мукөд пызан улә шлувдө-
мөн пондісны сургыны ыргорөн. Лөныс керка
пыщкын. Макоим кыпидөсјаснас јурсө топөдөмөн
пукалә пызан сајын. Сы возын—јандова

— дуракјас ми... Ми, миса, дуракјас,—јурсө вөр-
чөдлытөг шуаоіс Макоим. Легонт перјіс зөпыс
выл кључ. Чардбі јүгөр вірдыштіс сы куза. Мак-
оим ез кывзы Легонтлыс вашкөдөм, мыјкө чорыда
мөвпаліс. Сөсөа кыкнан кинас курыштіс јандова да
пидөсөзыс јуіс.

Петісны кыкөн. Крильчө оҗос дугдывтөг клопкө,
чолкөдчөны ошиң өвеклөяс. Швалгө зер. Гунды-
рөн палскысөма оікт былө сөд кымөр.

Кык морт котөртісны мышјас вывті.

Марҗин сасміс чорыда гымыштөмыс. Рытив-
вывсаң локтіс ыжыд кымөр, гымалөмөн да чарда-
лөмөн гыжјасіс оікт былө.

Марҗин зурліктіс склад гөгөр, сесса котөртіс
лавка дорө. Віт керка кост вуҗігөн шыр-пі моз
көтаоіс. Лавка томан відлөм мыҗөтї сажөдчїс дадө
крильчө улө. Кымыныс гымыштас, сымыныс і
пернапасасө.

Ју вылын мургөны сөдоват гыјас, шувгө мөд-
лапөв а вөр. Медса-нын шуштөм Марҗинлы, кор
јенежыс өзјывлас лөзоват југөрөн да кор јіркнїтас
пушкаыс моз — мупөщва вөрҗымөн.

Поводда ез зев дыр бушүтчы, но чорыда.
Өтчыд Марҗинлөн јуроыс щөҗаоліс: бурөщ, кор
чардбі пөвсыштїс јенеж куҗала, сылы тыдавліс кык
морт — лавка пос помыс. Ачыс кынміс места вы-
лас; весіг кыс ез кыпты пернапасасны. Сөмын,
кор лөньштїс, кор кымөр вещьїс мөдлапөвлян,
вөлісөтї четчїс відлыны — збыл ез-ө ло нелучкі.
Томан чоң, гөгөр справнө. Лічаліс сөлөм вылас.

— Полюс мортыдлы, быдторјыс-жө касит-
чывлө.

Пышјыс кымөр век-на муркјөдліс. Чард ез-на
дугды вїзлаввы сөд пемыд јенежсө: зарні нугы-

Мөң друп тупыло гартышоас мибө жугыд вөнөн асыкалас ботмөм јенеж дор.

Мөдлапблын көтаоөм бајјас пыркөдчөны кобан зеры.

Пыщјіс кымөр, бытөө ез-і воы. Асыввыв пондіс келдөдны. Омиң ваон чепөсјіс кыа, алөј угөрјаснас нулыштис бафјывјас...

Мартин чөскыда уаө амбар возын.

КӨКЈАМЫС GO!

Асылын Трөш Педөр щай јуө. Езыс панөн гудрыштас, булкі куртчыштас. Зев сөломсаһыс чурскө.

Јөрш Јогор улөс пом выло пукөөмөн щөщ-жө јуө. Ректас чашка да „мөдөс“ кістө. Гашкө дасөс-нын јуіс, а век-на „мөдөс“ кістө. Лут-жө щай јуыс, шлычкөмөн шлычкө. Куртчас, кыв шуас, гумылтас, бара віотыштас мыјкө.

— Кыс-нын бурыс өні, Педөр Трөпімовіч. Ачыд аңан—кущөм олом пукөіс. Лавкаад бара ставыс пондіс бырны. Сесса шерыд талаліс. Гажтөм лунјас локтөны... Час јешщө „мөдөс“ кіста... Ог төд, Педөр Трөпімовіч, кыңі төвјыны кутам. Ті-кө—јонжык јөз—онө отсыштө, мөдво көзөмјас оз ло.

Асја шонді југөрјас кучкөны өшінјасө. Јенжаң-јын зарңасөны өбразјас.

— да-а... Сиж-тө вернө, Јогор. Гажтөм лунјас локтөны. Прөста-өд јенмыд ез наказит. Артель јыв-ыс мыј-нын кывсө, Јогореј? Со-өд олөм пукоис: прамөј креотаналыс-пө мырф-дасны ставсө да артельщикјаслы оетасны. Дај теноыд, Јогореј, мырф-дасны. Ставнымлыс. Вернө-өд шуа? Гетасны гач-төмјаслы. Сещөм дышјасыд өнi-и ыжыдөс. Сартө чөвтисны, јенмөс чөрту ыстисны, өнi мiјанө—кред-танаө — кутчыоисны. Чиг гөмыс да дышыс колас кор, со тед, Јогор, социализма воас.

— Җик сiз, Педөр Трөпимович. Лениныд кувөис да төлкыс пондiс вошны. Ме-өд адза, гөгөрвоа, Педөр Трөпимович. Артельщикјаслы вөла огө-на сетө. Ловјаөг-на-да. Ме бара... Ме ескө... Ок ескө, Пе-дөр Трөпимович.. Час јешшө „мөдөс“ кiста,—ез-и вiстав Јөрш Јогор, кiетiс да чөвлаңтөмөн пондiс чурскыны. Сесса друг нумдiс:

— Кыҗи-нө, мыј, Педөр Трөпимович—ыцкан машинаным-нө оз-на прөстмы?—морөсас таркөдөмөн содтiс:—Ми асным артельщикјас! Огө-на пондөј налы кевмысны. Ме Гөрд Олөшлы понда кевмыоны? Ме?.. Мед көв јешшө дыр пукалас оелсөветын, шапка огө-на пөртчө...

Көнкө кылис понјаслөн увтчөм. Сесса горзигтыр котөртiсны челаф.

Јөрш Јогор чургөдчiс өшiнө:

— Мыј тајө? Кыткө өзјөма-кө-нын-а.

Здук мысөвi сылөн кокбөрмәјасыс куртiсны-нын туј вылыс бус. Трөш Педөр ез чујмы, ез повчы.

Нумјалігтыр четчіс да сувтіс өшім дорө.

— Грабітісны!.

— Өшөдны!.. Жагөдны кос пу жылө!

— Көк јамыс оо-о-о!.

Ызгігтыр муткъртөмөн локтіс јөз чукөр. Горзөны, грөңітчөны кодјасөс-кө пасвартны. Јөрш Јогор ыном гөгөрвотөг щөщ-жө мағ сорөн чегіс мајег да котөртіс јөз чукөр дорө.

Медвозын Зонов вослалө, шамыртома наган. Бергөдчывлөмөн горзө:

— Лаңтөј!.. Ставсө төдмалам! Јөјмінныд-кө-а!..

Зонов мышкын вослалө кооперативса председател, полігтыр гонјалө—полө јурсө сөрвітөмыс. Сыкөд ортчөн јурсө өшөдөмөн көкјассө кыскө Машө. Быгыд чужөмыс кулом мортлөнкөд, вомдорјасыс тіралыштөны. Сы сајын Мартін зурлықтө, оз лаңтлы божітчөмыс:

— Go крістос, ме абу мыжа!.. Көв јурөс керыштөј!..

Мартінлыс лөвтөмсө некод оз кывзы. Быдөн адзөны сөмын председателөс да Машөөс, на вылө зыртчөны, на вылө піянысө јірөны. Не-кө Зоновайн наганыс, омөль ескө налы лоі. Чашјісны лестукјас вылө.

— Аоныс јешщө партејнөјјас!

— Јанзімныс абу!

Машө оз кыв відөм, оз адзы, кызі уөөдөны јөзсө Закар мельнік, Легонт, Јөрш Јогор да мукөдјас. Вомдорныс быгзымөн горзөны:

— Ставнысö колö јуö бујны!

— Аеным судітам!

Оз адзы Машö, кыңи колöкөлнычакод куз Капитон канпијанјасöс моз шамралö ызгысјасöс:

— Тырмас!.. Гашкö абу і мыжаöс-да!

Нывбабајас бöжнысö кутыштöмөн вöтчöны бөр-саңыс. Аксöны да оксöны—жалітöны Машöös.

Ыжыдзыкөн јöз чукөр валытіс селсöветöз. Зоновјас пырісны.

— Со, тај партејнöјјасыд грабітісны лавканы-мös,—селсöвет поспомсаң горзö Јорш Јогор.

— Ме-тај важөн-нын віставлі,—четчыштлöмөн судтіс Закар. Сінјасыс көјінлөнкодöс. Кіјассö вылö шевгöдöма, бытö кодöскö парсыштны лööдчö.

дыр-на шуыс јöз чукөр. Вунöдісны ужнысö. Быгöм вомдорјасөн венчöны. Кодјаскö відöны, кодјаскö дорјöны. Төлкажык дадöјас відчысöм пырыс сорнітöны, торја некодарö нінöм оз оінны: суд-пö адзас небос, мыжаöс-кö—пöтачка оз сет.

Код тöдас, мыј дыра ескö ызгіс јöз чукөр, ез-кö пет Зонов. Кісö вылö лептöмөн сувтіс. Валытіс сылаң јöз чукөр да лаңтіс. Друг чöвусі. Зонов јешцö відчышыштіс, сеоса сінјассö лөчтöмөн вісталіс:

— Арестованнöјјасöс јöртöма. Лоас дөпрес. Щöктам тіјанös разöдчыны!..

Машо сујома јурсо пелпомјасас да оз вөрчы, шег ыжда пукало. Номырјасон жуоны мөвпјас: ко-ди?.. Мыјла?.. Кызі?.. Кор?.. Сөлөмыс јиторкод дај став тушасо бытто јон моз дорома. Серт еокко сјо абу мыжа, кекущома абу мыжа. Мыјла сөмсө ез адајт төрыт? Некодлы вөлі, дај председател ачыс сјі сјі щөктіс војков кешло колны. Некрытчо-пө оз вош. Со-і ез вош.

Машоы уоі төдвылас јөзлөн грөзитчөм. Сјјө ез адывалы видыјасос, сөмын кыліс. Бөрјапом ве-сиг ез кут кывны. Помнитө јөз чукөркөд мунөм...

Сесоа друг кыптис оинвозас серпас: сјјө вөлі важөн—щыгјалан воо. Ізас, кыд, жуг—нінөм ез кол. Быдлуи кулоны морт-мөд. Кача сөчөнјас сојо-мыо пыкталөны, дундалөны. Ещаөн, вывті ещаөн сојоны мича һаһ.. Машо бура помнитө, кызі јөз чукөр новлөдліс Опрөо дөваөс оікт куға: нөјтөны, быд өшиң улын щөктөны горзыны:

— Мөс лыста!.. Мөс лыста!..

Машо дрөгнитис—озө-һин локтны сыла?..

— допрос выло!—чукөстисны Машоос. Чегөм турунвужјон довгис. Сени кодјаскө пукалоны.

Зумыщөс.

— Ним, ов, вичыд?

— Марја Вурдова.

— Кымын арөс?

- Кычбд.
- Батрачя?
- Батрачка.
- Комсомолка?
- да.

Машо вашкөдөмөн виставлө, көсжывлас - жө еокө горажыка шуны да сөмын киргөм артмө, либө друг горшас пондас булкөдчыны. Кутчысө, ылаалө сінвасө. Вомдоржассө гырп чепөсмөн куртчөма.

Зонов жуасө. Уткін гижө...

— Ставыс?..

— Ставыс,—јурсө лептылөмөн ышловзис Машө. Быгтө горт пыщкө пуктисны сјјөс да вевталісны.

Зонов локтис Машө дөрө да кісө сылы пельпом вылас пуктөмөн висталис:

— Сөмын еи ышлолав. Төдам—абу мыжа те. Міжанөс быд ногыс көсјөны конјыштны, но колө чорыд сөлөмөн овны. Врагөс колө нөјтны аслас жө оружјөөн! Колө помөз нуөдны кос да вермыны.

Машөлөн быгыд чужөмыс нөжјөнікөн пыр алөј-міс, сінјасыс ловзисны. Тіралан вомдоржаснас јуалис:

— Ті онө чајтөј менө мыжаөн?

— Но морө, огөј, дерт,—четчыштолөмөн висталис Гычов Педө—комсомол јачејкаыс секретар. Зымгіс кабырнас пызанө.

— Тајө—налөн уж! Көсјөны міжанөс најтчөдны. Но-да.. сыр оз четчавны. Ме важөн-нін фактјас чукөрта. Петкөдам ердө дај точка!

Машо мыжкō кōсјис шуны да ев-нын вермы.
Нымкофысла бōрдјис. Ев-нын курыд сиваѳн бōрд.
Јачејка сјјос оз шу мыжаѳн, сјз-кō абу-на ендѳм
нывка, сјз-кō ем-на дорјисјас, сјз-кō — вермасас-на
сјјѳ!

GIP

■■■■■■■■■■

Мажбырѳј, гожса шондјја лунјас. Кыпыда лолалѳ
ывлавыв. Зорзалан вјзјаслѳн лѳсталѳ бан. Тѳлалѳ-
ны вадор бадјаслѳн езыс мјстјас. Гѳгѳр пушкыртѳ-
ма, уна серѳн ворсѳдчѳ.

Лѳн. Муртса пушкыштѳ лунтѳв, ылјалѳ шупа-
лан вјзјас вывтѳ, вѳтлѳ ју вылыс кыптан шоныд
ру. Доналѳм вадор лыа вылын гырыс сјрјасѳн
кујлѳны пыжјас. Пыжјас дорын ѳкод оз тыдав.
Вјзјас вылын ѳвилаыс да мѳдлаыс тыдалѳ голубѳј
щын везјасѳм. Ру моз гартчыштѳ чомјас дорыс.
Турунвјж сарјз пѳвсын ујалѳны ыщкысјас. Јур-
выланыс зјрдыштлѳны лечыд косасјсныс...

Марѳнлѳн сѳлѳмыс пызјртчѳма. Ѳд сјјѳ абу из-
тор — крестяѳнлѳн сѳлѳм. Забеднѳ — быдѳн пет-
ѳмны вјзјас вылѳ, бушужтѳѳны турун пѳвсын. Ре-
гыд пуксасны пажнајтны. Муз вылѳ лѳсыд паѳас-
ыштны, сесса здук-мѳд шѳјтчыштны да бара пет-
ны покос бѳрса покос талавны.

Катѳ Марѳн ѳѳжјѳнјкѳн ју пѳлѳн. Вомас куртчѳ-
ма кыснан шнур. Тѳльскыштѳѳны пелыс лопјас, пыж
нырын солкѳдчѳ ва, ѳтар-мѳдарѳ пышјѳѳны посјѳ-

дiк гыјас. Вакс долым оивакод сoз. Ју пидoсьо
быд турунвуж тыдалo, лoзов шoвк рoма јурci
пратјасoн нужалoмны вабoр, ловја лeнта — нугыл-
јасoн вeгласыштoны. Сотыс шoндi југoр улo дув-
гoдчoм сiрпiјан шoлскoбтoмoн лыјыштoны берeг
дoрыс.

Мартiн оз-нын мoвпав ышкысјас јылыс, оз-нын
нимкoдaс черi гыбалoмoн. Сынo, сынo, мoвпышт-
тoг вeскoдo пыжныр — мeхaнiчeскoјa пыр кaтo вoзo.
Унa чoм-нын кoлiс бoрo. Вiзсajсa вoр пыр јонжыкa
мaтoстчo берeг дoрo, вiзјас вeкњaммoны. Со-нын
voic слудa — гoрдoв гыркнaс oшoдчoмa ју вылo,
кoкјaссo бытo ју пидoсo мoртчoдoмa, јурcо јeн-
eжo пыкoмa. Ју шoрoз пaлскысoмa сoдoв вужoрыс.

Бaрa мoвпaлo Мартiн. Мoвпјaсыс вa гыјас мoз
лoктoны-мунoны oрјaвaлытoг, чужoмыс зумыш, кoр-
мoм чукырјасoн вiзлaсoмa.

Зoн вeжoн нин Мартiнaлы сiм кoрттувјoн сушкы-
сoмa мoвп. Лун-ни вoј спoкoј оз сeт. Нeкыцi оз
вeрмы тoдмaвны — кыцi дa кытчo вoшi кooпeрa-
тывыс сoм. Пpeдceдaтeл вылo оз чajт дaj Мaшo
јылыс лoк мoвп оз кут. Ез нajo. Мартiн aсoыс
јурcо гoтoв пуктыны чер улo, aссo мoз лыдoдo
нajoс мыжтoмoн. Сiз-кo-нo кoдi eскo?..

Чoвкyлo ывлaвыв. Вeсiг лeчтaсoм шы нeкыс оз
кыв. Мiчa сeрoн лoстaсo ју бaн. Мoдлaпoлын, бaд-
јас бeрдын ујaлoны шoндi југoрјас. Вывтi лoн.
Тoвру оз iнмы дa јуыс ртутнoј мaссaoн југјaлo,

арға јакод волк. Веоиг вежыд петө чөтчыштны
пыжыс да котөртны мөдлапөлө.

Друг струнаөн зелаліс кыснан көв, трак-трак
кыскыштіс. Шеді. Кыскө Мартін, катө көтасөм
кыснан көв. Пыж бөжын щолск качөдчывліс черпу
куға өір. Өтарө-мөдарө ветлө, оз көсјі воны пыж
пыдөсө.

— Локтан, он дур, — німкода шуыштіс Мартін
да лептіс вавы јоо ныра өірөс. Ез дыр четчав,
чертыш лантөдіс.

— Морө, вомыс. Піңјасыс, трустлөн,^н піладор-
кодөсө, — вашкөдө Мартін өір вомыс кыснан вугыр-
јас шедөдігас. Аслас мөвп: „кодлөн-нө тащөм вом-
ыс, кодлөн-кө тај бытөтө зик-жө тащөм страшнөј“...
Өір піған куға чунјассө нуөдіс да друг тракнытіс.
Уна вожөн чепесјіс өір.

— Өкајаннөјыд, кулөмвыја, а век-на сапкыны
вірөдчө...

— Містөма серөктіс да ласкіс пыж пыдөсө мед-
бөрјавыс песовтчөм өірөс...

Бара катө. Бара төлскөны пелыс лопјас. Бара
өтарө-мөдарө пышјөны поснідік гыјас, сунісјасөн
нужалөны ју щөрөз да сені вөјтчөны.

Жервізө өір вом, — лөга вірөдөны дулалөм өін-
јас, — бытөтө кыјөдө Мартінөс нылыштны.

Бара гыјас моз локтөны-мунөны Мартін өінвозын
мөвпјас. Со, пыж пыдөсын өгырјасөн өзјісны өір-
лөн өінјас, вөрзөдчіс вомыс... Гөгрөсмыштіс, выл
очертаннө лоі — Легонтлөн чужөм. Сеова чужөм

пасталаыс пушкыртис сөд ус-таш — Митреј батыс-
лөн чужом. Унаыо вежлаоис Мартин сінвозын оір
јур: то Закар мельнікөн петкөдчылас, то Трошкаоң
візөдлас.. Ставныслөн оірлөнкоф піңјасныс.

Пыж ныр зущаоис берег дорө да Мартин дрөг-
муніс, бытөо шуштөм вөт помө палаліс. Аслыс
нырулас ропкігтыр вескөдіс шөрлаңө пыжныр да
бара мөдөдчіс катны.

Оз прөста мөвпав Мартин. Мыјкө лічкө сөлөмсө
дај пом. Мыј — ыкоды-на ез јавіт. Полө, гашкө-
пө абу сізі-да. Јуавліс өтчыд Максим пысылыо — ез
віотас. Јуавліс Легонтлыо — сөмын беректіс: те-пө,
Мартин даф, выживмыны-нын кутөмыд... Віоталіс
серамөң, но оінјасыс ез серавны. Кағаліс секи Мар-
тин — повзөм шырпіјанөң јөжгылтчісны оінјасыс,
тајө оірлөн моз лөга візөдлісны. Сусөіс Максим,
сусөіс Легонт. дај мукөдлыс јуас көф ен, сусөас-
ны-жө-а. Колө мөд ногөн төдмавны, кызікө кыј-
ыштны. Зоновјаслы јавітны гашкө-да? Бур оз-жө
ло: најө Максим вылө став мыжсө пуктасны-дај,
асныс косөн петасны. Оз. Оз тазі ков. Кызі-нө
ескө?...

Шондіыс важөн-нын сајаліс слуда мышкө, оз-нын
ујавны југөрјасыс мөдлапөлын. Сөмын зарныаоыо
вөрјыв сертө төдчө — абу-на летчөма шонді.

Руон да лысваон водис вијас вылө вој. Гөгөр сешөм лөһ, не кө бипурлөн трачкөдчөмыс, сөлөм тпкөмыд аслыд кылө. Шын сорөн кайоны вывлян бикиңјас.

Педөјаслөн важөн-һин ужнајтчис. Пукалөны би-
пур дорын. Семид вежајыслөн вомас чусалө пев
кыза чигарка. Вел дыр-һин куз сорни кағтоны да
һеқызи помөз оз воны. Вел дыр-һин кокасөны.
Важыоан-һин најө сизі пыксөны: Педө отарө кыскө,
вежајыс мөдарө. Семид—сирөда мыркод, друг он
бертышт. Вужјасыс пыдөз пырөмны важө. Дога
сөкө Педө кутчыюлас бертиһи—воған-и, бөроан-и,
увоан-и.

Чөволыштөм бөрын Педө дөзмөм пырыю вијөдлис
вежајыс вылө да бара ылыоан панис сорни:

— Мыјкө јешцө астө прамөј мортөн лыдһан.
Ачыд бытө-тајнө төлка крестһанин да ташөмторјю
чужјасан. Но, шуам, те буракод олан—ас һаһыд
тырмө-и, скөвина виған-и, быдторјю бытө суған.
Друг-кө һө талалас ускөтө? Вај виотав, вежај, мыј
пондан вөчны?.. Гашкө Трөшкајаслы казачитһи
мунан-да?

— Јен вијас ускөтөһөһө,—вөрәдчөһөтөг виоталис
семид. Педө збоја пыркһитис јурнас.

— Јен?.. Ог төд, јен вылө лача кутөмөн кытчө
воан. Шерыд-тај волис таво. Сугды пыксыһыд,

міса. Пыр артельо. Пондам коллективон ужавны. Нинөм он ворсоы. Міса-таж овмөдчам, пондам...

— Мыј-нө өвиторсө со пөв җизган,—пуҗис сҗемид.
—Кујим төлыс-нын менө изведитан, омөл моз көв-
јасин. Зонмөс пукоома да асҗирујтө: артель, өтув
пондам ужавны, машинајасөн... Кагаөс моз быднөгөн
ылөдлан, калабич. Ставсө гөгөрвоа, асҗө колөкө
понда асҗирујтны.

— Гөгөрвоан-кө, мыј сесса меж моз пыксан.
Бара лаңтисны. Кыкнаныслөн сінјасыс дөзмөмөн
виҗөдөны.

сҗемид ышловҗис да чөвтлис сінјассө виҗ ылө.
Рөмыд сынөдын тыдалө зорөд, сөвмөм ічмоғөн
ажгөдчөма. Зорөд дорын тыдалө ышқан машина.
алун сҗемид ышкіс, аскі Песө пондас. Ышқан
шинаыс—машиннөј төварішҗестволөн. Виҗыс-виҗ-
зө новлөдлөны.

Песө каҗалис вежајыслыө машина ылө җоргөм
да шуіс:

— Оні, со, кыскасам машинајаснаным. Ставным-
лөн-кө өтлаын виҗасыс вөлі, кушчөм ескө лөсыд.
Сөмын өтө помеаң мөд помөҗ шыр.

Песө бара мөдөдчис виставлыны.

Мыј вөсна сҗемид оз пыр артельо? Сіјө важыоаң-
нын ескө гөгөрбок та јылыс мөвпалө. Көв нинөм
оз шу гөтырыслы нө Песөды, но аскөдыс быд
лун венҗө. Горнитөдліс-нын Зонов, мукөдјас. Век-
на некодарө нинөм ез шу. Вескыда-кө өорнитны,

сijö өккө гашкө-и пырас артелд, да... Кушом-од артел. Кызи-нө сijö артелчас Гөрд Олөшжаскөд? Jöзыс пондасны серавны. Сijö ескө-и мед, быдтор былө абу быт виждны. Кызкө сөлөмыс оз лепты —Гөрд Олөшжаскөд. Ферт ескө Гөрд Олөш абу дыш. Коркө-и ачыс стемид кигсөм көтиөн ветлыеліс. Öнi лөсөдөма лөсыд сапөг даj кык гоз брөдгы. Ем тулуп, кык ноj пинжак. Ставсө лөсөдөма ас вынөи. Сув петмөн тилываліс кер дорин важөн, тувсавліс. Пемыдсаң пемыдөз ужалөмөн, наң ку-сөк виждөмөн зумыда сувтис кык жылас. Сувтис. Сө-мын, вермас-ө помөз ези сулавны? Со, шерыс таво вије наңсө... Артелө?..

Унзла еинјасөн стемид виждө рөмыд сынөдө. Вадорса бајјас щем зигөдчөмөн шонтысөны. Ыр-кыд сынөд мустөма нокошитчө, сөсјас пышкын. Мојдын моз визувтө вижвыса вој. Гөдов вонјөн лічкысөма јенежыс. Сінмөн адытөм көшыс моз кигсө му былө чөскыд ун.

— Но, мыј, вежајө?

стемид виждліс бипур былө, ојтсыштис да чет-чис.

— Водны кад-нин. Век көт өорнит, пом оз во-а.

Лапкалө бипур. Чусмөны өгырјас. пөјимөн ше-быртчөны.